

Edukimi për Etikën dhe Vlerat

Manual për mësuesit dhe
edukatorët

Erasmus+

Ethics and values education in schools
and kindergartens

Autorët

Bruno Ćurko, Franz Feiner, Stanko Gerjolj, Janez Juhant, Kerstin Kreß, Valentina Mazzoni, Luigina Mortari, Svenja Pokorny, Evelyn Schlenk, Vojko Strahovnik.

Falenderime

Falenderojmë veçanërisht mësuesit dhe edukatorët që morën pjesë në ditët e trajnimit të organizuara në Lubjanë (23-27 Mars 2015) dhe të gjithë ata që donin të jepnin një kontribut të rëndësishëm në zhvillimin e këtij manuali.

Imazhe

© 2015 Pixabay

Copyright

Materialet mund të përdoren nën licencën Creative Commons Non Commercial Share Alike

Disclaimer

Projekti merr fonde nga Bashkimi Evropian dhe Agjencia Kombëtare Sllovene për programin Erasmus +. Informacioni i përfshirë në këto faqe paraqet mendimin e autorëve, dhe Bashkimin Evropian dhe Agjencia Kombëtare Sllovene për programin Erasmus + nuk janë përgjegjës për përdorimin e asaj që përmbahet në të.

Erasmus+

Për mësuesit e shkollave fillore dhe kopshteve, edukatorët e tjerë dhe të gjitha palët e interesuara

Ky manual ju drejtohet juve dhe paraqet një sërë udhëzimesh për edukimin e etikës dhe vlerave (EVE: Edukimi për Vlerat dhe Etikën). Wshtë një mjet i rëndësishëm për ata që punojnë me këto tematika, dhe gjithashtu është i përshtatshëm për t'u përdorur në trajnimin e përgjithshëm të mësuesve. Manuali ofron njohuritë bazë, aftësitë dhe mjetet e nevojshme për të mësuar etikën. Pas një hyrje të shkurtër në konceptet dhe qasjet e ndryshme të edukimit etik, paraqiten teoritë kryesore mbi këtë temë. Përshkrimi shoqërohet me disa reflektime mbi menaxhimin e marrëdhënieve në një klasë. Pjesa qendrore e manualit ilustron shembuj metodologjikë se si të flisni për vlerat etike me nxënësit tuaj: ky seksion paraqet një repertor që mund ta përdorni gjatë punës tuaj. Në përfundim, në fund të manualit do të gjeni disa këshilla të dobishme se si të zhvilloni materialet tuaja mësimore.

Përmbledhje

1..... Hyrje.....	4
2..... Çfarë është edukimi me etikë dhe vlera? Qasjet ndaj EVE.....	5
3..... Zhvillimi moral tek fëmijët e moshës 3 deri në 15 vjeç	10
4..... Menaxhimi i marrëdhënieve, etika në shkollë ose në një komunitet mësimor	13
5..... Modelet metodologjike EVE.....	16
6..... Arsytimi kritik	17
7..... Tw bwsh filozofi me fëmijët	22
8..... Dialogu Sokratik.....	26
9..... Procesi i qartwsimit të vlerave	29
10..... Tw nxwnit etiko holistik.....	32
11..... Dilemat etike, rastet e konflikteve morale, mendimet imagjinare	37
12..... Të mësuarit nga historitë dhe jeta e të tjerëve	41
13..... Kuadrati i vlerës dhe i zhvillimit.....	44
14..... Strategjitë për parandalimin e konflikteve	47
15..... Marrja e vendimeve morale.....	52
16..... Edukimi në virtyt dhe etikë - metoda MELARETE.....	55
17..... Përballja me dallimet.....	59
18..... Aktivitetet që lidhen me një projekt	64
19..... Si të zhvilloni materialet dhe mjetet tuaja mësimore për EVE	66
20..... Përfundimet	68

Hyrje

Shoqëria jonë po përballet me ndryshime të shpejta dhe të thella, për shkak të procesit të globalizimit, integritit dhe zgjerimit të Bashkimit Evropian, krizës ekonomike, përparimit shkencor dhe teknologjik, emigracionit, mutacionit të ndjenjave tradicionale të identitetit dhe përfaqësimit. Të gjitha këto transformime paraqesin sfida të reja për sistemin arsimor në përgjithësi, dhe për mësuesit në veçanti. Zhvillimi i një shoqërie të bazuar në dije dhe tendenca drejt një bote të globalizuar kanë krijuar nevoja të reja, shoqërore dhe individuale, të cilat reflektohen në fushat kulturore, shkencore dhe teknologjike, në kohezionin shoqëror, në arsim, në rolin e individit, si qytetar, si dhe në fushën e zhvillimit personal.

Hulumtimet më të fundit konfirmojnë se arsimi i marrë në vitet e para të jetës është thelbësor për një zhvillim të shëndetshëm të personit. Sidoqoftë, jo më pak e rëndësishme është periudha e adoleshencës, një moment tjetër kritik për zhvillimin moral të individit. Shkolla, për shkak të rëndësisë së saj në krijimin dhe transferimin e njohurive, si dhe në përgatitjen për jetën si i rritur, luan një rol themelor në këtë fushë dhe, së bashku me shkencën, është një nga shtyllat e zhvillimit shoqëror. Në këtë kontekst, etika, dialogu ndërkulturor dhe arsyetimi kritik luajnë një rol të rëndësishëm në përgatitjen e një personi të pjekur etikisht.

Etika është baza e marrëdhënieve me të tjerët dhe me veten tonë. Qëllimi i saj ka qenë gjithmonë të përpiket të ruajë personalitetin dhe dinjitetin e individit dhe të krijojë kushtet për një jetë më të mirë. Bota dhe kultura e sotme na detyrojnë të bashkëjetojmë me pluralizëm të fortë, të jetojmë në mes të krizave dhe trazirave, nën efektet e tregjeve financiare gjithnjë e më të ndërlydhura, dhe - mbi të gjitha - të luftojmë kundër relativizimit të vlerave. Ky aspekt i fundit është rezultat i një besimi më të ulët ndaj shoqërisë dhe mungesës së përgjigjeve për pyetjet themelore të jetës.

Etika na forcon dhe na edukon për dialog. Ne jetojmë në një marrëdhënie të vazhdueshme me fqinj tonë: dhënia dhe marrja do të thotë të kujdesemi dhe të kujtojmë se varem nga të tjerët.

Kjo natyrë sociale e etikës është shumë e rëndësishme dhe na udhëheq të reflektojmë mbi drejtësinë, solidaritetin, dhembshurinë dhe bashkëpunimin. Këto çështje janë të lidhura ngushtë me dialogun, dhe kjo nënkupton mendje të hapur, reciprocitet dhe njohje të tjetrit. Forcimi i këtij qëndrimi dialogues dhe empatik në të gjitha nivelet e procesit arsimor është një nga qëllimet kryesore të edukimit etik.

Nuk është e nevojshme të fosilizohemi mbi normat

themelore etike (të tilla si e vërteta, dinjiteti, respekti për jetën, jo dhuna, solidariteti), por të synojmë ato virtyte që janë të përshtatshme për secilin individ dhe që shfaqen gjithashtu në nivelin e shoqërisë. Natyra dialoguese e etikës dhe e edukimit etik na fton të hapemi me botën e jashtme, në një proces rritjeje dhe të të mësuarit nga njëri -tjetri.

Natyrë e përshkruar e reflektimit dhe ndjeshmërisë etike na thërret në një qasje të integruar, në të cilën çështjet etike duhet të trajtohen në shumicën - e mbase në të gjitha - lëndët shkollore, sikurse dhe në jetën shkollore në përgjithësi (për shembull në lidhje me fenomenin e bullizmit).

Udhëzuesit e projektit Ethika rrjedhin nga analiza e nevojave specifike të mësuesve dhe edukatorëve dhe janë një përpjekje për të transmetuar tek ata njohuritë, kompetencat dhe mjetet kryesore për edukimin etik dhe të vlerave.

Çfarë është edukimi etik dhe edukimi me vlera? Qasjet ndaj EVE

Objektivi kryesor i këtij kapitulli është një hyrje në konceptet kryesore të mësimdhënies së etikës dhe vlerave (në tekstin e mëtejshëm EVA), duke i vënë ato në një kuadër më të gjerë të ideve dhe strategjive. Ne pastaj do të merremi me mënyrën e përcaktimit të elementeve kryesore, para se të kalojmë në pjesën tjetër, e cila përshkruan qasjet dhe metodat EVE.

Përcaktimi i koncepteve kryesore

Në përgjithësi, ekziston një gamë e gjerë konceptesh dhe qasjesh që merren me aspektet etike në fushën didaktike. Në projektin Ethika vendosëm të fokusohemi në një qasje krejtësisht të përgjithshme ndaj EVE, të cilën e përcaktojmë në mënyrën e paraqitur më poshtë.

Edukimi për vlerat dhe etikën (EVE)

Termi “ethics and values education” (EVE) aplikohet për të gjitha aspektet e arsimit që lidhen në mënyrë eksplicite ose të nënkuptuar me dimensionin etik të jetës dhe që mund të strukturohen, paraqiten dhe verifikohen me metoda dhe mjete të përshtatshme mësimore. EVE kryesisht dëshiron të stimulojë arsyetimin etik, vetëdijen, përgjegjësinë dhe dhembshurinë tek fëmijët. Duke marrë njohuri për çështjet dhe vlerat kryesore etike, fëmijët zhvillojnë aftësi intelektuale të tilla si reflektimi, vlerësimi kritik, zbulimi, mirëkuptimi, vendimmarrja dhe aftësi të tjera jo -njohëse - siç është dhembshuria.

Gjykimi i mirë ndihmon në transformimin e mjedisit

shkollë në një bashkësi etike, dhe ndihmon në identifikimin e atyre individëve në komunitetet e tjera që mund të kontribuojnë në të mirën e përbashkët, në mënyrë që të mund të kontaktojmë dhe të punojmë me ta. E gjithë kjo i lejon nxënësit të kapërcejnë paragjykimet e tyre dhe të luftojnë kundër diskriminimit, praktikave dhe qëndrimeve të tjera joetike. EVE i drejton fëmijët në kërkim të vlerave themelore, kuptimit dhe qëllimit të jetës së tyre. Prandaj synon të krijojë një qëndrim respektues ndaj të tjerëve (si për individët ashtu edhe për të gjithë komunitetin), duke vënë në praktikë vlerat, besimet dhe qëndrimet e tyre.

Meqenëse natyra gjithëpërfshirëse e reflektimit etik kërkon një qasje të integruar dhe ndërdisiplinore, nuk mund të kufizohet në një lëndë të vetme shkollë ose një grup lëndësh. Mënyra të shikuarit të edukimit etik, të preferuar nga filozofët tradicionalë, është ta shihni atë si një mundësi për të njohur teori të ndryshme filozofike mbi etikën.

Qëllimi kryesor i EVE është të stimulojë arsyetimin etik, ndërgjegjësimin, përgjegjësinë dhe dhembshurinë tek fëmijët, duke u siguruar atyre një vizion të problemeve kryesore dhe vlerave etike, në mënyrë që të zhvillojnë aftësi intelektuale për një gjykim të përgjegjshëm moral.

¹ Një shënim i shkurtër para se të vazhdoni me përdorimin e koncepteve të etikës dhe moralitetit/moralit. Si etika ashtu edhe morali rrjedhin nga e njëjta rrënjë etimologjike (greqisht ethos-ἦθος dhe latinisht mos), të cilat tregojnë një vend të përshtatshëm, një zakon, e që vetëm kohë më vonë zhvilluan kuptimin që tani lidhet me etikën dhe moralin. Një ndryshim në përdorimin e tyre në gjuhën e zakonshme, por gjithashtu i zbatueshëm në reflektimin etik, është se morali përshkruan gjendjen aktuale të parimeve, vlerave, virtyeteve dhe idealeve të pranishme në një komunitet të caktuar (ato mund të studiohen dhe analizohen, për shembull siç bëhet nga Anketa e Vlerave Botërore (<http://www.worldvaluessurvey.org>), ndërsa etika i referohet një qëndrimi kritik në lidhje me parimet, vlerat, virtytet dhe idealet. Me fjalë të tjera, morali përshkruan një gjendje, ndërsa etika jep koncepte normative. Dallimi tjetër është midis një sërë qëndrimesh, besimesh, parimesh personale në lidhje me atë që është e drejtë dhe çfarë është e gabuar (morale), dhe parimeve më të përgjithshme të sjelljes së mirë, të vendosura nga shoqëria (etika)

Duke u bazuar në këtë qasje, studentët mësojnë një ose më shumë teori (zakonisht utilitarizmin, deontologjinë kantiane ose teorinë e kurimit) dhe më pas ftohen të zbatojnë këto teori për të zgjidhur, ose të paktën të dinë, dilemat etike. Ndër ata që i janë drejtuar etikës së mësimdhënies, megjithatë, është pranuar përgjithësisht se kjo qasje e zbatuar në edukimin etik është veçanërisht problematike (Warnick & Silverman 2011, 274). Prandaj EVE duhet të konsiderohet në një kuptim më të gjerë: "Një nga qëllimet e edukimit etik është të ndihmojë në bërjen e fëmijëve të virtytshëm, të ndershëm, të përgjegjshëm dhe të dhembshur. Një tjetër është t'i ndërgjegjësojë fëmijët për çështjet morale më të rëndësishme dhe ato të koklavitura. Të dyja këto synime janë pjesë e një projekti edhe më të gjerë: dhënia kuptim jetës së dikujt. Morali nuk është një koncept i lirë intelektualisht, i lidhur me zgjedhjet personale dhe vlerat subjektive. Morali është i përfshirë në traditë, në konceptimin e asaj që do të thotë të jesh një njeri, në një botëkuptim të veçantë". (North dhe Haynes 2015).

Edukimi moral

Termi "edukim moral" shpesh përdoret ngushtë për t'iu referuar atyre pjesëve të procesit arsimor, të strukturuar në një ose më shumë lëndë shkollore të dedikuara posaçërisht për etikën. Gjithashtu lidhet shpesh me edukimin fetar brenda një lënde të vetme shkollore, e cila i lejon fëmijët të mësojnë për fetë e botës dhe të mësojnë besimet dhe vlerat e tyre të lidhura. Edukimi moral shpesh eksploron sistemet e besimit, vlerat dhe praktikat e traditave të tjera për të kuptuar se si ndikojnë këto në sjelljen tonë dhe si mund të bashkëjetojnë në mënyrë paqësore. Kjo është një mënyrë për të zhvilluar mirëkuptimin dhe respektin për kulturat e tjera. Nord dhe Haynes (2015) pohojnë se edukimi moral përfshin dy aspekte kryesore. E para është ajo e "shoqërizimit moral", që do të thotë t'u mësosh fëmijëve normat, vlerat dhe virtytet themelore që njihen kryesisht nga shoqëria si elementë të sjelljes së mirë. Aspekti i dytë ka të bëjë me zhvillimin e burimeve, aftësive dhe kompetencave që lejojnë më të mirët të shprehin gjykimet, të marrin vendime dhe të kryejnë veprime të moralshme.

Edukimi i karakterit

Edukimi i karakterit është një modalitet specifik i edukimit etik që përqendrohet kryesisht në zhvillimin e karakterit - për shembull, virtytet morale, mënyrat e të bërit dhe aspekte të tjera të karakterit, të cilat më pas përkthehen në veprime të drejta morale.

Sidomos në të kaluarën kjo ishte forma e parë e edukimit etik që përdorte modele, por në kohët moderne gradualisht ka filluar të humbasë hijeshinë dhe rëndësinë, veçanërisht për shkak të shekullarizimit dhe vëmendjes më të madhe ndaj rregullave të sjelljes.

Ryan (2015) përshkruan sesi në vitet 1980 pati një rikthim dhe rizbulim të etikës së virtyteve në arsim, në përgjigje të rezultateve të dobëta akademike dhe sjelljes së pahijshme të nxënësve. Edukimi i karakterit fokusohet në trajnimin për virtytet dhe karakterin e mirë, dhe në të njëjtën kohë ndjek eliminimin e zakoneve të këqija. Është thelbësore që të fillojë në foshnjëri dhe të bazohet në supozimin "se janë prindërit ata që inicojnë procesin e të mësuarit për të marrë parasysh praninë e të tjerëve, duke i ndihmuar ata të vetëkontrollojnë dhe të jenë përgjegjës. Roli i mësuesve është të kontribuojnë në këtë formim, edhe pse në fund do duhet të jetë vetë i riu ai që merr kontrollin e formimit të karakterit të tij. Është e qartë se vitet e kaluara në shkollë janë një mundësi e shkëlqyer për të zhvilluar elementet pozitive dhe negative (virtytet dhe veset) në formimin e karakterit" (Ryan 2015)

"Nuk mund thjesht të ëndërrosh të kesh karakterin që dëshiron: duhet të jesh ti ai që e ndërton atë."
Henry David Thoreau

Të bësh filozofi për / me fëmijët

Filozofia për fëmijët dhe filozofia me fëmijët nuk kufizohen vetëm në trajtimin e çështjeve dhe dilemave etike, por përfaqësojnë një metodë të vërtetë, e cila na mëson të mësojmë mendjen tonë të përballet me tema, pyetje dhe probleme të ndryshme. Filozofia për Fëmijët (P4C) dhe Filozofia me Fëmijë (PWC) janë disiplina filozofike dhe pedagogjike të kohëve të fundit, që synojnë zhvillimin e reflektimit, të menduarit kritik dhe aftësive argumentuese tek fëmijët. Matthew Lipman, një nga baballarët themelues, jep një shpjegim të bukur të zhvillimit të P4C: "Filozofia për fëmijët nuk doli nga hici. Ajo bazohet në rekomandimet e John Dewey dhe edukatorit rus Lev Vygotsky, të cilët theksuan nevojën për të mësuar të menduarit, jo vetëm për të mësuar përmendësh nocionet. Nuk mjafton që fëmijët të mbajnë mend atë që u është thënë, por edhe që ata të jenë në gjendje ta analizojnë atë material. Ashtu si të menduarit e fëmijëve është transformimi i asaj që ata mësojnë përmes shqisave të tyre, ashtu edhe fëmijët duhet të reflektojnë mbi atë që kanë mësuar në shkollë. Aftësia për të mësuar përmendësh është një aftësi relativisht e ulët; fëmijëve duhet t'u mësohen mbi të gjitha formimi i koncepteve, i gjykimit, i arsytimit" (Lipman 2003). Shumica e qasjeve në fushën e P4C / WC përfshijnë një përdorim multidisiplinar që bashkon psikologjinë, sociologjinë dhe pedagogjinë e fëmijëve, të marra si elemente të përfundimit të qasjes filozofike..

Arsyetimi kritik

Arsyetimi kritik i ndihmon fëmijët të zhvillojnë aftësinë për të menduar në mënyrë kritike dhe formon një bazë për zhvillimin e shumë aftësive dhe kompetencave të tjera. "Mendimi" bazohet në përdorimin e arsyes, që do të thotë se duhet të udhëhiqet nga arsye të mira, në vend se nga dëshirat impulsive, prirjet, paragjykimet, frika, shpërblimet ose frika e ndëshkimit. është të menduarit reflektues, që trajton se çfarë duhet të besojmë ose të bëjmë (aspektet epistemike dhe praktike).

" Qëllimi i edukimit është t'ju mësojë të mendoni me intensitet dhe aftësi kritike. Inteligjenca dhe karakteri janë qëllimet e edukimit të vërtetë."
Martin Luther King, Jr.

Ai synon të arrijë përgjegjësinë epistemike, e cila promovon vetëvlerësimin dhe korrigjimin e vetvetes procesin e mendimit dhe bazohet në kriteret specifike (për shembull qartësia saktësia, vlefshmëria dhe qëndrueshmëria, konsistencën, fuqinë shpjeguese, jo-qarkullueshmërinë e arsytimit). Gjithashtu stimulon dyshimin konstruktiv, analizën e situatës, guximin intelektual, interpretimet alternative dhe vizionin e perspektivave të ndryshme, analizën e argumenteve.

Arsyetimi kritik gjithashtu përfshin intuita kyce nga psikologjia dhe shkencat konjitive, të cilat na tregojnë natyrën e procesit të mendimit, rregullat e tij dhe gabimet dhe paragjykimet e tij të shpeshta. E kundërta e arsytimit kritik është të menduarit jokritik, i cili shpesh është iracional dhe jologjik, i nënshtrohet gabimeve dhe shtrembërimeve, ose thjesht jokonsistent (në shumë raste të menduarit tonë të përditshëm mund të jetë i tillë!). Arsyetimi kritik nuk është i kufizuar në argumente logjike, por lidhet me një njohuri të thellë të lëndës, një proces të mirë vendimmarrës, vlerësim dhe analizë të hipotezave dhe konsiderata të tjera.

Edukim qytetar

Ndonjëherë edukimi qytetar paraqet një skemë didaktike që përfshin gjithashtu aspekte të edukimit etik. Edukimi qytetar përqendrohet kryesisht në zhvillimin e qytetarisë aktive, domethënë në inkurajimin e njerëzve që të luajnë rolin e tyre në një shoqëri demokratike. "Studentët duhet të kuptojnë tre elementë kryesorë: si të bëhen qytetarë të informuar; si të bëjnë kërkime dhe të komunikojnë; si të zhvillojnë aftësi që mbivendosen me edukimin moral dhe ndërtimin e karakterit, pasi qytetaria aktive, angazhimi shoqëror dhe kontributi në jetën e përbashkët përfshijnë ndarjen e vlerave dhe parimet, si dhe zhvillimin e karakterit (p.sh. virtytet qytetare dhe virtytet e qytetarisë dhe nxitja e krijimit të një klime të mirë në klasë si pjesë e rëndësishme e qasjes pedagogjike. Ndryshimi me qasjet e tjera qëndron në specifikën e edukimit qytetar, veçanërisht të përqendruar në dimensionet etike të kontekstit social dhe politik, dhe për këtë arsye më të kufizuar sesa edukimi moral dhe i karakterit. Për më tepër, edukimi i qytetarisë normalisht ka të bëjë me fushën e shkencës politike dhe jo filozofinë morale (Davies et al., 2005, 347)

Etika e edukimit

Etika e edukimit përfshin një sërë çështjesh etike të lidhura drejtpërdrejt me modelet edukative. Ne mund ta konsiderojmë atë të përbërë nga tre fusha të gjera siç janë: diskutimi dhe përcaktimi i politikave educative (në veçanti ato që lidhen me aspektet etike), edukimi moral dhe së fundi etika për filozofët ekspertë - përfshirë aspekte të trajnimit të mësuesve, siç është pjesa themelore e zhvillimit të tyre profesional (Campbell 1997 255). Rëndësia e saj buron mbi të gjitha nga fakti se përmban potencial të madh për gjetjen e zgjidhjeve të reja dhe ndihmon politikëbërësit të formojnë sistemin edukativ arsimor. Ai gjithashtu merret me burime filozofike me qëllime edukative, veçanërisht ato etike, dhe me dimensionin etik të qasjeve dhe paradigmatve të ndryshme pedagogjike.

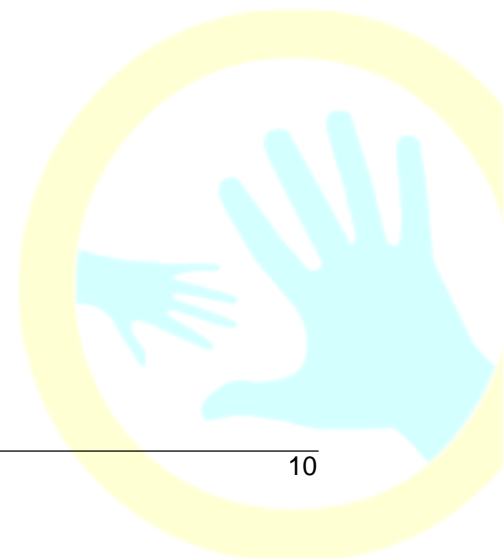
"Kam arritur të mendoj se një mësues i madh është gjithashtu një artist i madh dhe se ka pak të mirë, si në çdo formë tjetër arti. Mësimdhënia mund të jetë arti më i madh, sepse mjetet që përdor janë mendja dhe shpirti i njeriut."
John Steinbeck

Etika e mësimdhënies

Etika e mësimdhënies kryesisht përbëhet nga një sërë parimesh, rregullash, vlerash dhe idealesh të mësuesve dhe edukatorëve profesionistë. Prandaj është një lloj etike profesionale, e zhvilluar për komunitete specifike të mësuesve dhe edukatorëve. Ekzistojnë këndvështrime dhe qasje të ndryshme për mësimin e etikës (të lidhura me mënyrën e mësimin dhe zbatimin të saj), dhe ato përfshijnë si një gamë të ngushtë të kodeve të etikës profesionale të mësuesve dhe edukatorëve, dhe - në përgjithësi - zbatimin e teorive etike praktika mësimore dhe diskutimin dhe analizën e problemeve të veçanta etike që hasin mësuesit në punën e tyre (Warnick & Silverman 2011). Në etikën mësimore, mësuesit dhe edukatorët përpiqen të arrijnë idealet më të larta në lidhje me shërbimin e tyre profesional. Një fakt fusha e veprimit i referohet përgjegjësiwe profesionale (individuale, kolektive, institucionale) të edukatorëve dhe mësuesve në profesionin e tyre, disiplinën akademike ose shkollën, dhe shoqërinë në tërësi.

Bibliografi

- Campbell, Elizabeth. 1997. Connecting the Ethics of Teaching with Moral Education. *Journal of Teacher Education*, 48(4): 255-263.
- Davies, Ian, Gorard, Stephen & McGuinn, Nick. 2005. Education and Character Education: Similarities and Contrasts. *British Journal of Educational Studies*, 53(3): 341- 358.
- Nord, Warren A. and Charles C. Haynes, Charles C. 2015. Moral Education (Chapter 9. of Taking Religion Seriously Across the Curriculum). <http://www.ascd.org/publications/books/198190/chapters/Moral-Education.aspx> (verificato: 5 giugno 2015).
- Lipman, Matthew. 2003. Intervista. <http://www.buf.no/en/read/txt/?page=sn-lip> (verificato: 5 giugno 2015).
- MacIntyre, Alasdair. 1999. *Dependent Rational Animals: Why Human Beings Need the Virtues*. Chicago: Open Court.
- Ryan, Kevin. 2015. Moral Education - A Brief History of Moral Education, The Return of Character Education, Current Approaches to Moral Education. <http://education.stateuniversity.com/pages/2246/Moral-Education.html> (verificato: 5 giugno 2015).
- Strike, Kenneth A. 1988. The Ethics of Teaching. *The Phi Delta Kappan*, 70(2): 156-158.
- Warnick, Bryan R. & Silverman, Sarah K. 2011. A Framework for Professional Ethics Courses in Teacher Education. *Journal of Teacher Education* 62: 273-285.

Zhvillimi moral tek fëmijët e moshës 3 deri në 15 vjeç

Ndërsa fëmijët rriten ata fitojnë aftësi të reja njohëse dhe motorike. Në të njëjtën kohë ata zhvillojnë një ndjenjë morale, domethënë, ata mësojnë të bëjnë dallimin midis "të drejtës" dhe "të gabuarës" dhe të marrin vendime bazuar në atë njohuri. Për më tepër, zhvillimi moral përfshin marrjen e forcës dhe pavarësisë së nevojshme për të vepruar në përputhje me atë që është morale, edhe nëse mënyra "e drejtë" është më e ndërlikuar. Tek fëmijët, zhvillimi moral ndikohet nga një numër faktorësh, siç janë përvojat ndërnjerëzore (me familjen, bashkëmoshatarët, mësuesit) dhe aftësitë fizike, njohëse, emocionale dhe sociale (Oswalt 2010). Ka disa modele që përshkruajnë zhvillimin moral të fëmijëve. Më të rëndësishmet, të cilat do t'i paraqesim shkurtimisht, janë ato të Piaget, Kohlberg dhe Erikson.

Teoria e zhvillimit moral të Piaget

Piaget e quan realizëm moral, fenomenin sipas të cilit fëmijët 5-10 vjeç i perceptojnë rregullat si norma absolute dhe të pandryshueshme. Fëmijët në këtë fazë kanë një "moral heteronom", domethënë të drejtuar nga të tjerët. Janë autoritetet (prindërit, mësuesit) që vendosin rregullat, të cilat ndiqen për të shmangur ndëshkimin ose pasoja të tjera negative.

Që në moshën 10 vjeç, fëmijët mësojnë të kuptojnë këndvështrimin e të tjerëve dhe të perceptojnë rregullat si konventa shoqërore që synojnë përfitimin e një grupi të tërë dhe jo në mënyrë absolute.

Piaget e quan këtë fazë "morale të bashkëpunimit". Fëmijët e kësaj moshe fillojnë të gjykojnë nëse një veprim është i gabuar bazuar në qëllimin e kryerësit. Kuptimi i tyre i drejtësisë ndryshon nga reciprociteti i thjeshtë në "reciprocitet ideal", i cili merr parasysh interesat e personit që e bën atë." person tjetër.

Teoria e Piaget pati një ndikim të madh në të kuptuarit tonë të zhvillimit moral dhe ndikoi në modelet e mëvonshme, të tilla si Kohlberg. Sidoqoftë, hulumtimet e fundit nuk kanë konfirmuar gjithmonë vlefshmërinë e ideve të tij: Ai nënvlerësoi moshën në të cilën fëmijët bëhen të vetëdijshëm për qëllimet morale të një personi tjetër, dhe madje edhe zhvillimi moral nuk përfundon në rini, siç pretendon Piaget, por vazhdon. Në moshën e rritur (Piaget 1932; Oswalt 2010; Oswalt nd; Schmidt nd).

"Qëllimi kryesor i arsimit është të krijojë burra dhe gra të aftë për të bërë diçka të re, pa përsëritur atë që kanë bërë brezat e tjerë. Njerëz krijues, me iniciativë krijuese, të aftë për të kritikuar dhe verifikuar, pa pranuar supinisht gjithçka që dëgjojnë."

Jean Piaget

Fazat e zhvillimit moral sipas Kohlberg

Duke u nisur nga teoria e Piaget, Kohlberg zhvilloi një model që dallon tre nivele të ndryshme të arsyetimit moral, secila me dy faza dytësore. Rendi në të cilin njerëzit kalojnë nëpër këto nivele është fiks, megjithatë jo të gjithë i kalojnë të gjitha fazat.

Hulumtimi i Kohlberg, metoda e tij (histori dilemash hipotetike) dhe madje përfundimet e tij kanë qënë subjekt kritikash. Janë kryer studime verifikimi, disa prej të cilave kanë konfirmuar njohuritë e Kohlberg, ndërsa të tjerat kanë treguar se nuk ka prova specifike për fazat e dallueshme dhe se gjykimi moral varet më shumë nga situata lokale e lidhur me rrethanat të ndryshme sesa nga rregullat e përgjithshme.

Carol Gilligan, një nga studentët e Kohlberg, kritikoi se modeli i Kohlberg nuk merr

parasysh çështjet gjinore. Studimi origjinal u krye vetëm me djem, ndërsa studimet e mëvonshme treguan se vajzat shpesh gjenden në fazën 3 të modelit të saj, dhe në vend të kësaj djemtë gjenden më shpesh në fazën 4. Carol Gilligan argumenton se ekzistojnë dy lloje të ndryshme të gjykimit moral: moral i bazuar në shqetësimin për të tjerët dhe ai i bazuar në drejtësi, dhe i cili duhet të vlerësohet në të njëjtën mënyrë. Për shkak të procesit të ndryshëm të shoqërizimit, e para gjendet më shpesh tek vajzat, ndërsa e dyta është më e zakonshme tek djemtë (Müller 2001; McLeod 2011; Monagan 2003). Tabela më poshtë tregon një përmbledhje të modelit Kohlberg.

Niveli para-Konvencional	Faza 1 Bindja dhe ndëshkimi	Para moshës nëntë vjeç Argumentet morale përdorin koncepte të tilla si autoriteti, fuqia, shpërblimi dhe ndëshkimi. Duhet të ndiqni rregullat në mënyrë që të mos ndëshkoheni.
	Faza 2 Individualizmi dhe shkëmbimi	Rezulton se nuk ekziston një gjë e vetme "e drejtë", por këndvështrime të ndryshme. Ne orientohemi në interesat dhe nevojat tona; ndjenja e drejtësisë bazohet në reciprocitet.
Niveli konvencional	Faza 3 Marrëdhënie të mira ndërpersonale	Kryesisht adoleshentët dhe të rriturit Standardet morale dhe autoriteti janë të brendshëm. Marrëdhëniet ndërnjerëzore luajnë një rol kryesor, prandaj arsyetimi moral dhe veprimet përputhen me miratimin e të tjerëve.
	Faza 4 Mirëmbajtja e rendit shoqëror	Interesi për rendin shoqëror po rritet, kështu që gjykimi moral lidhet me ligjet.
Niveli post-Konvencional	Hapi 5 Kontrata shoqërore dhe të drejtat individuale	10-15% e të rriturve, jo para moshës 35 vjeç Vetëdija se rregullat dhe ligjet duhet të bëjnë të mirën e shumicës dhe se ato nuk duhet t'i shërbejnë interesave të një individi të caktuar. Megjithatë, ka situata të jashtëzakonshme (p.sh. për të mbrojtur një jetë) që janë më të rëndësishme sesa respektimi i rregullave.
	Hapi 6 Parimet universale	Zhvillimi dhe rritja e rregullave të veta morale (drejtësia, barazia, të drejtat e njeriut). Këto parime zbatohen për të gjithë, por ato nuk duhet të jenë në pajtim të plotë me ligjin.

Tabela 1: faza e zhvillimit moral sipas Kohlberg.
Burimi: Müller 2001, përshtatje dhe përkthim i yni.

Fazat e zhvillimit psikosocial sipas Erikson

Modeli i Erikson është ndoshta teoria më e pranuar sot në lidhje me zhvillimin psikosocial të fëmijëve dhe të rriturve. Erikson identifikoi tetë faza, nga fëmijëria e hershme deri në moshën e rritur të vonë, secila e lidhur me një krizë që do të zgjidhet dhe një virtyt që duhet fituar. Sipas kësaj teorie, fëmijët që nuk arrijnë të zotërojnë një ose më shumë nga këto faza mund të kenë probleme më vonë në jetën e tyre.

Në moshën madhore, për shembull, mund të shfaqen konflikte midis intimitetit dhe izolimit, ose aktivizimit dhe mpirjes. Lidhur me virtytet që kemi për shembull dashurinë, kujdesin për të tjerët, mençurinë. Ndarja e jetës njerëzore në "faza" të caktuara ka qenë objekt kritikash.

Ne fakt duhet të kemi parasysh se gjërat që mësojmë ose bëjmë në një moshë të caktuar

mund të ndryshojnë shumë midis shoqërive të ndryshme (madje edhe brenda së njëjtës shoqëri) dhe midis momenteve të ndryshme historike.

Sidoqoftë, ka kuptim të mendojmë për zhvillimin psikosocial si një sekuençë fazash, të cilat nuk mund të përcaktohen qartë, por që ndjekin njëri -tjetrin në momente të ndryshme të jetës sonë. Secila prej tyre përfundon duke ndikuar në fazën tjetër (Boeree 2006; Psychology Charts nd; Erikson 1950).

Fazat deri në adoleshencë përshkruhen në tabelën e mëposhtme.

Faza	Mosha	Kriza	Virtyti	Përshkrimi
1	0-1	Besim Mosbesim	Shpresa	Foshnjat mësojnë (ose jo) të jenë optimistë dhe besojnë se prindërit e tyre po plotësojnë nevojat e tyre themelore.
2	2-3	Autonomia - turpi dhe dyshimi	Vullneti	Nëse i inkurajojmë fëmijët, ata mësojnë të jenë të pavarur dhe të jenë të sigurt në aftësitë e tyre.
3	4-6	Iniciativa – ndjenja e fajit	Motivimi	Duke shkuar në shkollë, fëmijët fitojnë më shumë pavarësi dhe mësojnë të marrin iniciativa personale.
4	7-12	Zelli - inferioritet	Kompetenca	Duke mësuar gjëra të reja, fëmijët krijojnë vetëbesim. Sidoqoftë, ata duhet të inkurajohen dhe lavdërohen.
5	13-19	Identiteti - ngatërrimi i roleve	Besnikëria	Ata fillojnë të zhvillojnë identitetin e tyre, duke përjetuar atë që janë. Adoleshentët kujdesen shumë se çfarë mendojnë të tjerët për ta.

Tabela 2: Fazat e zhvillimit psikosocial, deri në adoleshencë, sipas Erikson. Burimi: Psychology Charts n. d.; nostro adattamento e traduzione.

Bibliografi

- Boeree, GeorgeC. (2006, c.1997): Personality Theories. Erik Erikson. <http://webspace.ship.edu/cgboer/erikson.html> (verificato: 5 giugno 2015).
- Erikson, Erik (1950): Childhood and Society. W. W. Norton & Co.
- McLeod, Saul (2011, updated 2013): Kohlberg. SimplyPsychology. <http://www.simplypsychology.org/kohlberg.html> (verificato: 5 giugno 2015).
- Monagan, Erin (2003): Carol Gilligan's Theory of Moral Development. <http://study.com/academy/lesson/carol-gilligans-theory-of-moral-development.html> (verificato: 5 giugno 2015).
- Müller, Alois (2001): Werteverlust – Wertewandel – Werterziehung. Kontakt, Autonomie und Kompetenz – Grundsätze einer gestaltorientierten Werteerziehung. In: IIGS-Info N°24 (Nov. 2001), p. 4-15.
- Oswald, Angela (2010): Moral Development: Piaget's Theory. MentalHelp.net. <https://www.mentalhelp.net/articles/moral-development-piaget-s-theory/> (verificato: 5 giugno 2015).
- Oswald, Angela (n. d.): Piaget's Theory of Moral Development. Seven Counties Services, Inc. http://www.sevencounties.org/poc/view_doc.php?type=doc&id=41173&cn=1310 (verificato: 5 giugno 2015).
- Piaget, Jean (1932): The Moral Judgment of the Child. Glencore, Illinois: The Free Press. Translated by Marjorie Gabain. Disponibile online: [https://ia600407.us.archive.org/18/items/moraljudgmentoft005613mbp/moraljudgme nftoft005613mbp.pdf](https://ia600407.us.archive.org/18/items/moraljudgmentoft005613mbp/moraljudgme%20ft005613mbp.pdf) (verificato: 5 giugno 2015).
- Psychology Charts (n. d.): Erikson's Stages of Development Chart. <http://www.psychologycharts.com/erikson-stages-of-development-chart.html> (verificato: 5 giugno 2015)
- Schmidt, Alexandra (n. d.): Piaget's Two-Stage Theory of Moral Development. eHow. http://www.ehow.com/info_8773060_piagets-twostage-theory-moral-development.html (verificato: 5 giugno 2015)

Menaxhimi i marrëdhënieve, etika në shkollë ose në një komunitet mësues

Një nga aspektet më të rëndësishme të edukimit të etikës dhe vlerave është aspekti holistik. Kjo do të thotë që etika dhe vlerat duhet t'i referohen shkollës ose komunitetit mësues në tërësi. Marrëdhëniet njerëzore janë baza e etikës, dhe kjo është arsyeja pse kjo pjesë flet për këto marrëdhënie. Ju do të gjeni disa nga elementët më specifikë më poshtë, brenda modeleve të ndryshme metodologjike. Le të fillojmë tani me disa reflektime të përgjithshme dhe me përdorimin e kodit të etikës si një mjet për menaxhimin e marrëdhënieve. Menaxhimi i marrëdhënieve është një strategji për përcaktimin, kuptimin, rregullimin, ruajtjen dhe edukimin e marrëdhënieve. Le të nisemi nga supozimi se ky është një proces i kontrollueshëm dhe i menaxhueshëm dhe se mund të ketë një ndikim të sigurt afatgjatë. Ai përbëhet nga njohuri, aftësi dhe kompetenca për menaxhimin e marrëdhënieve.

Këto marrëdhënie mund të jenë të jashtme dhe të brendshme: e para janë marrëdhëniet që ka shkolla, kopshti ose çdo komunitet tjetër arsimor me mjedisin e jashtëm, për shembull me komunitetet lokale, gazetatat, autoritetet shkollore dhe arsimore. Ato të brendshme, nga ana tjetër, përfshijnë marrëdhëniet midis fëmijëve, mësuesve, personelit jo-mësues, edukatorëve të tjerë dhe prindërve.

Menaxhimi i marrëdhënieve synon të krijojë sinergji midis të gjithë atyre të përfshirë, në mënyrë që të ndërtojë një komunitet të përgjegjshëm dhe me respekt dhe të parandalojë konfliktet e mundshme, duke shmangur diskriminimin, ngacmimin, shfrytëzimin, dëmtimin dhe praktikën dhe fenomenet e tjera joetike.

"Një sy për një sy
verbën të gjithë
botën."

Mahatma Gandhi

Një qasje joformale në menaxhimin e marrëdhënieve

Ne mund të përdorim metoda dhe mjete të ndryshme joformale për të menaxhuar marrëdhëniet në shkollë. Midis tyre, modelet kanë efektin më të madh në sjelljen e individëve (pasuar nga ndikimi shoqëror, socializimi dhe trajnimi etik). Ideja e modeleve të rolit ka një traditë të gjatë: që në kohët e lashta, retorika dhe veprimi shembullor (ose parandalues) luajti një rol të rëndësishëm në shfaqjen e njerëzve vlerat morale të një personi tjetër - për shembull guximi ose drejtësia - dhe ato përfaqësonin modele reale të jetës. I ashtuquajtur "shembull" ishte një pjesë thelbësore e arsytimit etik.

Modelet e sjelljes janë gjithashtu themelore në shkollë, duke përfshirë jo vetëm mësuesit dhe edukatorët, por edhe fëmijët dhe prindërit. Mësuesit janë modele në të cilat karakteri shembullor duket se ndryshon me kalimin e kohës.

Brenda shkollës fillore, nxënësit janë të përqendruar fuqishëm te mësuesi i tyre dhe fjalët e tyre pranohen si udhëzues për sjelljen.

Me fillimin e adoleshencës, modelet e vjetra të roleve gjykohen gjithnjë e më shumë në mënyrë kritike dhe zëvendësohen nga të tjerët. Mësuesit nuk janë më një autoritet i padiskutueshëm, por njerëz, nga të cilët nxënësit distancohen në mënyrë kritike. Megjithatë, mësuesit janë gjithmonë model për nxënësit e tyre dhe duhet ta ushtrojnë këtë rol me vetëdije dhe përgjegjësi.

Fëmijët janë gjithmonë në kërkim të modeleve, edhe kur vendosin vetë se cilat të zgjedhin. Prandaj është thelbësore që mësuesit të reflektojnë mbi sjelljen e tyre dhe të jetojnë vlerat sipas pritshmërive të nxënësve të tyre. Metoda dhe qasje të tjera joformale përfshijnë komunikimin etik, i cili është një reflektim i vazhdueshëm mbi vlerat brenda një komuniteti. Shumë shpesh një qasje joformale krijon besim dhe çon në përsosmëri, duke ndihmuar në krijimin e një lidhjeje midis vlerave, normave dhe sjelljes efektive. Një pjesë e këtij komunikimi mund të përdoret tregime dhe shembuj (shih pjesën për metodologjitë më poshtë).

Belak dhe Milfelner 2011).

Qasja e Kodit të Etikës për të menaxhuar marrëdhëniet

Një mënyrë formale për të menaxhuar marrëdhëniet është përcaktimi i rregullave dhe procedurave, si dhe përcaktimi i objektivave që duhen arritur dhe idealet që duhen ndjekur. Një mënyrë për ta bërë këtë është të kesh një kod sjelljeje ose kod etike. Kodi i etikës është një tërësi e organizuar sistematikisht, e përcaktuar mirë dhe e formuluar qartë. Ai përmban kriteret, politikat dhe normat që duhen zbatuar për sjelljen korrekte të njerëzve dhe përshkruan modele shembullore të sjelljes që do të përdoren në shkollë ose në çdo komunitet tjetër.

Kodet janë rezultat i kulturës në fuqi brenda grupit dhe kanë për qëllim t'u japin anëtarëve të një komuniteti udhëzime të qarta të sjelljes. Kodet e etikës janë krijuar në përgjigje të konflikteve dhe paqartësive etike reale dhe hipotetike. Një aspekt i rëndësishëm është se ato gjithashtu qeverisin marrëdhëniet që shkaktojnë fërkime brenda një grupi njerëzish që ndajnë idealet, qëllimet dhe interesat e përbashkëta (Reeder 1931). Prandaj, kodi ndihmon në përkthimin e idealeve, vlerave dhe parimeve në vendime, veprime dhe sjellje praktike të përditshme.

Kodet ndihmojnë në menaxhimin e marrëdhënieve, pasi ndihmojnë në parandalimin dhe zgjidhjen e çdo konflikti, stimulojnë dialogun etik, ndërtojnë konsensus dhe promovojnë një kulturë të përsosmërisë etike, rrisin besimin dhe bashkëpunimin, duke promovuar një ndjenjë identiteti, vetëdije dhe vetë-reflektimi. Shtrirja, struktura dhe përmbajtja e kodeve ndryshojnë. Ato mund të përmbajnë elementet e mëposhtëm (Qendra e Burimeve Etike 2001):

- *parathënie*: shpjegon arsyet, qëllimet dhe qëllimin e kodit; liston bazat themelore (vlerat morale); mund të përfshijë një deklaratë angazhimi ndaj kodit dhe u përgjigjet pyetjeve të tilla si: "Kujt i referohet kodi?", "Çfarë adreson?"
- *deklarata e vlerave thelbësore* (përsosmëria, siguria, diversiteti, integriteti dhe kështu me radhë): një deklaratë vlerash është një listë e idealeve që frymëzojnë kodin dhe besimet bazë me të cilat grupi identifikohet dhe dëshiron të mishërojë;
- *rregulla udhëzuese ose parime bazë*: zakonisht këto janë standardet më të përgjithshme të sjelljes që janë mbi nivelin e sjelljes praktike (për shembull drejtësia, dinjteti, përgjegjësia, mirësjellja, respekti, etj.);
- *përshkrimi i sjelljes së pritshme*: kjo është zakonisht pjesa qendrore dhe përshkruan standardet e pritshme të sjelljes dhe praktikave që konsiderohen të papranueshme;
- *deklarimi i të drejtave, roleve dhe përgjegjësive*: një kod duhet të përfshijë një deklaratë të të drejtave që duhet të njihen dhe respektohen në një mjedis të veçantë, rolet që anëtarët e ndryshëm (mësuesit, nxënësit, stafi) duhet të mbulojnë dhe përgjegjësitë që secili prej tyre ka;
- *angazhim*: është një deklaratë e personit të parë me të cilën çdo anëtar i një grupi ose institucioni premtan se do të respektojë kodin dhe dispozitat e tij.

Karakteristikat e një kodi të vlefshëm dhe efektiv të etikës janë si më poshtë.

- **Qartësi**: Kodi duhet të shkruhet në atë mënyrë që të kuptohet nga të gjithë ata që janë përfshirë drejtpërdrejt.
- **Përcaktim**: duhet të shmangë termat e paqartë dhe përshkrimet e papërcaktuara të sjelljeve të pritshme dhe pasojave të tyre.
- **Mbulim**: duhet të mbulojë një zonë të madhe të sjelljes etike, të mos anashkalojë asnjë klasë të rëndësishme të sjelljes së papranueshme.

- Sanksione: Nëse vendoset të përfshijë sanksionet, ato duhet të përcaktohen qartë, duke treguar se kush është përgjegjës për përcaktimin dhe zbatimin e tyre.

Në shkollë është e rëndësishme të ndiqni një qasje gjithëpërfshirëse për të inkurajuar pjesëmarrjen aktive të të gjithëve (nxënës, mësues, personel jo mësues, prindër).

Në këtë mënyrë ne sigurojmë rezultatin më të mirë të mundshëm, duke futur tek të gjithë ndjenjën e bashkësisë dhe vendimit të përbashkët. Në këtë mënyrë ne zvogëlojmë tundimin për të mos respektuar kodin, pasi kjo do të nënkuptonte një lloj vetë-mashtrimi dhe, në të njëjtën kohë, transmetojmë vlerën e pjesëmarrjes aktive të nxënësve.

Kodet e etikës mund të jenë të orientuara drejt rregullave ose vlerave (Kleiner dhe Maury 1997). Të parët përqendrohen kryesisht në rregullat e sjelljes dhe përfshijnë rregulla specifike që duhen ndjekur. Meqenëse ka shumë hierarki në shkollë dhe marrëdhëniet e pushtetit janë të pabarabarta, kjo qasje mund të jetë shumë e ndërlikuar. Prandaj ne duhet të specifikojmë se cilat janë rregullat e vlefshme për secilin grup të veçantë: kjo sidoqoftë thyen ndjenjën e barazisë së bashkësisë.

"Ajo me të cilën ushqeni shpirtin tuaj është ajo që do të korni me veprimet tuaja."

Shannon L. Alder

Prandaj ka më shumë kuptim të miratohet një qasje e orientuar drejt qëllimit, në të cilën kodi thjesht specifikon objektivat që duhen arritur (për shembull "Shkolla jonë është një mjedis i sigurt në të cilin zëri i të gjithëve dëgjohet dhe vlerësohet"). Duke vepruar kështu, ne arrijmë një qëndrueshmëri më të madhe me qëllimet e secilit person të vetëm të përfshirë në jetën e shkollës.

Meqenëse kodi duhet të jetë i kuptueshëm për të gjithë, moshën dhe pjekurin morale të nxënësve janë një faktor tjetër shumë i rëndësishëm. Sidoqoftë, është gjithmonë e mundur të përgatitet një version i thjeshtuar për nxënësit më të vegjël.

Meqenëse vlerat janë ato që përcaktojnë më së miri shkollën, ne mendojmë në terma të vlerave, besimeve dhe pritjeve, sesa veprimeve. Të përdorim gjuhë të thjeshtë dhe të shmangim termat teknikë: një kod funksionon kur përdor gjuhën e përbashkët, që përdoret normalisht dhe kuptohet lehtësisht nga të gjithë në të gjitha nivelet. Një mënyrë e mirë për të filluar është vendosja e prioriteteve (asaj që duam të arrijmë) dhe vlerave thelbësore.

Vetëm më vonë - dhe vetëm nëse është e nevojshme - ne mendojmë për detajet. Ka disa aspekte të jetës në një shkollë që duhet të përfshihen në kod.

Aspekti i parë është socializimi: një shkollë është një mjedis që ndryshon vazhdimisht me një qarkullim të lartë të njerëzve që e ndjekin atë. Prandaj duhet të ketë një kohë kur të gjithë ata që bëhen anëtarë të komunitetit bëhen të vetëdijshëm për kodin.

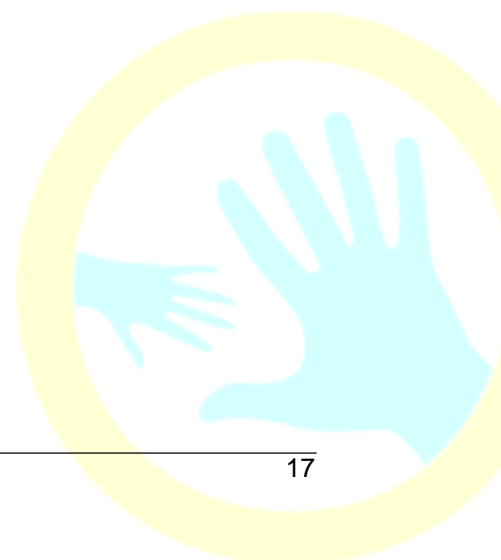
Një sistem shpërblimesh dhe ndëshkimesh është shumë i dobishëm dhe mund të kontribuojë në suksesin e kodit. Procesi i vendimmarrjes dhe udhëheqjes është një aspekt tjetër i rëndësishëm: duhet të përcaktohet se kush mund të marrë vendime të rëndësishme, kur dhe çfarë lloj përgjegjësie përfshin kjo, dhe kush do të vendosë për çështjet që lidhen me kodin.

Ju gjithashtu mund ta imagjinoni kodin si një mjet për të mësuar: edhe kur diçka shkon keq dhe kodi nuk ndiqet, është në çdo rast e dobishme ta shihni atë si një mundësi për të mësuar dhe rritur, dhe jo vetëm si një mjet për të vendosur sanksione.

Çdo anëtar i stafit dhe të gjithë nxënësit duhet ta pranojnë kodin si një përshkrim ideal të qëndrimit të tyre, të frymëzuar nga vlerat, idealet dhe parimet e komunitetit shkollor, dhe të mos e shohin atë si një koleksion të thjeshtë parimesh.

Bibliografi

- Belak, Jernej and Milfelner, Borut. 2011. Informal and Formal Institutional Measures of Business Ethics Implementation at Different Stages of Enterprise Life Cycle. Acta Polytechnica Hungarica, Vol. 8, No. 1, 2011, pp. 105-122.
- Kleiner, Deborah S. and Mary D. Maury. 1997. Thou Shalt and Shalt Not: An Alternative to the Ten Commandments Approach to Developing a Code of Ethics for Schools of Business. Journal of Business Ethics, Vol. 16, No. 3, pp. 331-336.
- Kipnis, Ken. 1988. Toward a Code of Ethics for Pre-school Teachers: The Role of the Ethics Consultant. International Journal of Applied Philosophy.
- Ethics Resource Center. 2001. A Guide to Developing Your Organization's Code of Ethics. Disponibile online: <http://www.shrm.org/about/documents/organization-coe.pdf> (verificato: 5 giugno 2013).

Modelet metodologjike të EVE

1. Arsyetimi kritik

Hyrje

Arsyetimi kritik lidhet me vetë origjinën e filozofisë dhe me kalimin nga *mitos* në *logos*, kur ishte thelbësore të ishim në gjendje të siguronim arsye të mira për argumentet tona. Rrënja e vetë termit rrjedh nga greqishtja "*kritiké*", që do të thotë arti i gjykimit dhe të menduarit. Arsyetimi kritik është të menduarit reflektues, i cili kërkon të përcaktojë se çfarë të besojë ose të bëjë (aspekti epistemik dhe praktik), dhe lidhet me thënien e Sokratit se "Jeta pa kërkime nuk ia vlen të jetohet". Arsyet që futën arsyetimin kritik në procesin arsimor është se fëmijët duhet të mësojnë si të mendojnë dhe jo vetëm çfarë të mendojnë. Ennis (2011) përcakton tre dispozita dhe dymbëdhjetë aftësi të nevojshme për këtë proces, plus tre aftësi ndihmëse. Ai i përmbledh kështu: "Mendimtari ideal kritik është i gatshëm të përpiqet të" bëjë gjënë e duhur ", të paraqesë një pozicion me ndershmëri dhe qartë dhe të kujdeset për të tjerët. Për më tepër, mendimtari ideal kritik ka aftësinë për të sqaruar, hulumtuar dhe vlerësuar mirë, për të zbatuar me mençuri deduktivet, supozimet dhe integritet, dhe duhet t'i bëjë të gjitha këto me shpejtësi, ndjeshmëri dhe aftësi retorike ". Arsyetimi kritik ndjek një arsyetim të motivuar, të saktë dhe reaktiv, i cili përfshin koncepte të përcaktuara mirë dhe të qarta. Arsyetimi kritik është pra baza për zhvillimin e një personi reflektues, kritik dhe autonom.

Prezantim

Arsyetimi kritik është një term i përgjithshëm i përdorur për një numër aktivitete të lidhura me mendimin, ndër to: bërjen e pyetjeve, eksplorimin, justifikimin, analizimin, provimin, parashikimin, planifikimin. Arsyetimi kritik nuk duhet të ketë konotacion negativ, në kuptimin që nuk duhet të shoqërohet me idenë e kritikës së pajustificuar.

Kjo qasje mund të përdoret në mënyra të ndryshme dhe për grupmosha të ndryshme. Ka shumë metoda për zbatimin e arsyetimit kritik:

- në kurse ose mësim të veçanta mbi arsyetimin kritik;
- me infuzion, domethënë duke e integruar atë në mënyrë të qartë në lëndët dhe aktivitetet shkollorë në mënyrë që të tregohet mekanizmi i të menduarit kritik dhe logjik pas tyre;
- me anë të zhytjes, që është, duke përdorur të menduarit kritik jo domosdoshmërisht në mënyrë eksplicite (Ennis 1997). Zhytja është qasja më e mirë fillimisht, por me zhvillimin kognitiv dhe moral mund të jetë e dobishme të kaloni në një qasje eksplicite.

Mënyra më e lehtë për të filluar është të përqendrohemi se si të argumentoni siç duhet pohimet tuaja. Kjo nënkupton dhënien e arsyeve, domethënë përgjigje adekuate në pyetjen: "pse mendoni kështu?". Për shembull, nëse thuhet se një monedhë do të zgjerohet kur vendoset në zjarr, pyesim veten: "pse ndodh kjo?". Një mënyrë për t'u përgjigjur është se një monedhë është bërë prej metali dhe se të gjithë metalet zgjerohen me nxehtësi. Një argument është një grup udhëzimesh me premisa dhe përfundime që vijnë prej tyre. Një formë e thjeshtë është:

Sokrati është një burrë	premissa
Të gjithë burrat janë të vdekshëm	
Prandaj Sokrati është i vdekshëm	konkluzioni

Ne shohim që përfundimi logjikisht rrjedh nga premisat, domethënë nëse pranojmë të vërtetën e premisave atëherë duhet të pranojmë gjithashtu që përfundimi është i vërtetë. Jo të gjithë arsyetimet në jetën e përditshme janë aq të thjeshta, por fryma e argumentit duhet

të ndjekë këtë strukturë të mendimit. Argumenti mund të kombinojë elementë të ndryshëm, të cilët të gjithë të çojnë në të njëjtin përfundim, apo edhe të propozojë kundër-argumente (domethënë që bien ndesh me përfundimin fillestar), të cilat kundërshtohen me argumente të tjerë. Një argument mund të kundërshtohet duke mohuar të vërtetën të paktën një prej premisave të tij ose duke mohuar vlefshmërinë e procesit të arsyetimit që çon nga premiset në përfundime.

Një aspekt tjetër i arsyetimit kritik konsiston në përdorimin e koncepteve të përcaktuara qartë. Për këtë qëllim, ne mund të përdorim një teknikë për të përcaktuar konceptet, duke përdorur për shembull qasjen e gjinisë së afërt dhe diferenciale. Në këtë qasje, përcaktohet një objekt ose fenomen i caktuar, duke e vendosur atë në një familje ose zhanër të madh të cilit i përket, dhe pastaj duke e diferencuar duke vënë në dukje dallimet që ka në krahasim me anëtarët e tjerë të së njëjtës familje. Tabela më poshtë jep disa shembuj.

	Më afër	Dallimi specifik
Një tryezë është	një copë mobilie	me një sipërfaqe të sheshtë dhe një ose më shumë këmbë, e cila siguron një mbështetje për vendosjen e objekteve.
Një trekëndësh është	një figurë e sheshtë	me tre faqe të drejta të bashkuara së bashku
Një qenie njerëzore është	një kafshë	pajisur me arsye (Aristoteli).

Ekzistojnë disa rregulla për të siguruar përkufizime të mira:

- duhen dhënë karakteristika thelbësore për ta bërë përkufizimin të rëndësishëm. Për shembull, "burrat janë me dy këmbë pa pendë" është e vërtetë, por nuk është një përkufizim i mirë;
- Rrethanat dhe përkufizimet që nuk japin informacion duhet të shmangen. Për shembull "një lidhje pa tel është një lidhje pa tel";
- duhen dhënë të gjitha vetitë e konceptit. Një gabim në këtë kuptim do të ishte përkufizimi: "katrori është një figurë e sheshtë, me katër qoshe dhe katër anë";
- është e nevojshme të shmangim shprehjet e paqarta dhe metaforike, përkufizimi duhet të jetë i qartë, pa mëdyshje dhe i saktë (për shembull "dashuria është të kesh flutura në stomak");
- në parim, përkufizimi nuk duhet të jetë në kuptimin e mohimit. Ndërsa është e mundur të përcaktohet një gjë për atë që nuk është, është shumë më mirë ta përcaktosh atë për atë që është.

Kur përdorni arsyetimin kritik me fëmijët, është e rëndësishme të krijoni një atmosferë besimi të plotë, me pak humor. Konkurrenca me të tjerët nuk ka pse të luajë një rol themelor. Për më tepër, është e rëndësishme të pranohet fakti që përdorimi i arsyetimit kritik me nxënësit nënkupton edhe përdorimin e tij me mësuesit: ata duhet të jenë të gatshëm të vënë në dyshim opinionet e tyre, të marrin parasysh perspektivat e reja dhe të sfidojnë mendimin e tyre nga mësuesit. (Jahn 2013).

Raporti me zhvillimin moral

Rëndësia e arsyetimit kritik nuk kufizohet në etikën dhe vlerat e edukimit, por është baza e çdo ligjërimi racional. Duhet të kihet parasysh se arsyetimi kritik i ndihmon fëmijët të marrin vendime të motivuara mirë dhe për këtë arsye të sillen me përgjegjësi dhe të vetëdijshëm për vendimin e marrë. Sidoqoftë, kalimi nga shkolla në jetën e përditshme mund të jetë i vështirë, por mund të ndihmohet me shembuj konkretë (Jahn 2013). Prandaj arsyetimi kritik është themelor në çdo fazë të zhvillimit moral.

Temat që duhen trajtuar

Arsyetimi kritik është veçanërisht i dobishëm kur trajton arsyet për justifikimin e gjykimeve dhe veprimeve morale të dikujt. Mënyra e mësimit të arsyetimit kritik duhet të modifikohet sipas kontekstit specifik të secilës klasë. Megjithatë, ka disa rekomandime të përgjithshme të dobishme, të zhvilluara nga Jahn (2013), për t'i mbajtur në mendje:

- të menduarit kërkon një stimul. Surprizat, dyshimet ose situatat kufitare shpesh tregohen për këtë qëllim. Një mënyrë për të krijuar këtë lloj eksperience është të lexoni një histori të sikletshme ose të tregoni një skenë të diskutueshme nga një film;
- gjithmonë duhet të ketë një lidhje të drejtpërdrejtë me jetën e fëmijëve;
- metodat dhe përmbajtjet e përdorura mund të lidhen ngushtë me lëndën e mësuar në mënyrë që të përqëndrohen vetëm në një aspekt specifik në një klasë të caktuar;
- tema duhet të diskutohet nga këndvështrime të ndryshme, me mësuesin që jep këshilla dhe sugjerime ndërsa ende i lë vend ideve të nxënësve;
- procesi mund të bëhet i qartë në mënyrë që mësuesi të ndjekë arsyetimin, të komentojë cilësinë dhe të paraqesë mënyrën e tij të arsyetimit thjesht si një model të mundshëm;
- fazat e ndërveprimit shoqëror duhet të alternohen me momente reflektimi dhe analize. Shembuj të ndërveprimit janë format e ndryshme të diskutimit (për shembull dialogu sokratik) dhe lojërat me role; për reflektim mund të lexoni tekste, të shkruani mendime mbi temën ose atë që keni mësuar, t'u përgjigjeni pyetjeve në formë të shkruar, etj..

Shembull përdorimi

(A) Gjykimi dhe juria

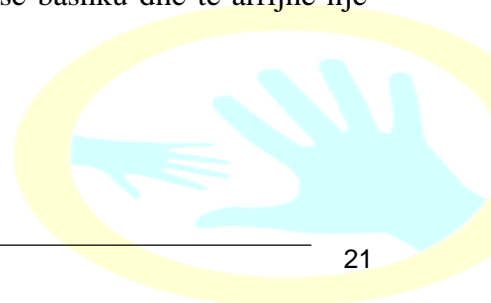
Ju mund ta përdorni këtë aktivitet për të stimuluar të menduarit kritik të nxënësve tuaj. Ndani klasën në tre grupe: një grup i përbërë nga tre anëtarë (juria) dhe dy të tjerët (grupet A dhe B) me pak a shumë të njëjtin numër nxënësish. Paraqisni një histori me një dilemë etike, e cila i jep vetes disa përfundime (për shembull, personi x mund ose nuk mund ta ndihmojë personin y). Pastaj shpjegoni rregullat e lojës: grupi A do të duhet të argumentojë në favor të një opsioni (për shembull x ka detyrimin moral të ndihmojë y), ndërsa grupi B duhet të japë argumente kundër tij. Juria duhet t'i dëgjojë të dyja dhe pastaj të marrë një vendim, duke nxjerrë në pah argumentet pas vendimit të tyre. Të dy grupet kanë 5-10 minuta për të shpjeguar argumentet e tyre.

Filloni grupin A: në parim secili anëtar i një grupi paraqet një temë, por nëse ka më shumë tema mund ta përsërisni sekuencën ose të pyesni nëse dikush dëshiron të shtojë diçka. Grupi B dhe juria duhet të dëgjojnë me kujdes gjithçka që paraqitet. Pastaj është radha e grupit B për të paraqitur argumentet e tyre, të cilëve grupi A mund t'i përgjigjet, duke përfunduar me përfundimet e grupit B.

Juria ka për detyrë të marrë një vendim bazuar në argumentet e treguara nga të dy grupet. Ai ka 5 minuta kohë për të vendosur dhe përgatitur fjalinë, para se ta lexojë atë në grupe.

Ky është një aktivitet i mirë për trajnimin në arsyetimin kritik, si dhe për mësimin e studentëve që të jenë të durueshëm dhe të vëmendshëm ndaj të tjerëve. Në fakt atyre u kërkohet të mbrojnë një argument që nuk është domosdoshmërisht ai që ata preferojnë dhe që do të kishin zgjedhur. Ata gjithashtu mësojnë të punojnë së bashku dhe të arrijnë një zgjidhje kompromisi brenda Jurisë.

(B) Loja e përkufizimeve

Mësuesi fillon duke u shpjeguar fëmijëve se loja dëshiron të ndihmojë një shtëpi botuese të famshme, e cila boton "fjalorin e fëmijëve" (ju gjithashtu mund të shpjegoni konceptin e një fjalori). Botuesi i kërkoi klasës të përgatiste një hyrje për fjalorin. Ju mund t'u propozoni fëmijëve një sërë konceptesh dhe vlerash etike (miqësi, përgjegjësi, respekt) dhe të zgjidhni një të tjerë prej tyre për përkufizimin (koncepti A). Të tjerët mund të bien dakord ose të propozojnë versionin e tyre për termin. Ju gjithashtu mund të filloni duke i propozuar fëmijëve që të përcaktojnë një objekt të zakonshëm, për shembull karotën. Disa ndoshta do të thonë se karota është "një perime" dhe mësuesi pyet fëmijët e tjerë nëse pajtohen ose nëse diçka mungon.

Dikush do të thotë se karota është një "perime portokalli", dhe mësuesi pyet përsëri nëse ky është një përkufizim i mirë, derisa të arrihet një vendim i përbashkët (karota është një perime rrënjësore e ngrënshme, zakonisht portokalli, dhe ka një strukturë krokante. është e freskët).

Ky aktivitet u tregon fëmijëve se nuk është aq e lehtë të përcaktohen terma të thjeshtë dhe se përkufizimi i koncepteve më abstrakte është shumë sfidues. Procedura për kryerjen e këtij aktiviteti mund të jetë kjo. Së pari ju kërkohet të shkruani përkufizimin tuaj të konceptit A në një copë letër në 2-3 minuta dhe paloseni atë. Kur të përfundojnë të gjithë, mësuesi zgjedh një nxënës për të lexuar dhe shkruar përkufizimin e tyre në tabelë, në mënyrë që të gjithë ta shohin atë. Fëmijët e tjerë formojnë një "komitet hartues" dhe diskutojnë këtë përkufizim, duke shkruar shtesat e propozuara në tabelë. Mësuesi duhet të jetë aktiv dhe të ndihmojë fëmijët të gjejnë pjesët e mira dhe të këqija të përkufizimit. Pas diskutimit, fëmijët me shumicë hedhin poshtë pjesët e përkufizimit që ata nuk i konsiderojnë të përshtatshme dhe i lënë ato që ata i pranojnë. I gjithë procesi përsëritet disa herë me propozimet e fëmijëve të tjerë: nëse ato janë të ngjashme ose të përsëritura, mësuesi pyet nëse dikush propozon diçka

më shumë për të shtuar. Fëmijët duhet të shpjegojnë pse pajtohen ose nuk pajtohen me një përkufizim të caktuar, dhe fëmijët e tjerë mund të kundërshtojnë, duke dhënë arsye ose argumente kundër tij. Kjo pjesë e aktivitetit përfundon kur shumica bien dakord për përkufizimin përfundimtar, i cili është shkruar përsëri qartë, duke u bërë një hyrje në fjalorin e ardhshëm. Qëllimi nuk është të gjesh përkufizimin e përsosur të konceptit të propozuar, por të stimulosh të menduarit dhe të angazhohesh në të njëjtën kohë në arsyetimin kritik. Së fundi, fëmijëve u kërkohet të marrin fletën e tyre origjinale dhe të rishkruajnë përsëri përkufizimin e A. Ata pastaj mund të shohin përsëri se kush e ndryshoi përkufizimin e tyre dhe si. Nëse koncepti "A" është një koncept moral, kjo lojë është gjithashtu një bazë për një diskutim filozofik klasik mbi një çështje të caktuar etike.

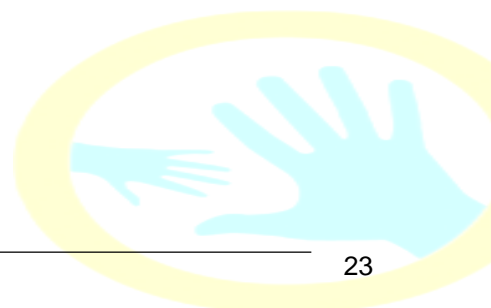
Bibliografi dhe mjete të dobishme

Mjete të dobishme:

- Ennis, "Strategies and Tactics for Teaching Critical Thinking": <http://faculty.education.illinois.edu/rhennis/documents/StrategiesandTacticsforTeachingCriticalThinking.pdf>.
- http://www.stephenbrookfield.com/Dr._Stephen_D._Brookfield/Workshop_Materials_files/BCRT_Wkshp_Pkt.pdf.

Bibliografi:

- Brookfield, Stephen (2012): Teaching for Critical Thinking. Jossey-Bass. Il primo capitolo è disponibile online: http://www.stephenbrookfield.com/Dr._Stephen_D._Brookfield/Articles_and_Interviews_files/Ch%201%20What%20is%20Critical%20Thinking.pdf (verificato: 5 giugno 2015).
- Ennis, Robert H. (1997): "Incorporating Critical Thinking in the Curriculum: An Introduction to Some Basic Issues". In: Inquiry 16 (3), p. 1-9. Disponibile online: <http://faculty.education.illinois.edu/rhennis/documents/IncorpY400dpiBWNoDropPp1-9PrintD.pdf> (verificato: 5 giugno 2015).
- Ennis, Robert H. (2011): "The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities". Disponibile online: http://faculty.education.illinois.edu/rhennis/documents/TheNatureofCriticalThinking_51711_000.pdf (verificato: 5 giugno 2015).
- Jahn, Dirk (2013): „Was es heißt, kritisches Denken zu fördern. Ein pragmatischer Beitrag zur Theorie und Didaktik kritischen Nachdenkens“. In: Mediamanual (28), p. 1-17. Disponibile online: http://www2.mediamanual.at/themen/kompetenz/mmt_1328_kritischesdenken_OK.pdf (verificato: 5 giugno 2015).

2. Të bësh filozofi me fëmijët

Hyrje

Filozofia me fëmijët është ende një disiplinë e re filozofike, e lidhur fort si me edukimin ashtu edhe me praktikën filozofike. Qëllimi themelor është t'i mësojmë fëmijët të "mendojnë mirë". Qëllimi kryesor i filozofisë me fëmijët është t'i ndihmojë ata të zhvillojnë të menduarit e tyre personal. Shpesh është një burim i pasur i pyetjeve filozofike origjinale, sepse fëmijët gjithmonë kanë diçka për të kërkuar dhe nuk kanë frikë kur duan të dinë diçka. Pyetje dhe situata të thjeshta të jetës reale ose të simuluar përdoren për të stimuluar dhe përfshirë fëmijët në diskutime përmes të cilave ata inkurajohen të mendojnë në mënyra komplekse. Kurioziteti dhe këmbëngulja tipike e fëmijëve, e kombinuar me diskutime logjike dhe përgënjeshtime për të vërtetuar bindjet e tyre, i shtojnë fëmijët të mendojnë. Duke marrë parasysh një problem të caktuar në të gjitha aspektet e tij, analizimi i temave dhe këndvështrimeve të ndryshme zhvillon tek fëmijët aftësinë për të identifikuar elementët kryesorë, duke hedhur poshtë ato të parëndësishmet. Kjo përmirëson aftësinë e tyre për të parë lidhjen midis fakteve dhe fjalëve dhe për të zhvilluar strategji të reja mësimore.

Prezantim

Një nga konceptet kryesore të përdorura në filozofi me fëmijët është "bashkësia kërkimore". Kjo metodë filozofike dhe pedagogjike përqendrohet në aftësinë për të dëgjuar dhe folur. Të menduarit është brendësimi i të folurit (L. Vygotskij). Në komunitetet kërkimore, fëmijët ndërtojnë të menduarit së bashku dhe formojnë një komunitet kërkimor të menduar. Në këtë komunitet roli i mësuesit nuk është të japë mësim, por të bëjë pyetje dhe probleme - të drejtojë diskutimin në fusha të thella filozofike.

Metoda bazë është diçka e ngjashme me dialogun sokratik dhe mësuesi duhet të jetë në gjendje të udhëheqë dhe përshpejtojë diskutimin, duke vepruar si lehtësues. "Komuniteti kërkimor është një formë e fuqishme pedagogjike për zhvillimin e arsyeshmërisë" (Sprod, 2001). Edhe pse ka qasje të ndryshme ndaj filozofisë me fëmijët, objektivat e përcaktuara nga Michel Tozzi janë ato që merren si bazë e përbashkët për të gjitha programet cilësore:

- *Mendo per veten.* Të qenit një filozof amator i çështjeve ekzistenciale, etike dhe estetike presupozon një proces reflektimi në formulimin e problemeve, konceptimin e tyre dhe mbështetjen e tyre në mënyrë racionale. Të mësuarit se si ta bëni këtë sa më shpejt të jetë e mundur është mjeti që garanton të filloni tek fëmijët një reflektim mbi gjendjen njerëzore;
- *Edukimi për qytetarinë.* Të mësosh të mendosh për veten zhvillon lirinë e gjykimit të qytetarëve të ardhshëm, duke i mbrojtur ata nga indoktrinimi ideologjik dhe reklamat bindëse. Mësimi për të filozofuar përmes shkëmbimit të ideve nxit konfrontimin me të tjerët dhe kërkimin e së vërtetës, si një kërkesë etike dhe intelektuale në bazë të një debati autentik demokratik;
- *Të ndihmohet në zhvillimin e fëmijës.* Të nxënit për të reflektuar është i rëndësishëm për ndërtimin e personalitetit të fëmijëve dhe adoleshentëve. është një mundësi për të eksperimentuar se ata janë qenie menduese, duke forcuar vetëvlerësimin e tyre dhe duke i ndihmuar ata të rriten si burra, duke përjetuar mosmarrëveshje në diskutime, por edhe bashkëjetesë paqësore. E gjithë kjo rrit pragun e tolerancës ndaj të tjerëve dhe parandalon dhunën;
- *Fitoni zotërimin e gjuhës.* Shndërrimi i asaj që mendoni në fjalë zhvillon aftësi njohëse dhe

socio-gjuhësore. Duke punuar në zhvillimin e të menduarit të tyre, fëmijët gjithashtu punojnë në përvetësimin e një gjuhe të pasur dhe të saktë;

- *Konceptojeni filozofimin.* Praktika e reflektimit me fëmijët kërkon ripërcaktimin e mënyrës së bërjes së filozofisë, për të konceptuar themelet, natyrën dhe kushtet e saj. Edhe zhvillimi i një teorie të filozofisë mësimore të përshtatur për fëmijët dhe adoleshentët tani po vihet në pikëpyetje. Fëmijët nuk duhet të mësojnë filozofi në klasa të mëdha, duke përdorur tekste dhe ese të përdorura me të rriturit. Përkundrazi, është mirë t'i mësoni ata të reflektojnë mbi marrëdhëniet e tyre me botën, me të tjerët dhe me veten, përmes mjeteve të përshtatshme për moshën e tyre (Tozzi, 2009).

Lidhja me zhvillimin moral

Çështjet etike janë pjesë përbërëse e pothuajse të gjitha programeve të filozofisë me fëmijët. Temat si miqësia, dashuria, vlerat janë shumë të rëndësishme dhe me interes të madh për fëmijët. Themeluesi i lëvizjes Filozofia për Fëmijët, Matthew Lipman, ka një teori interesante mbi të menduarit shumëdimensional. Mendimi shumëdimensional përfshin të menduarit kritik, krijues dhe me vlerë. Për Lipman, qëllimi kryesor i të menduarit të vlerës është të përcaktojë vetë vlerat.

Duke zhvilluar të menduarit, ne gjithashtu zhvillojmë përbërësin e vëmendjes ndaj vlerave, e cila është e ndarë, por ndërthur me dy përbërësit e tjerë të të menduarit. Nëse mendojmë për një problem, nuk mund të injorojmë reflektimin mbi vlerat që shfaqen në atë temë.

Lipman thotë: "Sikurse një kompozim muzikor mendon për tingujt, shkrimi narrativ mendon për gjuhën dhe piktura mendon për ngjyrat, ashtu dhe të menduarit duhet të mendojë për vlerat. Ashtu si një piktor nuk mund të mendojë për ngjyrat nëse nuk është në gjendje t'i vlerësojë ato., Ashtu edhe të mendojë në lidhje me vlerat, së pari duhet të jeni në gjendje të vlerësoni atë që ka vlerë" (Lipman, 2003 130).

Temat që duhen trajtuar

Të gjitha temat etike janë të përdorshme dhe të mirëseardhura, sepse çështjet etike janë të rëndësishme për zhvillimin e qytetarëve të ardhshëm aktivë dhe të përgjegjshëm. Mendimi

për çështjet etike me fëmijët është shumë i rëndësishëm, dhe temat etike janë shumë të rëndësishme për diskutim me fëmijët, sepse çështjet etike janë pjesë e jetës së përditshme.

Shembull përdorimi

Seminari "Çfarë është e bukura" është pjesë e projektit "Panoramë mbi mendimin vetjak" i krijuar nga Shoqata "Petit Philosophy". U përgatitën për çdo mësim prezantimet në PowerPoint. Një rol kryesor i takon bufit Sofia, e cila i udhëheq fëmijët përmes një sekuence pyetjesh. Aty janë edhe miqtë e Sofias: Peshku Bibi, gaforre Pancio, Uccio kali i detit, Ricky iriq, Olga rosa, ujku Libero, merluc Mariuzzo. Në fillim të çdo mësimi, mësuesi vendos se cilët nxënës thirren për të lexuar fjalitë e folura nga këta personazhe të animuar.

Shumica e mësimeve përfshijnë një ose më shumë histori, të gjitha të lidhura ngushtë me temën, dhe të nxjerra nga mitologjia, letërsia ose filozofia. Qëllimi kryesor i këtij seminari është t'i bëjë fëmijët të mendojnë për bukurinë. Këtu ju paraqesim pyetjet kryesore të bëra fëmijëve nga personazhet Olga Rosa, Sofia Bufi dhe Nessie Dinosauri:

Olga Rosa: Përshëndetje fëmijë, dhe mirësevini në Ditën e Filozofisë! Emri im është Olga, dhe sot do të qëndroj këtu me ju.

Sofia Bufi: Përshëndetje, emri im është Sofia, dhe unë gjithashtu do doja të flisja pak me ju.

Olga Rosa: Kam dy pyetje në mendje dhe shpresoj se do të më ndihmoni të gjej përgjigjet.

Sofia Bufi: A ju pëlqen të dëgjoni një histori?

Olga Rosa: Kur ishte hera e fundit që ju kanë treguar një histori?

Sofia Bufi: Si është personazhi i të keqit në tregimin që ju pëlqen?

Olga Rosa: Në një histori me të mirë dhe të këqij, si janë të mirët?

Sofia Bufi: Ju i dini histori ku protagonistit është i mirë, por ai është i shëmtuar?

Olga Rosa: A ju pëlqejnë historitë me personazhe të mirë, por të shëmtuar? Si trajtohen nga personazhet e tjerë?

Sofia Bufi: Çfarë ndodh me rosakun e shëmtuar?

Olga Rosa: Si e imagjinoni këtë Rosak?

Sofia Bufi: A meriton të trajtohet kaq keq ai?

Olga Rosa: Pse të tjerët nuk i vënë re cilësitë e tija të mira?

Sofia Bufi: A mund të më thoni cilat janë disa nga cilësitë e tija të mira?

Olga Rosa: A është e bukur vetëm diçka që mund ta shohim?

Sofia Bufi: A ka mënyra të ndryshme për të qenë të bukur?

Olga Rosa: Kur ndodh?

Sofia Bufi: Me se ngjan një ndjenjë e mirë?

Nessie Dinosauri: Përshëndetje, nuk duhet të keni frikë! Disa thonë se jam e shëmtuar dhe më quajnë përbindësh. E unë quhem Nessie, jam pasardhëse e një dinosauri dhe jetoj në fund

të një liqeni.

Sofia Bufi: Nessie, mos u shqetëso! Ne nuk do t'i tregojmë askujt që të kemi parë.

Olga Rosa: Përshëndetje Nessie, si je?

Nessie Dinosauri: Mirë, e kjo është arsyeja pse gjeta guximin të vij në orën tuaj të Filozofisë.

Olga Rosa: A do të frikësoheshit edhe duke e ditur se ajo nuk do t'ju sulmonte?

Sofia Bufi: A mendoni se njerëzit do të kishin frikë të shihnin Nessie?

Nessie Dinosauri: Kam parë që njerëzit kanë frikë nga gjërat që nuk i njohin. Nëse ata shohin diçka të shëmtuar- sipas tyre, thonë se është e rrezikshme ose e neveritshme.

Sofia Bufi: A mund të ndodhë që dikush të mendojë se një gjë është e bukur, ndërsa një tjetër mendon se e njëjta gjë është e shëmtuar?

Olga Rosa: Çfarë është një kod bukurie?

Nessie Dinosauri: A mund të ndodhë që diçka që ju duket e shëmtuar e mëpas zbuloni se është e bukur?

Sofia Bufi: Çfarë mendoni se është më keq kur zbuloni se diçka që menduat se ishte e bukur nuk është, ose kur diçka e bukur bëhet e shëmtuar?

Olga Rosa: Bukuria, a mund të zhduket?

Dinosaurët Nessie: Çfarë njihni më shpejt: gjërta e bukura apo ato të shëmtuarat?

Olga Rosa: A është e njëjta gjë të ndihesh i mirë dhe të dukesh i mirë?

Sofia Bufi: A ka rëndësi se si duken njerëzit?

Olga Rosa: Keni qenë ndonjëherë të pasjellshëm me dikë për shkak të pamjes së tij?

Sofia Bufi: Çfarë bëjnë njerëzit që të duken bukur?

Këto janë vetëm pyetjet e para. I takon mësuesit të gjejë nënpyetjet e duhura bazuar në përgjigjet e dhëna nga fëmijët dhe ta diskutojë temën në thellësi.

Bibliografi dhe mejete të dobishme

Mejete të dobishme:

- Learning to philosophize with Nasruddin Hodja By Oscar Brenifier and Isabelle Millon on <http://www.pratiques-philosophiques.fr/wp-content/uploads/2014/01/PHILOSOPHIZE-WITH-N.H-ORIGINAL-2-2.pdf>

Bibliografi:

- Gregory, Maughn. "Philosophy for Children and Its Critics: A Mendham Dialogue", in: Philosophy for Children in Transition: Problems and Prospects, Vansieleghem, Nancy; Kennedy, David (ed.), London: Wiley-Blackwell, 2011.
- Haynes, Joana. Children as Philosophers: Learning through Enquiry and Dialogue in the Primary Classroom. Oxon: Routledge, 2003.
- Lipman, Matthew. Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Lipman, M.; Sharp, A. M.; Oscanyan, F. S. Philosophy in the Classroom. Philadelphia: Temple University Press, 1980.
- Sprod, Tim. Philosophical Discussion in Moral Education: The Community of Ethical Inquiry. London: Routledge, 2001.
- Beardsley, Monroe C. Thinking Straight. New York: Oliphant Press, 2008
- Fisher, Robert. Teaching Children to Think. Cheltenham: Nelson Thornes, 2005.

3. Dialogu sokratik

Hyrje

Metoda sokratike - "mësoni duke shtruar pyetje në vend që të shpjegoni"

Kjo metodë e merr emrin nga filozofi grek Sokrati (469-399 para Krishtit). Metoda Sokratike studion sesi njerëzit mendojnë duke analizuar kontradiktat e një mendimi të caktuar. Prandaj është e dobishme të krijojmë hapësirë në mendjet tona për ide dhe këndvështrime të ndryshme, edhe nëse ato vënë në dyshim opinionet tona fillestare. Qëllimi i metodës sokratike është gjithmonë etik. Na tregon paragjykimet, dyshimet dhe kontradiktat tona, dhe na bën të kuptojmë më mirë se çfarë është e mira, duke na ndihmuar të arrijmë të mirën supreme të njeriut: lumturinë (eudaimonia).

Il metodo del dialogo socratico

Në fillim të shekullit XX, filozofi gjerman Leonard Nelson zhvilloi metodën e dialogut sokratik si një mjet për dialogun filozofik në grup (die Sokratische Methode 1922). Qëllimi i dialogut sokratik është të arrijë konsensus në përgjigjen e një pyetjeje të përgjithshme. Pika fillestare e analizës është një shembull i marrë nga jeta reale.

Prezantimi

Të nxënit në një mësimdhënie të bazuar në pyetje.

Metoda sokratike mund të përdoret në klasë si një dialog midis mësuesit dhe studentëve për vlerat, parimet dhe besimet. Për shembull, nëse pyetja e përgjithshme është: "Çfarë është miqësia?", Studentët mund të zgjedhin një shembull që ata "besojnë" se është një rast shembullor i miqësisë. Mësuesi dhe studentët duhet të vazhdojnë dialogun përmes një sërë pyetjesh. "Mësuesi", ose lehtësuesi i dialogut, propozon pyetje që përpiqen të përshkruajnë vlerat dhe besimet dhe shërbejnë si një kornizë për mbështetjen e mendimeve dhe ideve të studentëve. Mësuesi nuk jep asnjë informacion dhe diskutimi nuk duhet të çojë në konkluzion përfundimtar. Klasa duhet të bashkëndajë rregulla të tilla si: ngrini dorën për të ndërhyrë, lërin të tjerët të përfundojnë prezantimin e tyre, të jenë koncizë, të përdorin argumente që vijnë nga përvoja e tyre.

Këshilla për mësuesin (Reich 2003):

- Kërkoni një hapësirë të përshtatshme dhe krijoni një mjedis mikpritës;
- Mësoni emrat e studentëve dhe bëni që studentët të mësojnë edhe emrat e të gjithëve;
- Shpjegoni rregullat themelore;
- Bëni pyetje dhe pranoni heshtjen. Heshtja është gjithashtu produktive. Nëse askush nuk përgjigjet, riformuloni pyetjen me fjalë të tjera;
- Krijoni atë që Reich e quan "siklet produktiv". Mos i eliminoni menjëherë situatat e sikletshme, sepse kështu procedon të nxënit individual. Lërin studentët të ngushëllohen nga paqartësia.
- Pranoni të gjitha format e ndryshimit;
- Mos i refuzoni "idetë e çmendura", sepse ato mund të ofrojnë perspektiva të reja, por hidhni poshtë ato ide që vetëm përpiqen të gjejnë rrugë shpëtimi nga angazhimi i pjesëmarrësve;
- Bëni pyetje përforcuese, për të sqaruar pikat e errëta në përgjigjen e një pyetjeje të mëparshme;
- Jini gati për të mësuar diçka të re, edhe si mësues.

Marrdhënia me zhvillimin moral

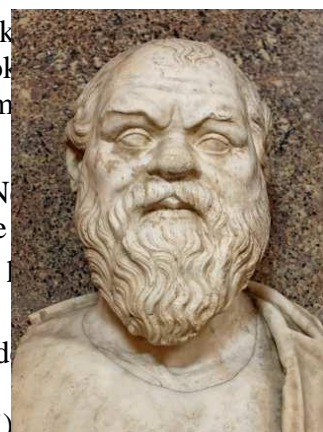
Metoda e dialogut sokratik është shumë e rëndësishme për EVE, pasi na lejon të reflektojmë mbi besimet tona dhe gjithashtu t'i vendosim ato në kundërshtim me besimet dhe qëndrimet e të tjerëve. Dialogu racional është themeli i çdo teme dhe praktike që përdor arsyen. Ndihmon fëmijët të zhvillojnë aftësitë komunikuese, të menduarit kritik, aftësitë ndërpersonale, respektin për të tjerët dhe ndershmërinë intelektuale, të interpretojnë dhe vlerësojnë informacionin, duke e shndërruar atë në njohuri dhe njohuri në gjykim dhe veprim.

Shembull përdorimi

Metoda e dialogut sokratik nuk është e kufizuar në një grup të caktuar mund të përdoret në çdo kontekst. Aspekti themelor i dialogut sokratik është hakinë, konfuzionin, hutimin ose aporinë (ἀπορία), të cilat lidhen me për të ngritur kundërshtime.

Shumë prej dialogjeve të Platonit ndjekin këtë lloj arsytimi. Në vendosë bashkëbiseduesit e tij në një gjendje hutimi mbi një pyetje natyrale e drejtësisë ose virtytit) dhe nga kjo pikë i drejton ata me pyetje intuitive dhe njohurive të reja..

Këtu është një fragment nga Critone i Platonit, i cili ilustron metodën Sokratit (Soc.) Dhe Critone (Cr.) (Përkthimi i marrë nga <http://www.portalefilosofia.com/bibuxelles/materiale/critone.pdf> ")

Soc. Në bazë të asaj që kemi pranuar, le të shqyrtojmë tani nëse është e drejtë apo e padrejtë që unë përpiqem të shpëtoj pa pëlqimin e Athinasve; dhe nëse duket e drejtë, le ta provojmë, përndryshe le ta harrojmë. Sa i përket konsideratave tuaja në lidhje me shpenzimet, reputacionin dhe rritjen e fëmijëve, ekziston një rrezik serioz, Crito, se ato janë spekulime nga njerëz që, ashtu siç vrasin me lehtësi, do të sillnin po aq lehtë në jetë, po të ishin të aftë për këtë: domethënë, njerëzit, si shumica, pa gjykim. Por le t'i përmbahemi arsytimit tonë dhe të pyesim veten vetëm nëse, siç e kemi thënë, duke shpenzuar para dhe mirënjohje me këta që do të më nxjerrin nga këtu ne do të bëjmë gjënë e duhur, mes jush që doni të më nxirrni jashtë dhe mua që pëlqimin: ose në realitet, me gjithë këtë, do të bëjmë një padrejtësi. Dhe nëse na qartësohet se është një veprim i padrejtë, ne përpiqemi të mos shqetësohemi se duhet të vdesim ose të vuajmë ndonjë ndëshkim tjetër (dhe ne qëndrojmë të qetë duke mbajtur vendin tonë), duke menduar, më mirë, të mos bëjmë një padrejtës.

Cr. Mendoj se ke të drejtë, Sokrat: mendo tani çfarë do bësh.

Soc. Le të mendojmë së bashku, i dashur. Dhe nëse ke ndonjë argument për të më kundërshtuar, fol dhe unë do të të dëgjoj: përndryshe, njeri i bekuar, ndalo së përsërituri të njëjtën histori të vjetër pa pushim, që unë duhet të largohem këtu edhe kundër vullnetit të Athinasve. Sigurisht, unë dua të lëviz në këtë çështje pasi të të bind, jo kundër miratimit tënd. Shiko tani nëse pika fillestare t'w duket e kënaqshme, dhe më pas përpiqu të japësh përgjigje më të menduara pyetjeve.

Cr Epo, do të përpiqem.

Soc. Le të themi se ne nuk duhet të bëjmë në mënyrë të vullnetëshme padrejtësi në asnjë rast, apo në ndonjë rast po, dhe në donjë tjetër jo? Ose themi - dhe në këtë pikë kemi rënë dakord tashmë, më shumë se një herë - se kryerja e padrejtësisë nuk është aspak e mirë apo e bukur? Që të gjitha përfundimet e arritura dikur janë riorganizuar në këto pak ditë, dhe ne kemi qëndruar kaq gjatë në diskutimet tona pasionante, Crito, për të mos kuptuar se asgjë nuk na dallonte, në moshën tonë, nga fëmijët? Ose gjërat janë siç thuhej atëherë: pavarësisht

nëse njerëzit e pranojnë apo jo, nëse jemi të detyruar të durojmë vuajtje më të këqija ose më të lehta, në çdo rast është kryerja e padrejtësisë, për ata që e bëjnë, një gjë e shëmtuar dhe e turpshme? Po apo jo?

Cr. Po.

Soc. Prandaj në asnjë rast nuk duhet bërë padrejtësi. Cr Absolutisht jo.

Soc. Dhe meqenëse në asnjë rast nuk duhet bërë padrejtësi, as ata që e vuajnë atë do të duhet ta paguajnë, siç mendojnë njerëzit.

Cr Me të vërtetë duket se jo.

Soc. Dhe tani, Crito, më thuaj nëse e keqja duhet bërë apo jo. Cr Sigurisht që jo, Sokrat.

Soc. Dhe tani më thuaj nëse është e drejtë apo jo që dikush t'ia ktheje me të keq një të keqe të pësuar, siç mendojnë njerëzit.

Cr Në asnjë rast.

Soc. Në fakt, të dëmtosh dikë është njësoj si të bësh padrejtësi. Cr Ke te drejte.

Soc. Prandaj ne nuk duhet të ri-paguajmë padrejtësitë me padrejtësi, e as të dëmtojmë askënd, çfarëdo që të tjerët na bëjnë. Dhe ki kujdes, Crito, të mos pajtohesh me mua në këtë pikë nëse nuk je vërtet i këtij mendimi: Unë e di shumë mirë që ka dhe gjithmonë do të jenë pak ata që ndajnë këto mendime. Dhe midis atyre që mendojnë kështu dhe atyre që jo nuk ka asnjë konvergencë të mundshme synimesh, dhe wshtw e pashmangshme që kur të ballafaqojnë zgjedhjet e tyre përkatëse të ndiejnë përbuzje për njëri -tjetrin. Prandaj, mendo dhe ti mirë nëse e ndan mendimin tim, nëse je vërtet dakord (dhe konsideratat tona atëherë niseni nga parimi që nuk është kurrë e drejtë të kryehet padrejtësi apo edhe t'ia ktheni atë, ose të reagoni ndaj keqtrajtimit duke bërë keq dhe ju nga ana tjetër); ose nëse distancohesh dhe nuk e ndan këtë parim. Unë kam menduar kështu për ca kohë dhe ende vazhdoj, por nëse mendon ndryshe ma thuaj, dhe më shpjego. Nëse, nga ana tjetër, i qëndroni besnik premisave tona, dëgjo atë që vijon.

Cr Unë qëndroj besnik po, jam dakord: fol, hajde.

Soc. Ja çfarë kam për të thënë. Ose më mirë, një pyetje: nëse pajtoheni me dikë për drejtësinë e diçkaje, a duhet bërë ajo apo duhet shmangur?

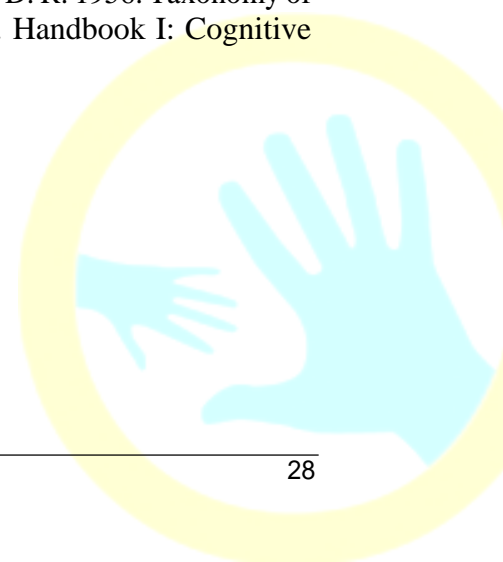
Cr Do duhet të bëhet.

Soc. Kini kujdes, pra, për atë që vijon. Nëse largohemi nga këtu pa pëlqimin paraprak të qytetit ne dëmtojmë dikë, dhe pikërisht atë që nuk duhet, apo jo? Dhe a i qëndrojmë besnikë parimeve që i kemi njohur si të drejta, apo jo?

Cr Pyetjes suaj, Sokrat, nuk mund t'i përgjigjem: nuk kuptoj..

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Reich, Rob. 2003. The Socratic Method: What it is and How to Use it in the Classroom in Stanford University Newsletter on teaching, Vol. 13, no.1.
- Bloom, B. S.; Engelhart, M. D.; Furst, E. J.; Hill, W. H.; Krathwohl, D. R. 1956. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York: David McKay Company.

4. Procesi i qartësimit të vlerave

Hyrje

Modeli i qartësimit të vlerave u zhvillua në 1970 nga Sidney B. Simon në Universitetin e Massachusetts. Qëllimi i këtij modeli nuk është të mësojë vlera specifike, por të rrisë ndërgjegjësimin e nxënësve për vlerat që përmban personaliteti i tyre, në lidhje me vlerat e miqve, të rriturve, grupeve të tjera në shoqëri, madje edhe shoqërive të epokave të shkuara. Nëpërmjet krahasimit, pritet që nxënësit të reflektojnë mbi vlerat e tyre dhe ndoshta të modifikojnë ato që janë të pabazuara, duke mbajtur fort ato që e kanë kaluar procesin e shqyrtimit dhe krahasimit. Modeli është aplikuar në shkolla, kopshte dhe mjedise familjare në Shtetet e Bashkuara, Gjermani dhe shumë vende të tjera.

Prezantimi

Procesi përfshin shtatë hapat e mëposhtëm (Raths, Harmin & Simon 1978):

- *Vlerësimi dhe preferenca:* Nxënësit duhet të ndërgjegjësohen se cilat besime dhe sjellje vlerësojnë më shumë;
- *Deklaratë publike:* Studentëve u kërkohet të tregojnë pozicionet e tyre, në një diskutim në klasë, ose në një ushtrim me shkrim, ose në ditarin e tyre personal;

- *Zgjedhja e alternativave:* I takon mësuesit të japë informacion mbi dilemën që është në diskutim. Kjo pjesë e procesit shpesh paraqitet si pjesë e aftësive vendimmarrëse;
- *Zgjedhja pas shqyrtimit të pasojave:* studentët reflektojnë dhe zgjedhin pozicionet e tyre bazuar në informacionin që marrin në klasë, dhe jo në bazë të vlerave morale absolute të mësuara në shtëpi ose në kishë;
- *Zgjedhja e lirë:* është e rëndësishme të ndjeheni mirë në lidhje me vendimet e marra në procesin e sqarimit të vlerave. Skenari më i keq do të ishte nëse studentët akuzonin njëri - tjetrin për shkelje morale;

- *Merrni masa:* Nxënësit inkurajohen të vënë në skenë bindjet e tyre. Aktrimi mund të jetë moralisht i mirë ose i keq në varësi të vlerës që dëshironi të shprehni;
- *Veprimi sipas një modeli, me qëndrueshmëri dhe rregull:* Nxënësit mësojnë se vendimet dhe sjelljet e tyre duhet të pasqyrojnë vlerat e tyre në mënyrë koherente.

Raporti me zhvillimin moral

Modeli mund të përdoret për të gjitha moshat, nga kopshti deri në moshën e rritur, nëse temat e trajtuara zgjidhen bazuar në njohuritë dhe nevojat e grupmoshës specifike. Siç është përmendur tashmë, qëllimi është të reflektojmë mbi vlerat dhe kështu të zhvillojmë ndjeshmërinë morale. Shërben gjithashtu për të motivuar studentët (ose të rriturit) që të gjejnë argumente të bazuara, në vend që të ndjekin verbërisht ideologjinë e tyre, ose atë të një personi tjetër. Pra na ndihmon për të marrë vendime racionale.

Temat që duhen trajtuar

Ky model përdoret për të kontrolluar vlerën e vendimeve individuale, pasi çdo vendim etik është një vendim personal. Mbi të gjitha, mund të shërbejë për të përcaktuar nëse diçka vlen vërtet kur janë marrë parasysh të shtatë hapat.

Modeli mund të përdoret gjithashtu për të reflektuar mbi vendimet e grupit në lidhje me dinjitetin, për shembull nëse një klasë vendos të mbledhë dhe dhurojë para për personat në nevojë.

Sqarimi i vlerës përdoret zakonisht në programet e parandalimit të drogës. Modeli mund të integrohet lehtësisht në çdo klasë, duke përdorur të gjithë procesin me shtatë hapa (Simon, Howe & Kirschenbaum 1972, Rath, Harmin & Simon 1978).

Shembull përdorimi

Një shembull i procesi është përdorimi i një "rituali mëngjesi" ose "meditimi për të filluar ditën" në shkollat "VS Heiligenkreuz a. W." dhe "NMS Wildon", në Styria, Austri. Shembulli paraqet procesin e vendimmarrjes të grupit të mësuesve, por mund të zbatohet në të njëjtën mënyrë për diskutimet në klasë.

Duke ndjekur modelin, mësuesit kaluan fazat e mëposhtme:

- Mësuesit shpjeguan se çfarë është e rëndësishme për ta;
- Së bashku sollën qëndrime të shumta në diskutim. Çdo qëndrim është analizuar dhe konsideruar seriozisht;
- Mësuesit diskutuan opsione të ndryshme dhe peshuan pro dhe kundra të rastit;
- Ata gjithashtu morën parasysh pasojat e alternativave të ndryshme;

- Ata vendosën lirisht, pa ndonjë presion, pasi vetëm një vendim i lirë i mundëson një vlerë që të bëhet një vlerë e vërtetë. Ata vendosën të prezantojnë një "ritual të mëngjesit" si një fillim i zakonshëm i ditës;
- Mësuesit zbatuan vendimin. U vendos që dy kolegë të zhvillojnë konceptin, domethënë të përshkruajnë ritualin, në mënyrë që ai të mund të kryhet lehtësisht nga çdo mësues në klasë;
- Tani çdo ditë, gjatë gjithë vitit, rituali i mëngjesit kryhet në mënyra të ndryshme. Përsëritja e përditshme i jep qëndrueshmëri dhe krijon një model të përhershëm.

Rituali i mëngjesit me ushtrime fizike - Ndjeni veten dhe të tjerët dhe kështu e filloni mirë ditën e punës (Morgenritual - URL, 2013)

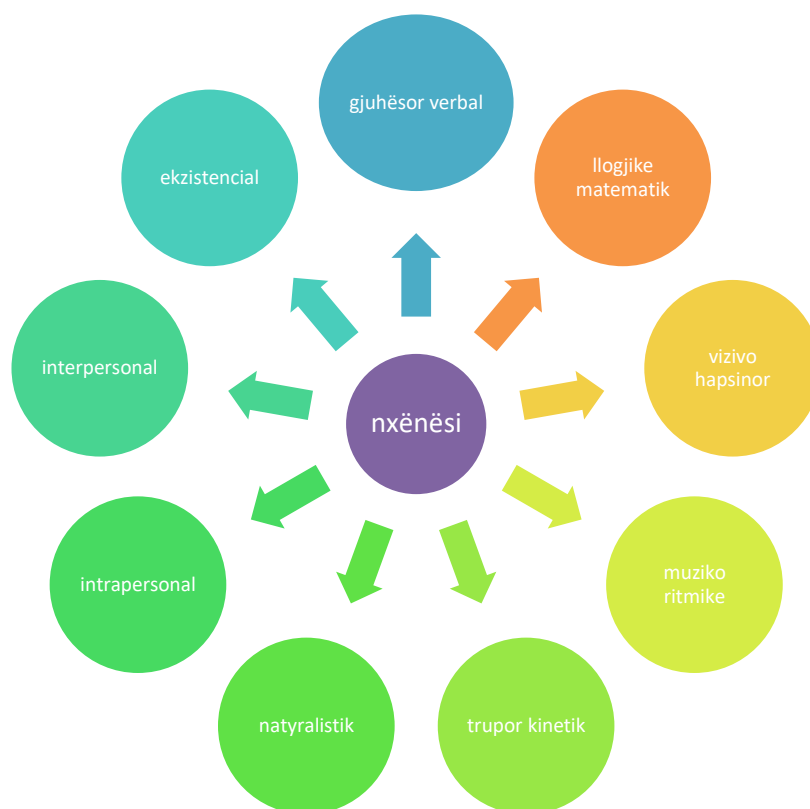
Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Raths, L. E., Harmin, M. & Simon, S. B. (1978): Values and Teaching (2nd ed.). Columbus, OH: Charles E. Merrill.
- Simon, S. B., Howe, L. W. & Kirschenbaum, H. (1972): Values Clarification: A Handbook of Practical Strategies for Teachers and Students. New York: Hart Publishing.
- Morgenritual, disponibile online:
http://www.vs-heiligenkreuz.at/schule_aktionen.htm (verificato: 5 giugno 2015).
- Urabl, Barbara Maria. 2014. Morgenrituale für jeden Tag. 1:1 übertragbare und praxisbezogene Anleitungen für ein Schuljahr. Graz-LogoMedia.

5. Të nxënti etik holistik

Hyrje

Që në kohët e lashta ishte i qartë rreziku i konsiderimit të njeriut si të përbërë nga elementë të ndarë dhe për këtë arsye nevoja për ta analizuar atë në tërësi. Platoni e paraqet këtë me imazhin e qenieve sferike. Në pedagogji, Pestalozzi e përshkruan personin si të përbërë nga koka, dora dhe zemra. Pas tij, në Amerikë, "koka, dora dhe zemra" u bë modeli i parimit holistik. Albert Hofer, themeluesi i pedagogjisë Gestalt - i orientuar drejt një vizioni të krishterë - flet për "dorën, zemrën dhe trurin". Gestalt pedagogji sheh "edukimin që bashkohet" si një bashkim i objektivave njohëse, afektive dhe operacionale. Daniel Goleman thekson "inteligjencën emocionale", e cila shkon përtej inteligjencës njohëse, dhe Howard Gardner ofron një pamje të gjerë të inteligjencës, duke deklaruar se secili person ka një sërë inteligjencash të shumëfishta, individuale dhe të varura nga konteksti. Qasja e Howard Gardner përqendrohet tek studenti, i rrethuar nga inteligjenca e tij e shumëfishtë.

Nxënësi arrin një njohuri të thelluar të një lënde të caktuar kur i paraqitet atij në një mënyrë të shumanshme, sepse stimulon të gjitha format e ndryshme të inteligjencës. Prandaj është mirë të investohet shumë kohë për të trajtuar një temë nga këndvështrime të ndryshme, dhe temat duhet të jenë relevante, në mënyrë që të justifikojë një analizë të thelluar. Duke zbatuar teorinë e Gardner, mësuesit, administratorët e shkollave dhe prindërit janë në gjendje t'i kuptojnë më mirë nxënësit, dhe duke u mundësuar atyre të hulumtojnë dhe të nxënë në shumë mënyra, duke i inkurajuar ata që secili të kërkojë rrugën e vet për të nxënë. Të rriturit mund t'i ndihmojnë studentët të identifikojnë dhe vlerësojnë pikat e tyre të forta, dhe të identifikojnë aktivitetet praktike që stimulojnë procesin e tyre të të nxënit.

Raporti me zhvillimin moral

Imazhi i njeriut si një bashkim i mendjes, trupit, shpirtit dhe imazhit të Zotit

Ne duhet ta shikojmë njeriun si një qenie të pandashme. Ky imazh, i cili ka shumë implikime për etikën dhe vlerat, ushqehet nga antropologjia biblike, e cila e sheh qenien njerëzore si imazhin e Zotit, duke i dhënë kështu një thellësi të veçantë imazhit të njeriut.

Nxënësi në tërësi - në garë drejt identitetit të tij

Gjetja e formës personale në ngjashmërinë e Zotit është një shqetësim themelor i formimit etik, siç është gjetja e identitetit, sipas procesit të individualizimit të C. G. Jung. Rruga e gjatë drejt vetë-realizimit është si "përpunimi i një forme të fshehur" (Höfer 1974, 73). "Simboli më i madh që njeriu mund të krijojë është ai vetë" dhe në fakt rritet "si rezultat i veprimit të përgjegjshëm për të formuar imazhin e njeriut" (ibid. 73).

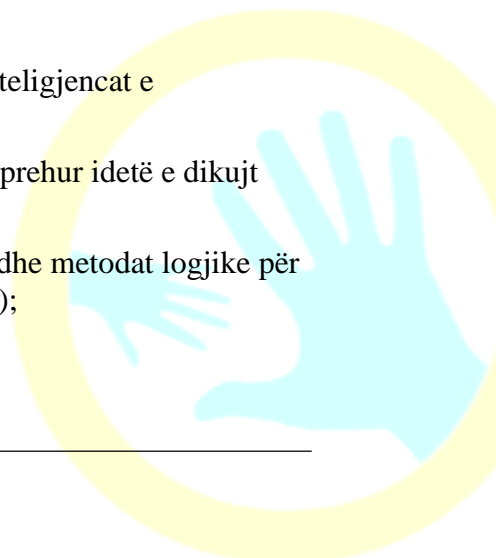
Höfer raporton imazhin e një ene që duhet të mbushet (ibid 90), kjo ndodh në tre faza: së pari, përmes meditimit; së dyti si "aktivizimi i arsyes së shpirtit në sajë të fantazisë projektive" dhe krijimtarisë (ibid 91), dhe së treti si një parakusht për brendësimin e sjelljeve të Jezusit (ibid.92).

Temat që duhen trajtuar

Inteligjencat e ndryshme të identifikuara nga teoria e Gardnerit mbi inteligjencat e shumëfishta janë:

- *gjuhësore-verbale*: aftësia për të përdorur fjalë dhe tekste për të shprehur idetë e dikujt dhe për të kuptuar ato të tjerëve (shkrimtarë, folës, juristë);
- *logjike-matematikore*: aftësia për të kuptuar dhe përdorur parimet dhe metodat logjike për zgjidhjen e problemeve matematikore (shkencëtarë, matematikanë);

- *vizuale-hapësinore*: aftësia për të përdorur ose manipuluar hapësirën dhe për të përfaqësuar mendërisht hapësirën fizike (skulptorë, pilotë avionësh, lojtarë shahu);
- *muzikë-ritmike*: aftësia për të kompozuar, interpretuar dhe njohur muzikë (interpretues, kompozitorë);

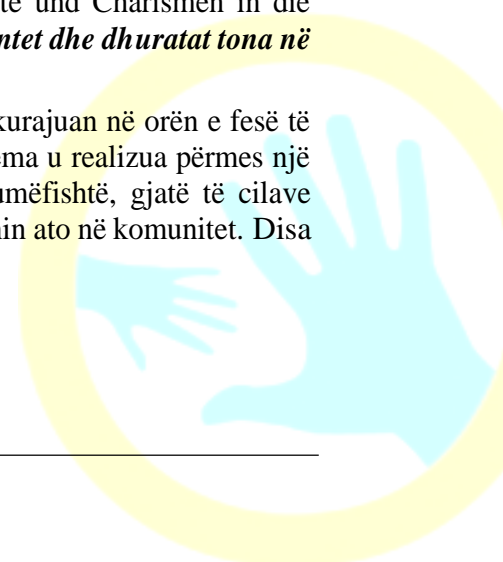

- *kinetiko-trupor*: aftësia për të përdorur trupin e dikujt për të zgjidhur një problem ose për të kryer një veprim (atletë, valltarë);
- *natyralist*: aftësia për të njohur. Identifikoni dhe klasifikoni florën dhe faunën, ose klasa të tjera të objekteve (natyralistë, kuzhinierë);
- *intrapersonal*: aftësia për të kuptuar motivimet dhe emocionet e veta (shkrimtarët, psikoterapistët);
- *ndërpersonale*: aftësia për të kuptuar nevojat, synimet dhe motivimet e të tjerëve, dhe për të zhvilluar marrëdhënie (shitës, politikanë);
- *ekzistenciale*: aftësia për të përdorur intuitën dhe vlerat kolektive për të kuptuar të tjerët dhe botën përreth nesh.

Shembull përdorimi

Një shembull ilustrues i zbatimit të teorisë së Gardner në fushën e edukimit fetar vjen nga projekti austriak "Wir sind ein Schatz, weil wir unsere verschiedenen Talente und Charismen in die Gemeinschaft einbringen!" ("**ne jemi një thesar, sepse ne i sjellim talentet dhe dhuratat tona në komunitet!**").

Nxënësit e klasit të dytë të "Volksschule Schulschwestern Graz" u inkurajuan në orën e fesë të njohin talentet e tyre që mund të jenë të vlefshme për komunitetin. Tema u realizua përmes një sërë momentesh të organizuara sipas teorisë së inteligjencës së shumëfishtë, gjatë të cilave studentët ishin në gjendje të identifikonin talentet e tyre dhe t'i paraqisnin ato në komunitet. Disa nga momentet e punës janë ilustruar në fotot në faqen tjetër.

Fusha e punës	Fusha e inteligjencës	Detyra e caktuar
“Më e mira ime është...”	Inteligjenca trupore kinetike	Artikullo pesë fraza pa folur, duke përfaqësuar çdo frazë me të gjithë trupin. Partneri juaj duhet të kuptojë se çfarë po thoni, pastaj shkëmbeni rolin.
“Di të shkruaj një tregim”	Inteligjenca ndërpersonale dhe gjuhësore-verbale	Së bashku me një partner, shkruani një histori prej 8-10 frazash. Të paktën 5 nga fjalët e shkruara në fletën tuaj të punës duhet të përfshihen në histori. Shënim: fëmijët alternohen në shkrim (i pari shkruan frazën e parë, i dyti të dytën, etj.).
“Jam një ndërtues”	Inteligjenca logjiko-matematikore dhe vizivo-hapësinore	Sistemo 10 foto të një ndërtese në rrend. Ose: Sistemo 7 format e një Tangrami për të paraqitur një figurë njerëzore.
“Këndi i vështrimit”	Inteligjenca vizuale-hapësinore dhe ndërpersonale	Përshkruaj objektet e nxjerra nga një kuti pa thënë emrin e tyre. Ose: Bëj një gjest që partneri yt duhet të imitojë.
“Di të luajë muzikë”	Inteligjenca muzikore ritmike	Luaj një këngë me instrumentet e Orff.
“Di të gatuj”	Inteligjenca natyralistike	Përgatitja e ushqimit (brum buke, sallata e frutave).
“Ngjyrosim dhe vrapojmë së bashku	Inteligjenca trupore kinetike	Vendosni një fletë të madhe letre mbi tavolinë. Ndërsa vrapojnë rreth saj, fëmijët bëjnë vizatime.
“Unë jam shumë i mirë në...”	Inteligjenca intrapersonale	Përshkrua aftësitë e tua personale dhe regjistroi në një MP3 player: “Unë jam N. dhe unë jam në gjendje për...”
“Pranë teje ka vend për çdo gjë.”	Inteligjenca ekzistenciale	Bashkëndaj përvojat e tua me Zotin dhe falënderojë për këtë.

Tabela 3: Shembuj për të trajtuar inteligjencat e shumëfishta në klasë

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Gardner, H. (1983): *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books; (1993): *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books; (1995): *Reflections on multiple intelligences*. *Phi Delta Kappan*, 77(3), 200-208; (1998): *Are there additional intelligences? The case for naturalist, spiritual, and existential intelligences*. In: J. Kane (Ed.), *Education, information, and transformation* (pp. 111-131). Upper Saddle River, NJ: Merrill-Prentice Hall; (1999): *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books; (2003): *Multiple intelligences after twenty years*. *Proceedings of the American Educational Research Association*, Chicago, Illinois, April 21, 2003.
- Gerjolj, S. (2008): *Howard Gardners Theorie über multiple Intelligenz und ihre praktische Applikation*. In: Knauder, H., Feiner, F. & Schaupp, H. (ed.): *Jede/r ist willkommen! Die inklusive Schule – Theoretische Perspektiven und praktische Beispiele*, 79-92. Graz: Leykam.

- Goleman, D. (1997): EQ. Emotionale Intelligenz. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Höfer, A. (1974): Das Glauben lernen. Schwerpunkte der Religionspädagogik. Donauwörth: Auer.
- Konrad, M. & Reiterer, M. (2007): Projekt "Wir sind ein Schatz, weil wir unsere verschiedenen Talente und Charismen in die Gemeinschaft einbringen!". In: Unser Weg / (Graz), 62. 2007, 3, pp. 97-99.
- Zeitschrift für Integrative Gestaltpädagogik und Seelsorge: Das Ganze ist mehr und etwas anderes als die Summe seiner Teile, 20. Jg. Nr. 76; März 2015 (ISSN 1991-7635).

Descrivi gli oggetti per il tuo compagno

Intelligenza visivo- spaziale
e interpersonale

Metti in ordine le carte

Intelligenza logico-matematica

Corri e colora attorno al tavolo

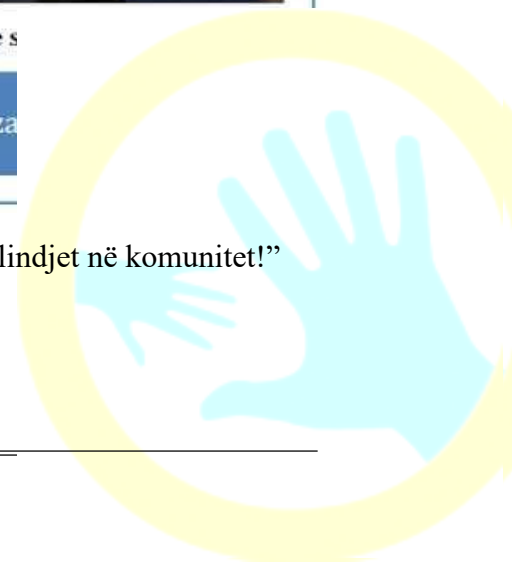
Intelligenza corporeo-cinetica

"Mi chiamo N. e s

Intelligenza

Foto të marra nga projekti "Krishtlindjet në komunitet!"

6. Dilemat etike, rastet e konflikteve morale, mendimet imagjinare i

Hyrje

Përdorimi i konflikteve morale dhe dilemave etike daton në fillim të filozofisë morale. Historitë dhe shembujt janë përdorur shpesh si mjete edukative, për shembull për të demonstruar rëndësinë etike të karakteristikave personale, parimeve ose vlerave. Dilemat etike janë një formë e historisë që nxjerr në pah një aspekt shumë të rëndësishëm të jetës sonë, domethënë nevojën për të zgjedhur. Mendimet imagjinare - situata imagjinare që krijojmë në mendjen tonë, për të reflektuar se si do të silleshim në atë rast - janë një tjetër hap përpara, pasi lejojnë të kontrollojmë parametrat e historisë.

Arsyeja kryesore e kësaj qasjeje është të nxjerrë në pah rëndësinë etike të një situatë të veçantë, për ta theksuar atë dhe për të vënë në pah rëndësinë e saj. Sipas këtij modeli, Platoni përdor për shembull historinë e unazës së Gjigës, për t'u kërkuar bashkëbiseduesve të tij të imagjinojnë se cilat do të ishin pasojat dhe si do të sillen nëse do të hynin në posedim të një unazë që i bën të padukshëm. Parimet për të reflektuar janë forca e angazhimeve tona etike dhe origjina e vërtetë e motivimit tonë moral (p.sh. frika nga ndëshkimi).

Prezantimi

Përdorimi i rasteve reale, të përshtatura ose imagjinare, është e rëndësishme në të gjitha nivelet e edukimit etik, dhe sidomos në disa fusha, të tilla si etika në botën e biznesit. Në përdorimin e rasteve, mësuesi paraqet një shembull, zakonisht në formën e një dileme, dhe i propozon nxënësve që të konsiderojnë një nga pikëpamjet e personit të cilit iu paraqit ky dilemë.

Janë dy objektivat që duam të arrijmë. Së pari, në këtë mënyrë studentët mund të kapërcejnë më lehtë hendekun midis teorisë dhe praktikës etike, në kuptimin se ata mund të provojnë qasje të ndryshme ndaj situatës dhe të shohin se cili është më i përshtatshëm, duke supozuar se ata janë në gjendje ta përsërisin atë ose ta përshtaten atë në raste të ngjashme që mund të shfaqen në jetën e tyre reale. Së dyti, kjo metodë rrit angazhimin e tyre dhe u jep studentëve "mundësinë për t'u zhytur plotësisht në situatën ose mosmarrëveshjen që po trajtohet. Nxënësit janë më të prirur për këtë analizë kur ata mund të kenë një përvojë të simuluar të dilemës" (Burns et al. 2006). 2012). Në këtë mënyrë, rasti na lejon të ndjekim një arsyetim moral që është i ndjeshëm ndaj kontekstit tonë dhe që bazohet në një përvojë reale.

Përdorimi i konflikteve dhe dilemave mund të marrë shumë forma. Zakonisht fillon me prezantimin e rastit, të ndërtuar në mënyrë që të krijojë surprizë dhe mrekulli tek nxënësit, pa marrë pjesë në zgjidhjen e problemit. Pastaj diskutohen aspektet etike të rëndësishme të rastit, duke përdorur për shembull pyetjet e mëposhtme:

- Cilat janë karakteristikat morale në këtë rast?
- Cilat nga këto karakteristika janë më të rëndësishme?
- A ka ndonjë konflikt mes këtyre karakteristikave? Si duhet zgjidhur ky konflikt?
- A ka raste të ngjashme për t'u krahasuar?
- Si i vlerësojmë moralisht këto raste të tjera?

Debati duhet të jetë i hapur dhe mund të shqyrtohen disa zgjidhje alternative.

Shembujt mund të jenë të kompleksitetit të ndryshëm. Rastet e thjeshta të konflikteve morale

ndodhin në ato situata ku konflikti është i paqëndrueshëm, ku një parim i veçantë moral duket i papërshtatshëm, ku dy parime janë në konflikt me njëri-tjetrin, ose ku janë në lojë më shumë vlera.

Për shembull: Unë premtova të ndihmoj mikun tim për të bërë një detyrë, por në rrugën për të shkuar tek ai isha dëshmitar i një aksidenti. Konflikti këtu është midis përmbushjes sime të një premtimi dhe ndihmës për njerëzit në vështirësi. Dilema etike është një konflikt në të cilin duhet të bëhet zgjedhja midis dy ose më shumë detyrimeve të barabarta. Shpesh përballemi me një ekuivalencë të konsiderueshme të forcës së detyrimeve morale të përfshira, të cilat janë në konflikt me njëra-tjetrën dhe nuk mund të plotësohen në të njëjtën kohë, ose në situata të vështira për t'u vlerësuar që mund të shoqërohen nga një ngarkesë e lartë emocionale (p.sh. dilema e Enzit e paraqitur më poshtë dhe zgjedhja e Sophie), [https://it.wikipedia.org/wiki/La_scelta_di_Sophie_\(romanzo\)](https://it.wikipedia.org/wiki/La_scelta_di_Sophie_(romanzo)). Këto dilema na bëjnë të imagjinojmë situatën: nuk përdoret këtu vetëm intuita jonë morale ose racionale, por edhe reflektimi moral, perceptimi moral, emocioni moral dhe imagjinata morale. Martha Nussbaum e përmbledh mirë këtë situatë, kur thotë se filozofia e mirë shpesh na çon të paraqesim situatën nga një pikëpamje kritike me veten dhe jetën tonë, dhe se teoria etike na lejon të shohim marrëdhëniet që kemi shmangur në mendimin tonë të përditshëm. Në këtë mënyrë fëmijët zhvillojnë një qasje personaliste dhe solidare, e cila i bën ata të aftë të marrin pjesë në jetën e të tjerëve. Kjo gjithashtu rrit imagjinatën e studentëve, dhe i lejon ata të shkojnë përtej besimeve të rënjosura thellë në to.

Raporti me zhvillimin moral

Metoda punon mirë në lidhjen e mendimit moral dhe veprimit. Sa i përket zhvillimit moral, fillon me raste të thjeshta të konfliktit për fëmijërinë e hershme për të përparuar drejt përdorimit të dilemave etike dhe mendimeve imagjinare. Kenneth Strike (1993) thekson se është thelbësore të përqendrohemi "në marrjen e koncepteve që rregullojnë jetën tonë publike. Bëhet fjalë për të zotëruar një formë diskutimi që integron në mënyrë të ekuilibruar intuitën morale, parimet morale dhe konceptet themelore. Kështu, detyra kryesore e trajnimit etik nuk është të përcjellë pozicione të veçanta morale, por të nxisë reflektimin, ndjeshmërinë dhe dialogun moral mbi çështje të veçanta etike.

Temat që duhen trajtuar

Nuk ka kufizim për çështjet që mund të trajtohen me këtë qasje. Një aspekt i zakonshëm në përdorimin e rasteve dhe dilemave është vëmendja e madhe ndaj parimeve morale dhe zbatimit të tyre. Çelësi është të tregohet se parimet ndonjëherë ndryshojnë dhe janë në konflikt dhe se zgjidhja duhet të gjendet duke marrë parasysh të gjitha detajet e rastit. Është gjithashtu e rëndësishme të trajtohet tema e të drejtave, në veçanti aspekti i konfliktit të mundshëm midis detyrimeve që një individ mendon se i konkurrojnë atij dhe atyre të imponuara nga shoqëria.

Shembull i konfliktit dhe dilemës morale: Dilema e Enzos

Ky rast është përdorur nga Lawrence Kohlberg për të përcaktuar fazat e zhvillimit moral. Historia ka disa variante, dhe njëra prej tyre vazhdon në këtë mënyrë. Gruaja e Enzo po vdes nga një lloj i veçantë i kancerit. Mjekët thonë se një ilaç i ri mund t'i shpëtojë jetën. Ilaçi është zbuluar nga një industri lokale dhe Enzo kërkon dëshpërimisht të blejë pak nga kjo ilaç. Çmimi i shitjes është shumë i lartë në krahasim me paratë që u shpenzuan për të krijuar ilaçin, dhe Enzo nuk mund ta përballojë atë, duke pasur vetëm gjysmën e parave të nevojshme për blerjen e tij. Ai shkon tek industria dhe shpjegon situatën e tij, duke kërkuar që t'i shesin ilaçin për çmimin që mund të përballojë. Duke marrë një refuzim, Enzo është i dëshpëruar dhe natën shpërthen në një farmaci dhe vjedh ilaçin.

Çështja ngre disa pyetje të rëndësishme: A ka bërë Enzo të drejtë të vjedhë ilaçin? Pse po apo pse jo? A do të ishte një element i rëndësishëm nëse personi që po vdes do të ishte një i huaj? A duhet të ndëshkohet Enzo për atë që ka bërë? Nëse Enzo nuk e donte gruan e tij, a do të kishte vjedhur edhe ilaçin për të? Pse po apo pse jo? Nëse diçka është kundër ligjit, atëherë është edhe moralisht e gabuar? Pse po apo pse jo? Pse njerëzit duhet të bëjnë gjithçka të mundshme për të shmangur shkeljen e ligjit? Mund të tregoni historinë e Enzo dhe pastaj të diskutoni këto pyetje me nxënësit tuaj. Gjëja e rëndësishme është që gjithmonë t'u kërkonit atyre të arsyetojnë përgjigjet e tyre.

Kohlberg u përpoq të zbulonte se si njerëzit arsyetojnë dhe se si arsyetimi i tyre zhvillohet me pjekurinë. Kështu ai identifikoi tre nivele të arsyes morale, secila me dy nënfaza:

1

PARA KONVENCIONALE

- Nënshtrimi ndaj autoriteteve: Enzo ka vepruar keq dhe duhet të ndëshkohet, sepse vjedhja është kundër ligjit dhe duhet të futet në burg.
- Interesi personal: Enzo duhet të vjedhë ilaçin, sepse kështu do të shpëtojë gruan e tij.

2

KONVENCIONALE

- Konformizmi: Enzo nuk duhet të vjedhë ilaçet, sepse të tjerët do të mendonin se ai është një hajdut.
- Respektimi i ligjit: Edhe pse gruaja e tij ka nevojë për ilaçe, Enzo nuk duhet të shkelë ligjin për ta marrë atë.

3

POSTË KONVENCIONALE

- Orientimi social: Enzo duhet të vjedhë ilaçet, sepse të gjithë kanë të drejtë të shpëtojnë jetën e tyre, e cila është një e drejtë themelore e njeriut.
- Moraliteti i parimeve individuale: Enzo vjedh ilaçet dhe i thotë policisë. Ai paguan një ndëshkim, por vepron mirë nga pikëpamja morale.

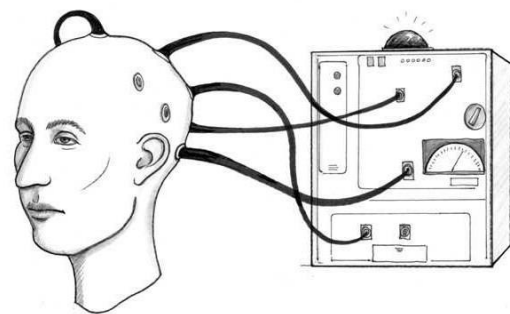
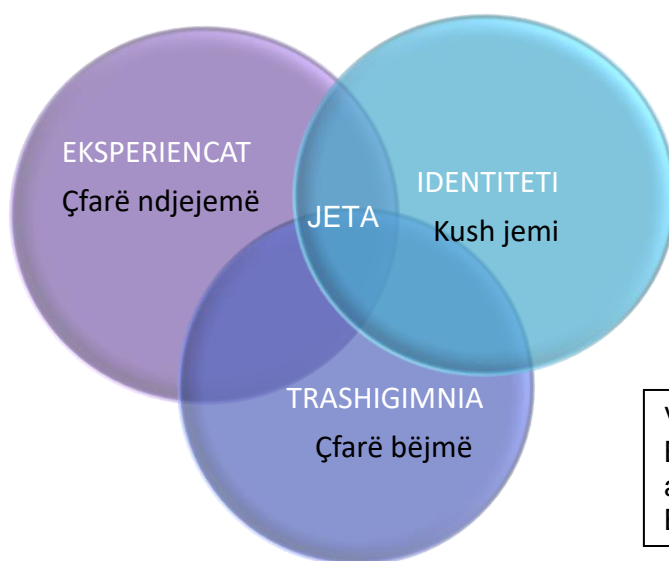
Makina e përvojës së Nozick

Ne mund të krijojmë skenarë dhe raste imagjinare me një nivel të caktuar kompleksiteti, në mënyrë që të kërkojmë përgjigje për një problem të caktuar. Këto eksperimente mund të përpiqen të hedhin dritë mbi përdorimin tonë të koncepteve kryesore, ose të mbështesin ose refuzojnë një argument, teori, parim të përgjithshëm, hipotezë ose supozim, ose madje të na ofrojnë një këndvështrim të ri për një problem të caktuar. Ato janë të dobishme për të zbuluar konsiderata të nënkuptuara në mendimet tona, të cilat përndryshe do të prireshim të mos i merrnim parasysh siç duhet. Zakonisht këto eksperimente janë projektuar në mënyrë që të na ofrojnë një kontroll dhe një gamë të mundshme të variablave. Ato quhen mjete për intuitën dhe imagjinatën dhe udhëheqin mënyrën e të menduarit për një problem të caktuar. Pra, ata vetë janë një lloj historia, e cila paraqet disa përgjigje për t'u analizuar përmes argumenteve të përshtatshme.

Robert Nozick ka projektuar eksperimentin e mëposhtëm, të quajtur makina e përvojës ose makina e kënaqësisë. Imagjinoni se ekziston një makinë që mund të na bëjë të jetojmë çdo lloj eksperience ose kënaqësie që duam. Për shembull, makina mund të na bëjë të ndjejmë kënaqësinë të jemi në një plazh të bukur, të dëgjojmë një këngë të mrekullueshme muzikore klasike, të na japë zgjidhjen e një problemi matematikor.

Në asnjë mënyrë nuk është e mundur t'i dallojmë këto përvoja nga ato "reale", të cilat mund të kishim jetuar pa makinë. Imagjinoni se mund të hyni në këtë makinë, duke zgjedhur përvojën që dëshironi. Pranoni ofertën apo zgjidhni jetën reale? Nozick supozon se shumica e njerëzve nuk zgjedhin makinën dhe ky është një argument i mirë kundër hedonizmit. Ajo që ne vlerësojmë nuk janë vetëm përvojat, por edhe mënyra se si i arrijmë ato. Duam të bëjmë diçka, dhe jo vetëm që të kemi përvojën se e kemi bërë atë. Makina vendos një kufi për autonominë tonë dhe ndjenjën e jetës reale. Eksperimenti mendtor mund të ketë variante të ndryshme (për shembull, sa kohë jemi në makinë, kur dhe si mund të zgjedhim përvojën, nëse mund të ndryshojmë mendje, kush e bën makinën të funksionojë), të cilat mund të ndikojnë në gjykimet tona dhe vlerësimet morale për rastin.

© <http://bigthink.com>

Vlerat derivate të Nozick
Burimi: R.Nozick, Anarchy, State
and Utopia, New York Basic
Books, 1974, faq 42-44

©<http://panstudio.co.uk>

Mund të paraqesim eksperimentin në klasë dhe pastaj të diskutojmë përgjigjet. Është e rëndësishme t'i kërkonim fëmijëve të shpjegojnë arsyet që qëndrojnë prapa gjykimeve të tyre. Mund ta kombinojmë këtë metodë me metodën e dialogut Socratic ose me një diskutim.

Bibliografi dhe meje të dobishme

- David P. Burns, C. Leung, L. Parsons, G. Singh, & B. Yeung, "Limitations of the Case Study Approach to Pedagogical Ethics Education", *Transformative Dialogues: Teaching & Learning Journal*, 6 (1/2012), p. 2.
- Kenneth A. Strike, "Teaching Ethical Reasoning Using Cases", in: Kenneth A. Strike & Lance P. Ternasky (eds.), *Ethics for professionals in education: Perspective for preparation and practice*, Teachers College Press, New York 1993, p. 111.

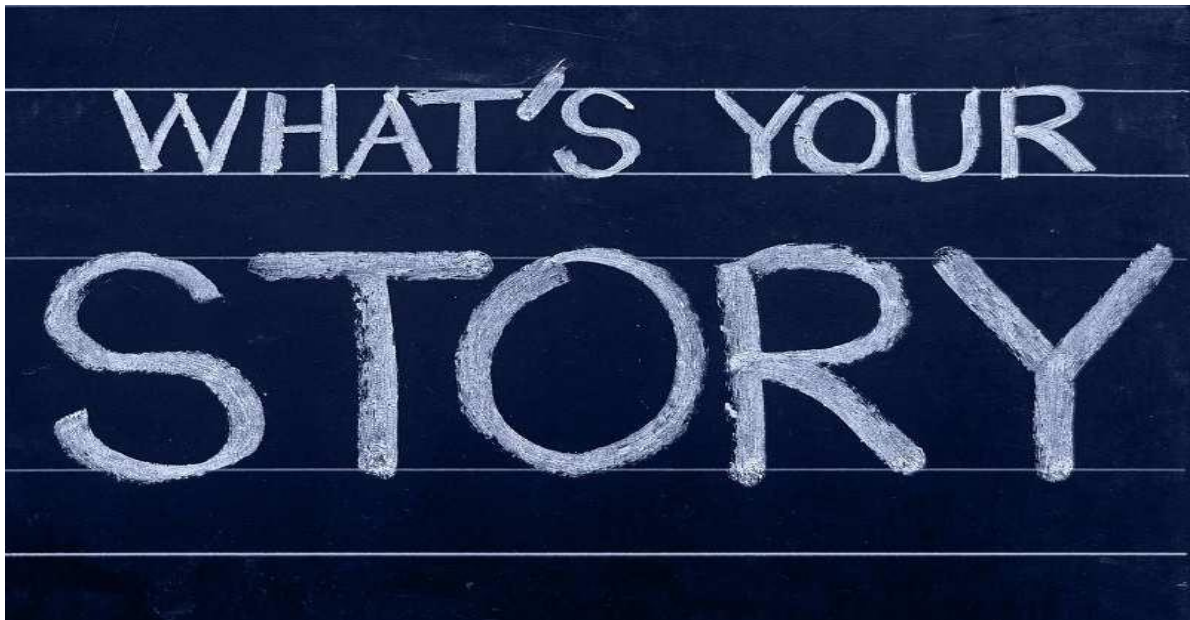
7. Të mësojmë nga historitë dhe jeta e të tjerëve

Hyrje

Metodat e të mësuarit integral dhe sidomos të të mësuarit biografik mund të jenë shumë të dobishme nëse aplikohen në trajnimin etik. Ndërsa fëmijët e vegjël pëlqejnë përrallat dhe djemtë pak më të mëdhenj preferojnë tregime të thjeshta me sfond etik, adoleshentët duan tregime më komplekse dhe të bazuara në biografitë e vërteta.

Me këto tregime mund të përjetoni nga afër se sa e rëndësishme është të pranoni historinë e jetës suaj, për të qenë kështu edhe në gjendje të trajtoni me respekt historitë e jetës së të tjerëve. Nga njëra anë na lejojnë të projektojmë përvojën tonë në biografitë e të tjerëve, dhe nga ana tjetër na lejojnë të integrojmë disa përvoja themelore në jetën tonë.

Është inkurajuese, megjithatë, të dish se në një komunikim të hapur dhe të ndershëm, frikërat dhe dobësitë nuk konsiderohen si elemente të dëmshme, por mund të shërbejnë si "përvoja edukative" dhe të shndërrohen në një motiv për t'u bërë më të ndjeshëm ndaj çështjeve etike dhe morale. Meqenëse adoleshentët janë shumë të hapur ndaj çdo forme të empatisë, kjo hap rrugën për një komunikim të sqartë dhe të sqartë, dhe gjithashtu respekt dhe përgjegjësi.

Prezantimi

Përdorimi i tregimeve dhe biografive ndryshon në varësi të moshës së studentëve.

Deri në 6 vjec:

- Përralla - pa diskutime;
- Tregime dhe histori të thjeshta, me diskutim.

Nga 6 deri në 10-11 vjeç:

- Tregime dhe histori të thjeshta, me diskutim në grupe ose me mësuesin;
- Imazhet pozitive dhe biografitë e përdorura si një mënyrë për të mësuar se si të "të jesh i mirë".

Adoleshentët:

- Situata komplekse, dhe histori me diskutime ("pro dhe kundër");

Të nxënit biografik:

- Është e rëndësishme të mos filloni me një biografi, por me situata të jetës reale të djemve. Mënyra më e mirë është të zgjidhni situatën, me ndjenjat dhe emocionet që vë në lojë. Dimensioni emocional i jetës mund të shprehet edhe me forma të ndryshme simbolike;
- Përvojë me biografinë. Biografia (ose historia) duhet të jetë afër situatës së imagjinuar dhe të lidhur ngushtë me të;
- Analiza e situatës nga këndvështrimi i secilit student;
- Krijimi i një grupi më të madh, ku të gjithë ndihmojnë njëri-tjetrin.

Raporti me zhvillimin moral

Fëmijët e vegjël (më të vegjël se 6 vjeç) nuk pëlqejnë të diskutojnë për një përrallë, veçanërisht nëse ajo paraqet një situatë dramatike: ata thjesht duan ta dëgjojnë atë. Prandaj, është e rëndësishme të tregojmë përralla ku "e mira" fiton mbi " të keqen".

Ndonjëherë fëmijët pëlqejnë të dëgjojnë të njëjtën përrallë disa herë. Pas një diskutimi, përralla nuk do të jetë më interesante për ta, siç ishte para diskutimit. Megjithatë, është e mundur dhe gjithashtu e rëndësishme të flisni me fëmijët për çështjet etike të lidhura me një histori të thjeshtë pozitive ose një përrallë.

Për moshën e mesme (nga 6 deri në 10-11 vjeç) duhet të paraqisni tregime pozitive, pa "imazhe të vërteta të së keqes". Këto fëmijë pëlqejnë diskutimet, por nuk janë në gjendje të marrin vendime të rëndësishme etike dhe morale nëse përballen me një situatë shumë të vështirë.

Adoleshentët ndjejnë shumë konflikte rreth tyre. Prandaj ata janë në gjendje të përballen me situata të vështira dhe të komplikuar të jetës. Përveç kësaj, ata janë shumë empatikë, e cila është një tipar themelor në të nxënin biografik.

Temat që duhen trajtuar

Me këtë metodologji trajtohen përgjithësisht këto tema:

- Vendimet e jetës etike;
- Krijimi një klimë pozitive në një klasë (ose grup);
- Menaxhimi i konflikteve;
- Ndërtimi i marrëdhënieve të mira;
- Rritja e vetëvlerësimit dhe forcimi i personalitetit (formimi i karakterit).

Shembull përdorimi

Moisiu para Detit të Kuq = Një situatë e vështirë ku nuk shihet asnjë zgjidhje.

Biografia e Moisiut na tregon për fëmijërinë e tij të vështirë. Ai jetoi pa prindër dhe mund të kishte vdekur sapo lindi. Ai menaxhoi me sukses shumë situata të vështira (ne mund të shohim armiqtë e tij si anën e errët të jetës) dhe krijoi një vetëvlerësim pozitiv. Duke arritur në Detin e Kuq dhe duke gjetur një situatë të vështirë, pa (në fillim) asnjë zgjidhje, ai ishte i gatshëm të kërkojë ndihmë. Duke marrë sugjerimin "nga jashtë", ai u përball me "situatën" me shkopin e tij (shkopi është këtu një simbol për përvojën e marrë) dhe hapi rrugën drejt së ardhmes.

Faza mësimore:

- të paraqesë një situatë të vështirë;
- Lexoni ose tregoni historinë (biografinë) për Moisiun, që përshkruan situatën para Detit të Kuq;
- Ndiqni procesin e mëposhtëm:
  - "Unë e kuptoj ..." (vëzhgim);
  - "Vështrimi im qëndron në ..." ose "Më duket interesante që ..." (fokus opsional);
  - "Duke parë këtë situatë ndihem ..." (përqendrimi emocional);
  - "I jap një titull situatës" (interpretim);
  - Mësuesi/ja zgjedh titullin më të mirë, përshkruan historinë dhe e ndan këtë vizion me grupin (tregoni historinë);
  - Bëni pyetje në mënyrë të arsyeshme dhe pa agresivitet (nëse është e mundur pa "pse", por me "si ndihesh nëse ...". Nuk na kërkohet të përgjigjemi nëse njëjmë se pyetja shkon shumë afër sekreteve tona (ndarja e emocioneve);
  - "I dashur N., do të doja (aktivizimi i ndihmës në kërkim të zgjidhjeve);
  - Mbani duart për një kohë të shkurtër, heshtni me një lutje të shkurtër
  - (komunikimi shpirtëror dhe fetar);

- Lidhni historinë "time" ose "tonë" me historinë e Moisiut.
- Reflektoni mbi të gjithë procesin dhe përcaktoni qëllimet për të ardhmen.

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Erben, M. (ed) 1998. Biography and education. London: Falmer.
- Gerjolj, Stanko. 2007. Biographisch-ganzheitliches Lernen: ein Weg zur Dialogfähigkeit. In: Hünermann, Peter (ur.), Juhant, Janez (ur.), Žalec, Bojan (ur.). Dialogue and virtue: ways to overcome clashes of our civilizations. Münster: Lit, 247-261.
- Lindner, Konstantin/Stögbauer, Eva. 2005. Was hat das mit mir zu tun? – Biographisches Lernen. In: Bahr, Matthias/Kropac, Ulrich/Schambeck, Mirjam (Hg.).
- Subjektwerdung und religiöses Lernen. Für eine Religionspädagogik, die den Menschen ernst nimmt. München, 135-145.
- Lindner, Konstantin. 2011. Aufgabe Biographie“-eine religionsdidaktische Herausforderung? In: Loccum Pelikan: Religionspädagogisches Magazin für Schule und Gemeinde (Hg.). Lernen an Biographien(2/11),62-67.(http://www.rpi-loccum.de/material/aufsätze/theo_linder1, verificato: 5 giugno 2015).
- Hering Jochen Geschichten und biografisches Lernen im Sachunterricht. (http://www.fb12.uni-bremen.de/fileadmin/Arbeitsgebiete/deutsch/Werke/Geschichten_und_biografisches_Lernen.pdf, verificato: 5 giugno 2015).

8. Kuadri i vlerës dhe zhvillimit

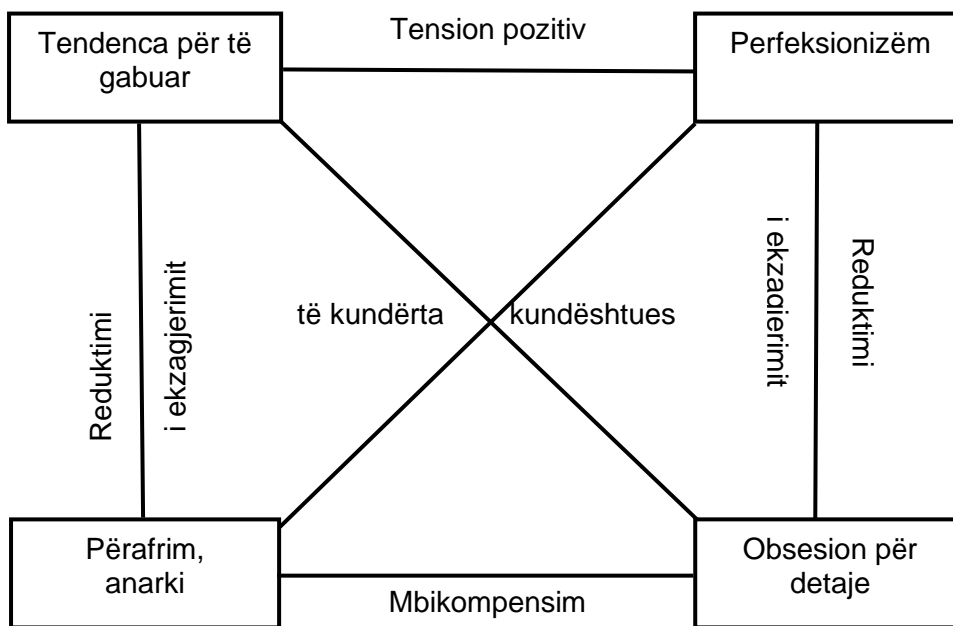
Hyrje

Për Aristotelin, virtyti i "masës së drejtë", domethënë rruga e mesme midis "shumë" dhe "shumë pak", është një virtyt kardinal. Helwig nisët nga kjo ide për të përcaktuar në këtë mënyrë kuadrin e vlerës dhe të zhvillimit: çdo vlerë (virtyt, parim drejtues, cilësi njerëzore) mund të zhvillojë potencialin e saj konstruktiv vetëm në raport me një homolog pozitiv, një "virtyt motër". Pa këtë ekuilibër, një vlerë përkeqësohet drejt ekzagjerimit.

Prandaj perfeksionizmi nuk duhet të degjenerojë në një obsesion me detajet; anasjelltas, një perfeksionizëm i balancuar mbron nga gabimi i ngadalësisë. Mundësia e zhvillimit pozitiv ndjek diagonalen e katrorit. Atyre që priren drejt detajeve dhe perfeksionizmit, rekomandohet të evoluojnë drejt mundësisë së gabimit, dhe anasjelltas, personi i ngathët rekomandohet të evoluojë drejt rendit dhe përsosmërisë.

Prezantimi

Figura tregon një shembull të marrëdhënies midis vlerave dhe homologëve të tyre:

Kuadri i vlerës dhe zhvillimit (Paul Helwig)

Raporti me zhvillimin moral

Duke përdorur katrorin e vlerave dhe zhvillimit, mund të mësoni të mbani vlerat personale në ekuilibër dinamik. Në veçanti, ne mund ta përdorim atë për të zbuluar tendencat dhe zhvillimet e mundshme për veten tonë dhe për të tjerët.

Modeli është i dobishëm tashmë për nxënësit mbi 10 vjeç. Ju mund të punoni me të gjithë klasën, si për punë në grup, ashtu edhe me një shok të vetëm dhe gjithashtu për punë individuale.

Temat që duhen trajtuar

Çdo pikëpamje unilaterale e jetës krijon probleme. Modeli Helwig është i dobishëm për të konsideruar "faqen e dytë të medaljes" dhe për të analizuar format e ndryshme të ekzagjerimit. Ndhmon për të zhvilluar pikëpamje të reja - ide të reja për një vlerë – që nuk janë analizuar plotësisht më parë, dhe mund të hapë perspektiva të reja.

Është një bazë e mirë për analizën dhe zgjidhjen e situatave të konfliktit, kur dikush e akuzon veten për ekzagjerim negativ (Schulz von Thun 1990) dhe gjithashtu për një bisedë konstruktive kritike (Fischer-Epe & Schulz von Thun 2004).

Shembull përdorimi

Ne mund ta përdorim këtë metodë duke përdorur katër kuadrante, ku shkruajmë vlerat e kundërta në pjesën e sipërme.

Ne mund të ndajmë fëmijët në grupe, dhe të fillojnë me një vlerë të ndryshme fillestare. Së pari ata duhet të kuptojnë marrëdhënien midis vlerave të njëjta, dhe pastaj të paraqesin katrorin e tyre për të gjithë klasën, për të filluar një diskutim mbi zgjidhjet e mundshme.

Mund të fillohet nga një situatë konflikti dhe të diskutohet me studentët se cilat vlera, homologët e tyre pozitivë dhe negativë janë përgjegjës për konfliktin dhe perspektivat që ata mund të imagjinojnë.

Konflikti mund të fillojë me një grup nxënësish që duhet të bëjnë një ushtrim së bashku, por ata nuk mund të bien dakord nëse duhet të fokusohen në detaje dhe të synojnë përsosmërinë ose nëse duhet të përpiqen ta përfundojnë ushtrimin sa më shpejt të jetë e mundur.

Një tjetër mundësi është të diskutohet për një vlerë të caktuar. Përshkrimi mund të lehtësohet për t'u kuptuar më lehtë nga fëmijët:

Tolerancë

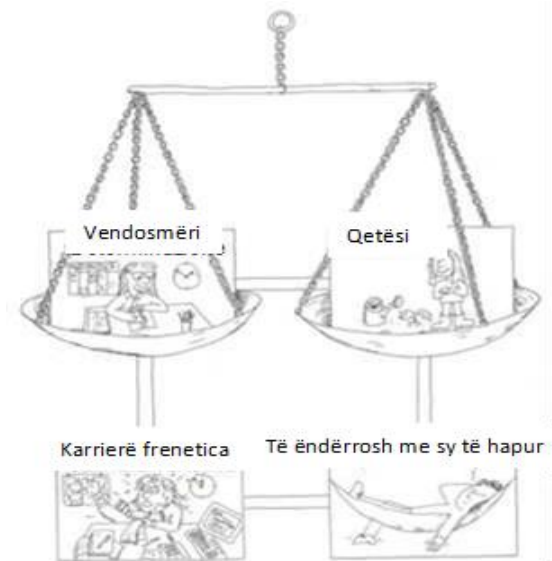
Është bukur të jesh ndryshe

Mendoj për këtë dhe krijoj një mendim

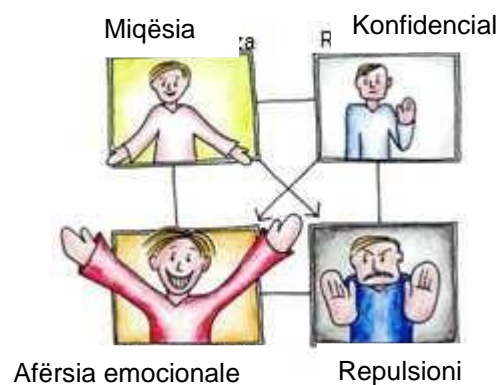
Nuk më interesojnë të tjerët

Ajo që është ndryshe, është e keqe.

Kuadrati mund të pasurohet me imazhe, për ta bërë atë edhe më të dinamik, siç tregohet në dy shembujt e mëposhtëm:

Kuadrati i vendosmërisë dhe qetësisë. Burimi: Possert 2005, p. 40

Sheshi i miqësisë dhe konfidencialitetit. Burimi: Schulz von Thun n. d.

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Fischer-Epe, M. & Schulz von Thun, F. (2004): Coaching: Miteinander Ziele erreichen. Hamburg: Rowohlt.
- Helwig, P. (1968): Charaktereologie. Freiburg: Herder.
- Possert, B. (2005): Das Wertequadrat und seine Darstellung. Geschichte und mögliche Weiterentwicklung. In: doppel:punkt 2/2005, p. 37-43.
- Schulz von Thun, F. (1990): Miteinander reden: Stile, Werte und Persönlichkeitsentwicklung. Hamburg: Rowohlt.

9. Strategjitë për parandalimin e konflikteve

Hyrje

Bashkëjetesa e përditshme mes qenieve njerëzore shpesh bazohet në dëshira, shpresa, ide të ndryshme dhe për këtë arsye gjeneron konflikte. Një konflikt - nga latinishtja *confligere* = grindemi - është një mosmarrëveshje midis dy ose më shumë palëve dhe varet nga këndvështrime që nuk duken të pranueshme për palën e kundërt. Konfliktet jo vetëm që janë të pashmangshme, por ato zbulojnë dallime shumë të qarta, mbrojnë sensin e përbashkët dhe ndihmojnë në fillimin e ndryshimeve të rëndësishme. Një situatë e konfliktit është e mundur me dhe midis individëve (zonë mikro-sociale), organizatave (zonë meso-sociale), dhe ndërmjet ndërmarrjeve të mëdha, vendeve dhe kështu me radhë (zonë makro-sociale). Për më tepër, kur hulumtimi i një konflikti identifikon shkaqet dhe zgjidhjet, dinamika e konfliktit tregon se ka aspekte të përsëritura: pas një shikimi të parë fillestar, zgjerimi i konfliktit shpesh ndodh në kombinim me paaftësinë për të duruar situata ambivalente. Kështu mund të lindin sjellje regresive dhe aspekte demonizuese. Në këto aspekte të veçanta, komunikimi luan një rol të madh. Një sistem praktik i parandalimit të konflikteve është komunikimi jo i dhunshëm (CNV), një proces i zhvilluar nga Marshall B. Rosenberg të CNV fokusohet në qasjen terapeutike në qendër të pacientit, e themeluar nga Carl Rogers, mjeshtri i Rosenberg. CNV shkon përtej skemave të terapisë bisedore dhe dëgjimi aktiv është jashtëzakonisht i rëndësishëm në këtë qasje. CNV është ndikuar edhe nga mendimi i Mahatma Gandhit për jo-dhunën. Shumë elemente të CNV mund të gjenden në metoda të tjera të zgjidhjes së konflikteve.

Prezantimi

Bashkimi Evropian thekson nevojën për parandalimin e konflikteve, duke përcaktuar objektivat e mëposhtme: përcaktimin e prioriteteve politike për veprimet e parandalimit; rritjen e nivelit të vëmendjes dhe alarmit; sigurimin e veprimit efektiv dhe koherencës së politikave; përmirësimin e mjeteve të parandalimit afatgjatë dhe afatgjatë; ndërtimin e partneriteteve efektive për parandalimin (register.consilium.europa.eu). Katër janë elementet kritike të nevojshme për shkollat për të mbështetur rolin e tyre në ndërtimin e paqes dhe parandalimin e konflikteve:

- *Gjithpërfshirja*: Shkolla fillore duhet të jetë e lirishit e aksesueshme dhe afër shtëpisë, dhe duhet bërë gjithçka për të tërhequr të gjithë fëmijët në një komunitet;
- *Siguria/Mbrojtja*: Shkollat duhet të jenë të sigurta nga sulmet dhe të perceptohen si vende ku nxitet kurioziteti intelektual dhe respekti i të drejtave universale të njeriut.
- *Përgjegjësia*: Shkolla duhet të përdorë programe dhe materiale mësimore jo të pjesshme;
- *Rëndësia*: Shkollat duhet të menaxhohen në nivel lokal për të siguruar përshtatshmërinë territoriale, por gjithashtu duhet të menaxhohen në mënyrë transparente dhe të drejtë. Mendimet e fëmijëve, prindërve dhe komunitetit lokal duhet të merren parasysh. Ky lloj edukimi mund të jetë më i shtrenjtë dhe mund të jetë më i vështirë për t'u zbatuar, por përfitimet e një edukimi të cilësisë për fëmijët dhe për shoqërinë në tërësi justifikojnë që ajo gjithmonë të konsiderohet si një prioritet para, gjatë dhe pas një konflikti (www.savethechildren.org).

Duhet të sigurohemi që komunikimi të çojë në dashuri dhe besim. Në këtë kuptim, CNV, dhe në përgjithësi çdo masë për zgjidhjen e konflikteve, mund të përdoret në çështje

personale, profesionale dhe madje edhe politike. Nuk është e rëndësishme të trajnohen të rinjtë në rrugën e negociatave, por të zhvillohet një marrëdhënie e pasur, e cila lejon një bashkëpunim më të mirë dhe nxit kreativitetin në bashkëjetesë.

Shpesh termat "komunikim i pasur", "komunikim i lidhur", "gjuha e zemrës" dhe "gjuha e gjirafës" janë përdorur për t'u referuar CNV. Rosenberg përdor imazhin e gjirafës për të përfaqësuar gjuhën e zemrës, sepse nga të gjitha kafshët gjirafa është ajo me zemrën më të madhe. (<http://www.yesmagazine.org/issues/rx-for-the-earth/837>).

Raporti me zhvillimin moral

Çdo formë e dhunës është - sipas Marshall Rosenberg - një "ekspresion tragjik i një nevoje të pakënaqur". Në vizionin e saj, empatia është një kërkesë themelore për një komunikim të suksesshëm.

Me termin komunikim alienues, Rosenberg përcakton ato forma të komunikimit që bllokojnë lidhjet midis qenieve njerëzore dhe çojnë në dhunë fizike. Rosenberg supozon se qeniet njerëzore, në gjendjen e tyre elementare, kërkojnë empatinë me të afërmin e tyre. CNV duhet të ndihmojë njerëzit të paraqesin veten me ndershmëri dhe qartësi dhe t'i ndihmojë ata të fillojnë një dëgjim empatik. Prandaj përqendrohet në nevojat dhe ndjenjat që qëndrojnë pas argumenteve dhe konflikteve. Vetëndjeshmëria është gjithashtu thelbësore për ruajtjen e qartësisë dhe forcimin e ndjeshmërisë ndaj bashkëbiseduesit.

Rosenberg supozon se çdo person është i gatshëm të bëjë diçka për të tjerët në kushte të caktuara (për shembull nëse ju merrni një kërkesë në vend të një urdhri dhe nuk ndiheni sikur jeni të detyruar të bëni atë që ata kërkojnë prej nesh). Kjo rrjedh nga psikologjia etike, në të cilën veprimet e këqija të një personi nuk duhet të shihen si shprehje e personit të tij të vërtetë, por si rezultat i një strategjie të gabuar.

CNV është e interesuar për:

- Kuptimi dhe vëzhgimi i ndjenjave dhe nevojave të dikujt.

- Kuptimi i nevojave, shqetësimeve dhe opinioneve të tjerëve.
- Ndarja e nevojave, opinioneve dhe shqetësimeve.

Supozimi themelor i komunikimit jo të dhunshëm është se nën konflikt fshihet një nevojë e paplotësuar. Prandaj pyetja kryesore është: "Çfarë më duhet mua si burrë?"

- Fjalët që ndajnë komunikimin akuzues (qafë e shkurtër = simbol ujku)
- Fjalë që ndërthurin komunikimin e qëllimshëm (qafa e gjatë = simboli i gjirafës).

Empatia bashkon qeniet njerëzore në një pasuri të çmuar: vëmendjen ndaj të tjerëve. Duhet të jepni plotësisht veten që të jeni në gjendje të ndiheni të integruar nga një person tjetër.

Temat që duhen trajtuar

Ka një sërë çështjesh që mund t'i trajtojmë me këtë metodologji, në radhë të parë rëndësia e "komunikimi me ju", çështja e respektit dhe tolerancës dhe - natyrisht - vetë zgjidhja e konfliktit.

Shembull përdorimi

Katër fazat e CNV janë vëzhgimi, respekti, nevoja dhe kërkesa:

- vëzhgimi tregon përshkrimin e një veprimi konkret (ose një gabimi) pa gjykuar ose interpretuar, në mënyrë që pala tjetër të dijë saktësisht se çfarë i referohet;
- respekti shkakton një ndjenjë, e cila është e dukshme në trup dhe në...
- ... është e lidhur me një ose më shumë nevoja. Me këto nënkuptojmë ato nevoja të përgjithshme që me sa duket çdo qenie njerëzore ka në jetën e tij, për shembull siguria, mirëkuptimi, kontakti me të tjerët dhe ndjenjat. Sipas CNV, ndjenjat janë aty kur një nevojë plotësohet ose jo. Për një kontakt të ndjeshëm, nevojat janë shumë të rëndësishme, pasi ato i hapin rrugën një zgjidhjeje kreative, e cila përshtatet me të gjithë të përfshirët;
- Nga nevoja vjen një kërkesë për veprime konkrete. Për të përmbushur një kërkesë, ju duhet të dalloni midis nevojave dhe dëshirave: Nevojat i referohen veprimeve që duhet të zbatohen në këtë moment, ndërsa dëshirat janë më të paqarta, dhe i referohen kushteve ose ngjarjeve të parashikuara në të ardhmen. Të parët janë më të lehtë për t'u përmbushur dhe për këtë arsye kanë më shumë shanse për sukses. Rosenberg sugjeron që kërkesat të formulohen në një "gjuhë të bisedës pozitive", pra duke thënë atë që dëshironi, në vend që të tregoni atë që nuk dëshironi. Ne mund të dallojmë midis kërkesave operacionale (p.sh., "pushoni lavamanin") dhe kërkesave të marrëdhënive (p.sh. përshkruani ndjenjat tuaja).

Rosenberg përmbledh CNV në shprehjen e mëposhtme:

"Kur shoh një *a*,

Unë ndihem *b*,

Sepse unë kam nevojë për *c*,

e do të doja *d*."

Është e rëndësishme që nga kopshti të kultivohen temat e mëposhtme - me metoda të ndryshme në varësi të klasave të moshës:

- ndjenja e vëmendjes ndaj të tjerëve;
- grupet e bisedës;
- udhëtimi i fantazisë;
- roli i lojës;
- perceptimet, përfaqësimi i konflikteve, dëgjimi aktiv;

- komunikimi

Një lidhje midis konfliktit dhe parandalimit të dhunës është e pranishme në programin e Shkollës së Mesme të Heiligenkreuz am Waasen: u organizua një takim dy ditor për të diskutuar mbi temën e masave për të bashkëjetuar në paqe – domethënë parandalimin në vend të ndërhyrjes.

Këto masa përfshijnë:

- *mënyra e sjelljes*: nxënësit, mësuesit dhe prindërit kanë arritur një marrëveshje për atë që mund të bëhet në shkollë për të siguruar që solidariteti të funksionojë;
- *student mediator*: studentët janë të trajnuar për rolin e mediatorëve dhe janë të trajnuar për të ofruar një zgjidhje. Në shkollë ka edhe një mësues. Një grup studentësh është formuar për herë të dytë këtë vit (2015);
- *Mësuesi referues*: Klasat takohen një herë në muaj për të diskutuar nevojat, problemet dhe shqetësimet. Një orë bisedë me mësuesin referues synon të nxisë një kulturë komunikimi pozitiv, të ndikojë në sjelljen sociale, të promovojë përgjegjësinë personale të nxënësve;
- *të nxënit social*: në dy vitet e para u vendosën rregulla dhe përgjegjësi në komunitetin e shkollës, vëzhgimi dhe identifikimi i origjinës së konflikteve, vendosja e punës për konfliktet, zhvillimi i zgjidhjeve dhe shumë më tepër;
- *mësues udhëzues / student mbështetës*: japin këshilla për problemet personale, familjare ose shkollore, ndërmjetësimin, parandalimin e bullizmit;
- *Programi parandalues "PLUS"*: Shumica e klasave marrin pjesë në këtë program katërvjeçar. Çdo vit mësuesit mund të përpunojnë momente të ndryshme. Për shembull në klasën e parë: rruga drejt unitetit të shkollës, rregullat e bashkëpunimit. Qëllimi është të jeni në gjendje të përballeni me situata konflikti. Trajnimi për mësuesit përfshin programe intervenimi dhe parandalimi, vizita studimore, pjesëmarrje në kongrese;
- *veprimet strukturore*: nxënësit që ndihen të sigurt në shkollë nuk përdorin dhunë. Ndaj u nisën projekte për përshtatjen e oborrit të shkollës, krijimin e këndeve komode, mensave të reja, krijimin e sallave të leximit, uljen e zhurmës.;
- *psikolog shkollor*: një psikolog është i disponueshëm një herë në javë për gjysmë dite (në përputhje me projektin kombëtar austriak për "parandalimin e dhunës");
- *bashkëpunimi me institucionet joshkollore*: në aktivitetet përfshihen të gjitha organet që mund të ndihmojnë shkollat: qendrat rinore, qendrat për mbrojtjen e fëmijëve, shoqatat sportive, etj;
- *nxënësi i javës*: theksi vihet te qëndrimet pozitive dhe te nxënësit që i kanë arritur ato. Në fund të vitit zgjidhet nxënësi i vitit dhe organizohet festa e shkollës;
- *projekte për parandalimin e bullizmit*: ato konsistojnë në përgatitjen e pyetësorëve (bazuar në raste reale në shkollë), organizimin e javëve të studimit për një temë specifike, intervista me ekspertë, shpërndarjen e broshurave informative. Të gjithë nxënësit e rinj ndihmohen nga një nxënës më i madh dhe shkolla merr pjesë në një konkurs me temë "Cybermobbing" (i hapur për të gjitha shkollat austriake).

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Cierpka, M.: Faustlos - Wie Kinder Konflikte gewaltfrei lösen lernen, Freiburg 2011.
- Hansmann, S.: Referat bei Focus on Europe (28. 10. 2014).
- <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%209537%202001%20REV%201>.
- Renelt, S.: Konfliktmanagement in der Schule.
- Rosenberg, M. B.: Gewaltfreie Kommunikation. Eine Sprache des Lebens, Paderborn 12. Aufl. 2013.

- Rosenberg, M. B.: Kinder einführend unterrichten. Wie Schüler und Lehrer durch gegenseitiges Verständnis Erfolg haben können. Gewaltfreie Kommunikation: Die Ideen & ihre Anwendung. Paderborn 2. Aufl. 2005.
- Rosenberg, M. B.: Kinder einführend ins Leben begleiten. Elternschaft im Licht der GFK, Paderborn 2015.
- http://www.savethechildren.org/atf/cf/%7B9def2ebe-10ae-432c-9bd0-df91d2eba74a%7D/WHERE_PEACE_BEGINS_SUMMARY.PDF.

Rregullat
e sjelljes

Je i mirepritur
Faleminderit
Përshëndetje
Mirupafshim

1. E trajtojmë njëri-tjetrin me dinjitet dhe respekt
2. Ne shmangim sjelljet përçarëse në klasë
3. Asnjëherë nuk krijojmë remujë, as në pushim

Neue Mittelschule Heiligenkreuz am Waasen
2014

Neue Mittelschule Heiligenkreuz am Waasen 2014

10. Marrja e vendimeve morale

Hyrje

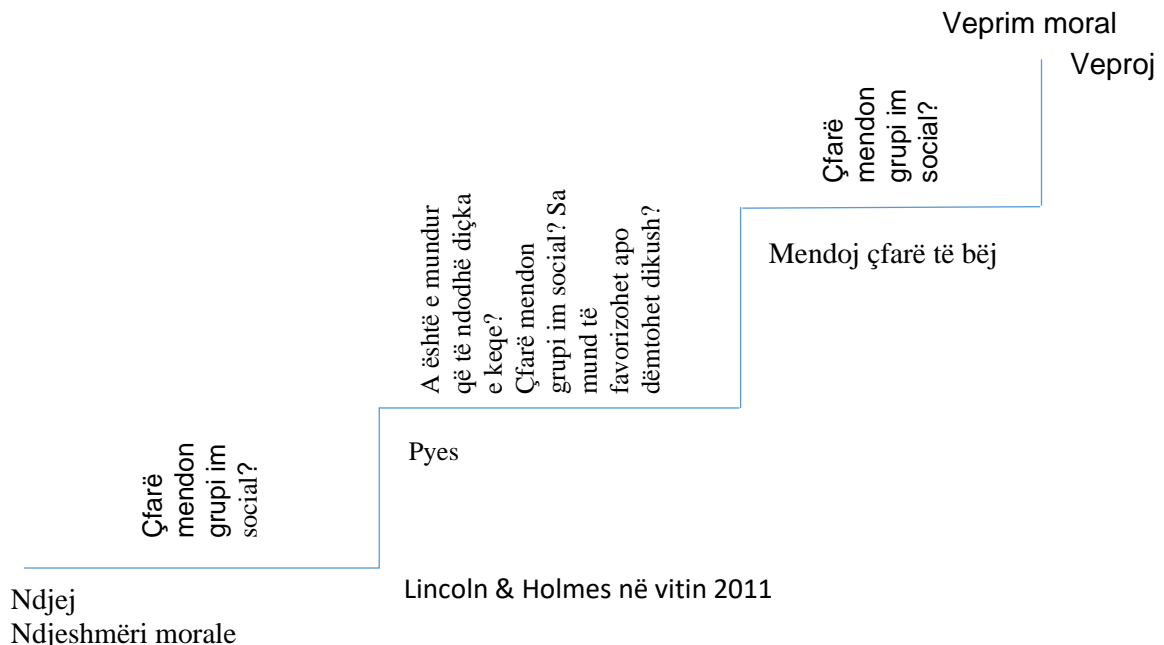
Kjo metodë mëson për të përdorur qasjet dhe procedurat e marrjes së vendimeve morale. Në një kuptim më të gjerë përfshin edhe njohjen e teori të ndryshme morale normative, të cilat përcaktojnë aspektet moralisht të rëndësishme të jetës sonë, të tilla si: etika teleologjike dhe consequentialism (vlera e pasojave të veprimeve tona); etika deontologjike ose bazuar në detyrë (tipet e veprimeve / detyrimeve pa vëmendje për pasojat); të konsideruarit e njerëzve si objektiva, dhe jo vetëm si mjet (Kant); etika e virtutit (karakteri ynë dhe elementet që tregojmë për veten tonë); etika e vëmendjes (marrëdhëniet në të cilat jemi të angazhuar dhe përgjegjësitë që rrjedhin ndaj të tjerëve); interesi për drejtësi (të drejtat e njeriut, drejtësia, të drejtat e barabarta dhe mundësitë e barabarta).

Në një kuptim më të ngushtë, kjo metodë fokusohet në modelet e përgjithshme të një vendimi etik, domethënë në procesin e formimit dhe zbatimit të vendimeve moralisht të rëndësishme. Ajo gjithashtu lidhet ngushtë me zhvillimin moral dhe konsideratat mbi vlerat, normat dhe rregullat morale në krahasim me normat e tjera (p.sh. fetare, ligjore, etj.). Faktorët që pengojnë një vendim të mirë.

Prezantimi

Ekzistojnë modele të ndryshme të vendimmarrjes etike. Powers dhe Vogel (1980) identifikuan gjashtë aspekte që ndikojnë në arsyetimin moral dhe marrjen e vendimeve: (i) imagjinatën morale; (ii) identifikimin moral; (iii) vlerësimin moral; (iv) tolerancën ndaj mosmarrëveshjeve morale dhe ambiguitetit; (v) integritimin e kompetencave morale me kompetenca të tjera; (vi) ndjenjën e detyrimit moral dhe motivimin moral.

Rest (1994) beson se vendimi moral përfshin katër procese psikologjike: ndjeshmëria morale, gjykimi moral, motivimi / qëllimi moral dhe karakteri / veprimi moral. Këto modele mund të modelohen në mënyrën e mëposhtme.

Procesi i marrjes së vendimeve mund të tregohet duke ndjekur modelin e zhvilluar nga Qendra Markkula për Etikë të Aplikuar në Universitetin Santa Clara (2009), e paraqitur në vijim.

Një kuadër për marrjen e vendimeve morale

Njohja e një problemi etik

- A mund të jetë i dëmshëm ky vendim apo situatë për dikë? A përfshin ky vendim një zgjedhje midis alternativave të mira dhe të këqija, apo midis "të mirës" apo "të keqes"?
- A është kjo çështje më shumë e lidhur me atë që është ligjore apo ajo që është më efektive? Si?

Analizoni faktet

- Cilat janë faktet relevante? Cilat fakte nuk janë të njohura? A mund të di më shumë për këtë situatë? A di mjaftueshëm për të marrë një vendim?
- Kush ka luajtur një rol të rëndësishëm në këtë rezultat? A ka shqetësime më të mëdha? Përse?
- Cilat janë opsionet e ndryshme për veprim? A janë konsultuar të gjithë të interesuarit? A ka mundësi krijuese? *Vlerësoni veprimet alternative.*

Vlerësoni opsionet tuaja duke bërë pyetjet e mëposhtme:

- Cili opsion do të jetë më i miri apo do të bëjë dëmin më të vogël? (qasja utilitare);
- Cili opsion respekton të drejtat e secilit të përfshirë? (qasja e të drejtave);
- Cili opsion i trajton njerëzit njësoj? (qasja ndaj drejtësisë);
- Cili opsion i shërben më mirë komunitetit në tërësi? (qasje e mirë e përbashkët);
- Cili opsion më bën të veproj si personi që dua të jem? (qasja e virtytit).

Merrni një vendim dhe zbatoni atë në praktikë

- Duke marrë parasysh të gjitha këto qasje, cili opsion e trajton më mirë situatën?
- Nëse ia tregoj opsionin e zgjedhur dikujt që e respektoj - ose e them në televizion - çfarë do të thonë?

Merrni masa dhe reflektoni për rezultatet

- Si mund ta marr vendimin tim duke i kushtuar vëmendje shqetësimeve të të gjithëve?
- Cili doli të ishte vendimi im dhe çfarë mësova nga kjo situatë?

Mësuesit duhet t'i inkurajojnë fëmijët të jenë të vetëdijshëm për kompleksitetin e vendimmarrjes morale. Në fazat e hershme të zhvillimit moral, kjo mund të bëhet në mënyrë implicite, duke diskutuar vendime të ndryshme etike reale ose të imagjinuara, duke bërë pyetje që nxjerrin në pah aspekte të ndryshme të procesit të vendimmarrjes. Më vonë ky proces mund të bëhet më i qartë dhe mund të përdoren modele me raste imagjinare, histori apo dilema morale.

Raporti me zhvillimin moral

Metoda është e rëndësishme në çdo fazë të zhvillimit moral, por sigurisht pjekuria morale e fëmijëve luan një rol të rëndësishëm në mënyrën se si ne i qasemi problemit. Është e dobishme të zhvillohet ndjeshmëria morale ndaj situatave, të ketë këndvështrime të ndryshme dhe të përfshijë kompetencat tipike të procesit të vendimmarrjes. Reflektimi mbi pasojat e vendimeve tona është gjithashtu shumë i rëndësishëm, sepse ne shpesh nuk jemi në gjendje të përfitojmë nga përvoja për herën tjetër kur gjendemi në një situatë të ngjashme.

Temat që duhen trajtuar

Nuk ka kufi për gamën e çështjeve që mund të trajtohen me këtë qasje. Ne zgjedhim gjithmonë shembuj që kanë një kompleksitet të përshtatshëm me nivelin e pjekurisë morale të fëmijëve me të cilët punojmë.

Shembull përdorimi

Ky shembull është i përshtatshëm për fëmijët 5-7 vjeç dhe tregon se si procesi mund të përdoret në mënyrë implicite. Bëjini fëmijët të ulen në një rreth, jepini tabelën me shenjën e "Stop" dhe shpjegoni se si polici ndalon makinat që ecin shumë shpejt: sot do të jemi policë të mirë dhe do të ndalojmë sjelljen e keqe. Më pas lexojmë një tregim dhe, kur mendojmë se dikush ka bërë gabim, ngremë tabelën me shenjën e "Stop" për të thënë: "Ndalo!". Kur fëmijët thonë "Stop", i pari pyet se çfarë nuk shkante me sjelljen e përshkruar. Ata që ngritën shenjën e "Stop" mund ta ndihmojnë. Pasi të gjithë kanë dhënë shpjegimet e tyre mësuesi thotë: "Kush është dakord, ngre dorën". Kur shumica e fëmijëve ngrenë dorën, biseda mbaron dhe mësuesi vazhdon të lexojë historinë. Nëse shumica e fëmijëve nuk pajtohen me shpjegimin, ata duhet të shpjegojnë pse kjo sjellje është e mirë. Diskutimi vazhdon derisa shumica e fëmijëve të bien dakord. Mësuesi përdor modelin e marrjes së vendimeve dhe mund t'u kujtojë fëmijëve se cilat janë aspektet e rëndësishme të situatës, duke i pyetur ata se si do të vepronin dhe nëse do të ishin në një situatë të ngjashme.

Tregimi: Mësuesja ime shkoi në një udhëtim dhe sot kishim një mësues zëvendësues. Shumë gjëra kanë ndodhur!

Kjo mësuese e re është shumë e re në moshë, nuk mendoj se është shumë më e madhe se motra ime. Ajo është shumë e mirë, por nuk dinte ta e tregonte ne fëmijëve.

Pas mëngjesit, ai na tha të ulemi në një rreth për të lexuar një histori, një histori për dhelprën dhe djathin. Historia ishte argëtuese. Teksa po lexonte, Ana filloi të këndonte me zë të lartë që askush të mos e dëgjonte historinë.

Mësuesja nuk i tha Anës të ndalonte së kënduari. Më pas, Maria vendosi të këndonte me Anën dhe kështu historia nuk mund të dëgjohej më. Unë i thashë: "Mos këndo! Dua të dëgjoj historinë!"

U bë heshtje dhe mësuesja vazhdoi të lexonte. Ivana bëri një erë të keqe dhe u turpërua. Të gjithë qeshnim me të. Kur ndalua, mësuesja filloi një histori tjetër, për ariun dhe trëndafilin. Gianni u mërzi dhe u ngrit, mori disa topa dhe filloi t'i hedhë. Ai goditi kokën e mësueses.

Disa fëmijë qeshën, të tjerët qanë. Ishte një ditë e çuditshme. Gjatë drekës Mia po qante sepse nuk i pëlqente brokoli. Mësuesja u përpoq ta detyronte t'i hante, por Mia nuk e dëgjoi.

Kur mësuesja solli enët në kuzhinë, Annamaria i tha Mias të hidhte brokolin në plehra. Kur mësuesja u kthye, ajo mendoi se Mia i hëngri brokolin.

Bibliografi dhe meje të dobishme

- Markkula Centre for Applied Ethics at Santa Clara University. 2009. A Framework for Ethical Decision Making:
<http://www.scu.edu/ethics/practicing/decision/framework.html>.
- Link to descriptions of several models of moral decision-making:
<https://dornsife.usc.edu/moral-development-and-decision-making/>.
- Powers, C. W., & Vogel, D. 1980. Ethics in the education of business managers. Hasting- on-Hudson, NY: Institute of Society, Ethics and the Life Sciences.
- Rest, J. (1994). Background: Theory and research. In: J. Rest & D. Narvaez (Eds.), Moral development in the professions: Psychology and applied ethics (pp. 1–26). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Lincoln, S. & Holmes, E. K. 2011. Ethical Decision Making: A Process Influenced by Moral Intensity. Journal of Healthcare, Science and the Humanities Volume I, No. 1, pp. 55-69.

11. Edukimi në virtyt dhe etikë - metoda MELARETE

Hyrje

Duke u nisur nga teoria e kujdesit dhe duke rimarrë etikën e virtyteve të Aristotelit, ne propozojmë një interpretim të ndryshëm të edukimit në etikë, i kuptuar si edukim në etikën e virtyteve sipas teorisë së kujdesit. Në greqisht një nga termat që tregon kurën është "melete", ndërsa termi që tregon virtyt është "arete". Prandaj projekti i edukimit etik i përshkruar këtu merr emrin MELARETE. Autorët e kësaj metode janë Luigina Mortari dhe Valentina Mazzoni. Referencat e MELARETE janë teoria aristoteliane e virtyteve dhe praktika edukative e Sokratit. Etika e Aristotelit bazohet në supozimin se kërkimi i së mirës lidhet me të vepruarit sipas virtytit. Prej këtu MELARETE zhvillon thelbin e saj konceptual, sipas të cilit etika ka të bëjë me një projekt për një jetë të mirë. Metoda e mësimdhënies, nga ana tjetër, lind nga Payeia Sokratike, e cila përbën një referencë themelore për zhvillimin e një metode të edukimit të mendimit.

Prezantimi

MELARETE lindi nga një kërkim mbi edukimin etik. Nisur nga nevoja e disa mësuesve të shkollave fillore lidhur me mundësinë e realizimit të një rrugëtimit edukativ me fëmijët, u lançua një projekt konkret edukativ mbi virtytet, në të cilin fëmijët e përfshirë praktikonin të menduarit etik, si reflektim mbi 'veprimin e virtytshëm nisur nga përvoja e tyre. Përvoja edukative e propozuar për fëmijët është bërë objekt i një kërkimi empirik dhe cilësor për të kuptuar të menduarit etik të fëmijëve dhe për të identifikuar se cilat aktivitete mund të zhvillojnë më shumë një të menduar të tillë.

Për sa i përket aktiviteteve edukative, MELARETE është strukturuar në tre aktivitete:

- dialogu për çështjet etike;
- leximi dhe shkrimi i tregimeve me rëndësi etike;
- shkrimi i përvojës së tyre në lidhje me përvojat që konsiderohen të rëndësishme në një nivel etik.

Tani paraqesim një shembull praktik se si të praktikojmë një nga aktivitetet tona mësimore: të shkruajmë për përvojat e jetës personale dhe etike.

Duke qenë se ne përbëhemi nga mendimet tona, sepse ato janë mendimet që lëvizin jetën emocionale dhe orientojnë qenien tonë në botë, sjellja e mendimeve në dëshminë e ndërgjegjes përbën një veprim të rëndësishëm ontogjenetik. Shkrimi e bën këtë punë, sepse është në të shkruar që mendimet bëhen gjëra për të menduar. Materializimi i mendimeve me shkrim na lejon të kuptojmë përvojën dhe të kuptojmë veten ndërsa thurim kuptimin e asaj që po ndodh. Një edukim i mirë njohës zhvillon plane të ndryshme aftësuese të mendjes. Ai jo vetëm që mëson teknikat njohëse, por edukon të mendosh në mënyrë kritike. Shkrimi luan një rol thelbësor në edukimin e ndërgjegjes (Mortari 2013), sepse bazohet në procese reflektuese. Për të trajnuar mendjen, shkrimi duhet të jetë i disiplinuar, i rregullt dhe i qëndrueshëm. Të shkruarit rregullisht, edhe nëse nuk na duket asgjë e rëndësishme, ju lejon të kultivoni vështrimin e brendshëm të mendjes, i nevojshëm për të fituar një kusht më të ndërgjegjshëm në lidhje me mënyrën tuaj të funksionimit. Reflektimi është i lodhshëm, sepse për të qenë efektiv kërkon aplikim të vazhdueshëm, në mënyrë që ti mësojë mendjes një disiplinë.

Per questa ragione una parte consistente di MELARETE è impegnata a promuovere nei bambini la scrittura di pensieri. In particolare chiede ai bambini di scrivere quello che fanno e quello che vedono accadere in relazione alle virtù.

Raporti me zhvillimin moral

Ashtu si "formimi i karakterit", Melarete i konsideron virtytet qendrore, por nuk e ngatërron edukimin me shoqërizimin e thjeshtë. Ndërsa formimi i karakterit ndjek një rrugë që synon të futë personin në traditë, brenda një komuniteti të karakterizuar nga kohezion i fortë shoqëror, duke rrëshqitur në rrezikun e indoktrinimit (Noddings, 2002; Narvaez, 2006), për MELARETE përvetësimi i virtyteve kalon përmes një kritike radikale. Analiza e çdo aspekti të përvojës. Ashtu si "arsyetimi moral", prandaj i jep rëndësi të madhe zhvillimit të arsyes, duke zhvilluar mendimin analitik, kritik dhe deliberativ, pa rënë megjithatë në njëfarë abstraksionizmi dhe racionalizmi. MELARETE merr pyetjen e parashtruar nga Aristoteli: "Si duhet të jetojmë?". Projekti ndjek dy objektiva: të kultivojë një pasion për kërkimin e së mirës dhe të zhvillojë aftësinë për të shqyrtuar në mënyrë analitike dhe kritike çështjet përkatëse nga pikëpamja etike

Ashtu si "Filozofia për Fëmijët" (P4C), MELARETE beson gjithashtu se fëmijët janë mendimtarë kompetentë, të aftë për kompetenca të larta njohëse, ndërtues të kuptimeve dhe të interesuar për çështje etike (Kennedy, 2012, f. 37). Ndryshe nga P4C, MELARETE nuk është e interesuar për filozofinë si një disiplinë, por vetëm si një reflektim mbi çështjet domethënëse që përbëjnë ushqimin për zhvillimin e një këndvështrimi të informuar etikisht të përvojës. Ndërsa P4C promovon zhvillimin e një "komuniteti kërkimor filozofik", MELARETE e koncepton klasën si një "komunitet të të menduarit", i cili ka si referencë një filozofi të edukimit të synuar si një mjet për t'u kujdesur për jetën e mendjes (Mortari 2013).

Temat që duhen trajtuar

MELARETE është krijuar për të ndihmuar fëmijët të reflektojnë mbi përvojën e tyre:

- të dëgjojë dhe të rrëfejë veprimet e virtytshme të kryera, të marra, të vëzhguara;
- të analizojë situatat në të cilat ndodhin dhe mendimet e emocionet që ngjallin;
- të mësojnë të dialogojnë me të tjerët përmes bisedës në klasë;
- shkrimi si një moment kushtuar një mendimi të brendshëm. T'i japësh fjalë përvojës do të thotë të bëhesh nxënës hermeneutikë; ekzistenca bëhet përvojë.

Shporta e virtytit është veprimtaria e parë e MELARETE: qëllimi i saj edukativ është i dyfishtë:

- Tërheqja e vëmendjes së fëmijëve ndaj konceptit të virtytit është një mënyrë për t'i njohur ata me reflektimin etik, i kuptuar si një reflektim mbi atë që e bën më të mirë jetesën me të tjerët;
- Përfshijini fëmijët në një reflektim mbi konceptin e virtytit. Ajo që dëshironi të dini është se çfarë kuptimi i atribuojnë fëmijët kësaj fjale: a është virtyti një fjalë që ata e dinë? Cili është kuptimi i kësaj fjale në jetën e tyre të përditshme? Në bazë është vetëdija se ajo që ka rëndësi është përvoja e fëmijëve dhe mendimet e tyre kur fillojnë punën. Nëse dëshironi që MELARETE të ndryshojë përvojën e fëmijëve, duhet të dini se çfarë dinë ata për një temë të caktuar. Një aktivitet është kuptimplotë nga pikëpamja edukative kur mund të lidhet me përvojën e nxënësve.

Mbajtja e ditarit të virtyteve

Për këtë arsye, një pjesë e konsiderueshme e MELARETE angazhohet për të promovuar tw shkruarin e mendimeve tek fëmijët. Në veçanti, u kërkon fëmijëve të shkruajnë atë që bëjnë dhe çfarë shohin duke ndodhur në lidhje me virtytet.

Fëmijët inkurajohen të mbajnë një ditar personal të virtyteve. Ata përdorin një fletore, të quajtur "ditari i virtyteve", ku shkruajnë atë që mësojnë dhe përjetojnë për jetën e virtytshme. Fëmijët përshkruajnë kështu një përvojë personale përmes së cilës kanë mësuar të jenë bujarë, të guximshëm dhe të respektueshëm, bazuar në atë që kanë bërë, vëzhguar dhe mësuar.

Të paktën një herë në javë duhet:

- 1) Fillimisht shkruani datën;
- 2) Përshkruani "episodin e virtytshëm", për shembull: "Dje po dëgjoja muzikë me Camin dhe Rocco-n, por Rocco nuk mund ta dëgjonte muzikën dhe unë i dhashë kufjet e mia".

Fëmijët tregojnë virtytin që mësuan në këtë episod (e kuqja tregon bujarinë, respektin bluja dhe guximin e verdha)

Ndonjëherë fëmijët vendosin të kujtojnë një episod, si në shembullin anash. Në fakt, ndonjëherë fëmijëve u pëlqen të shkruajnë më shumë për një episod: në shembullin tonë, fëmija përshkroi dy episode, në lidhje me bujarinë "Disa kohë më parë i solla një kafe mësueses Luiza"

Përshkrimi i aktivitetit

Aktiviteti përbëhet nga një lojë për të luajtur me fëmijët. Mësuesi përgatit tre kosha dhe 30 letra: 10 me emrin e një profesioni, 10 të tjera me emrin e një loje dhe 10 të fundit që mbajnë emrin e një virtyti. Kartat shpërndahen në mënyrë që secili fëmijë të ketë të paktën një kartë. Ata ftohen të shikojnë kartat e tyre, por pa u treguar të tjerëve se çfarë kanë në dorë. Pasi shpërndahen të gjitha letrat, mësuesi shpjegon rregullat e lojës: me radhë, çdo fëmijë ngrihet, lexon me zë të lartë atë që është shkruar në kartën e tij dhe më pas e vendos në një nga tre koshat.

Qëllimi i lojës është - pasi të jenë vendosur të gjitha letrat në tre kosha -ti jepet një emër secili nga kosh.

Nga ana tjetër, çdo fëmijë ngrihet, lexon dhe vendos letrën në një shportë. Meqenëse "parimi i rendit" të tre grupeve të ndryshme - emri i një profesioni, një loje dhe një virtyti - bëhet i qartë vetëm gjatë rrjedhës së lojës, çdo fëmijë ka mundësinë të lëvizë letrat nga një kosh në tjetrin, kur ai beson se kjo është e nevojshme për të arritur në zgjidhjen e lojës.

Sa herë që një fëmijë fut një kartë ose kur e zhvendos atë nga një kosh në tjetrin, mësuesi lexon me zë letrat në secilën shportë, në mënyrë që parimi i rendit që drejton lojën të bëhet intuitivisht pak nga pak i qartë.

Fëmijët janë të ftuar që të vendosin një etiketë në çdo kosh, duke filluar me "lojëra" ose "emra profesionesh" dhe vetëm në fund "virtyte".

Qëllimi përfundimtar është të zbulohet nëse fëmijët e dinë fjalën "virtyt" dhe cilat terma të tjerë përdoren për të përcaktuar koshin që i përmban.

Ka dy mundësi: fëmijët e njohin fjalën "virtyt" dhe e përdorin atë për të etiketuar koshin relativ; fëmijët nuk e dinë dhe në vend të tyre përdorin fjalë të tjera.

Nëse fëmijët e dinë dhe përdorin fjalën "virtyt", ata duhet të japin një përkufizim. Nëse nuk e dinë kuptimin e fjalës, duhet të zgjedhin një nga kartat për të etiketuar koshin. Në këtë rast,

fëmijëve u kërkohet të zgjedhin virtytin me të cilin janë më të familjar dhe të përshkruajnë kuptimin e virtytit të zgjedhur me shembuj konkretë, bazuar në përvojën e tyre.

T'u kërkosh fëmijëve të zgjedhin një nga virtytet që përmban koshi për ta përcaktuar atë, është një mënyrë për të mbledhur dy lloje të ndryshme informacioni:

- cilat nga dhjetë virtytet e përdorura në lojë janë të njohura për fëmijët dhe në çfarë radhe;
- çfarë kuptimi i atribuohet çdo virtyti.

Një shembull: le të shohim kuptimin e "respektit" nga këndvështrimi i fëmijëve:

Respekti	Përshkrimi	Shembulli
<i>Mos ... (trajtoj keq dikë)</i>	Respekti është kur një person nuk kryen veprime që tregojnë mungesë respekti (veçanërisht ndaj të tjerëve)	"Një fjalë që do të thotë se duhet të respektojmë më shumë njëri-tjetrin dhe veçanërisht të huajt. Nuk duhet të ofendojmë njerëzit e vendeve të tjera, t'i keqtrajtim, të themi gjëra të këqija, të tallemi me ta, t'i themi dikujt se nuk është i zoti në diçka (edhe nëse është), të mos bërtasim kur dikush flet, etj. "(f IV) "Të jesh i respektueshëm do të thotë të mos ofendosh, të mos shtysh, të mos shqetësosh, të mos shkelësh rregullat". (f IV)
<i>Trajto mirë / tregoj kujdes</i>	Respekti janë ato veprime që njerëzit bëjnë për t'u kujdesur për dikë ose diçka	"Respektoni njerëzit, respekt për të rriturit, pastroni shtëpinë, lani enët, pastroni tryezën, ndihmoni mamin. "(f IV) "Të respektosh të tjerët do të thotë t'i dëgjosh, të mos i ofendosh, të falënderosh dikë kur më jep diçka, si një lodër". (m IV)
<i>Të sillemi mirë</i>	Disa veprime "me respekt" të identifikuar nga fëmijët kanë të bëjnë me sjelljet e mira që mësohen të jenë të sjellshëm me të tjerët, veçanërisht me të rriturit.	"Respektoni dikë më të madh se ju. Kur ajo flet me ty duhet ta degjosh, ose kur ajo te jep ndonje keshille nuk duhet t'i pergjigjesh keq dhe nese nuk e njeh duhet t'i japesh dicka si ajo, ose nese jo nuk dëshiron atë që ajo të ofron, duhet të thuash jo faleminderit." (m IV)

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Mortari, Luigina & Mazzoni, Valentina, Le virtù a scuola. Questioni e pratiche di educazione etica, Verona: Cortina, 2012.
- Mortari, Luigina & Mazzoni, Valentina, Discovering virtues with children. An experience for an ethical curriculum, in: Alt, Dorit and Reingold, Roni (eds.), Changes in Teacher's Moral Role. From passive observers to moral and democratic leaders, Sense Publishers, Rotterdam, 2012, pp. 107•119.
- Mortari, Luigina (ed.), La ricerca per i bambini, Mondadori Università, Milano, 2009.
- Il progetto MELARETE è stato progettato e creato dal Professor Luigina Mortari con la collaborazione del Dottor Valentina Mazzoni, Dipartimento Filosofia, Pedagogia e Psicologia, Università di Verona. Maggiori informazioni su: http://www.dfpp.univr.it/?ent=progetto&anno=2015&arearic=-1&entefin=-1&page_number=0&partecipanti=&titolo=melarete&id=4488.

12. Përballja me dallimet

Hyrje

Zhvillimi i një "komuniteti gjithëpërfshirës" përfshin fusha të rëndësishme të jetës njerëzore, veçanërisht politikën, kulturën dhe arsimin. A është kjo një ide e realizueshme? Nëse po, atëherë si? Në vitin 1994, Deklarata e Salamancës hapi rrugën për heterogjenitetin, që duhet të shihet jo si një pengesë, por si një mundësi për të parë më larg. Sipas parimeve të UNESCO-s, këto mundësi duhet t'u jepen edhe personave të marginalizuar. Arsimi është një gur i rëndësishëm në drejtimin e integritimit shkollor, me qëllim të zhvillimit të udhëzimeve dhe standardeve të përgjithshme për pedagogjinë.

Në bazë të Deklaratës së Salamancës, indeksi i përfshirjes u zhvillua dhe u botua në vitin 2000. Që atëherë është përkthyer në 40 gjuhë. Kjo është një vepër revolucionare për pedagogjinë në të gjithë botën dhe për njerëzimin, dhe që intereson të gjithë.

Indeksi përmban një analizë të detajuar se si mund të zvogëlohen pengesat e mësimin, si mund të kapërcehen ato dhe si mund të garantohet pjesëmarrja e të gjithë nxënësve. Kjo është një "mjet i punës" për zhvillimin e një modeli të arsimimit gjithëpërfshirës.

Prezantimi

Fillimisht indeksi i përfshirjes ishte menduar për fëmijët: "ku i përballon një fëmijë këto barriera dhe si mund të thyhen ato?" Megjithatë, deri tani, përdorimi i indeksit është shtrirë në të gjithë grupin, klasën ose shkollën. Përdoret në komunitetet lokale: ku janë pengesat që kufizojnë të jetuarit së bashku në zonën tonë dhe si mund t'i thyejmë ato?

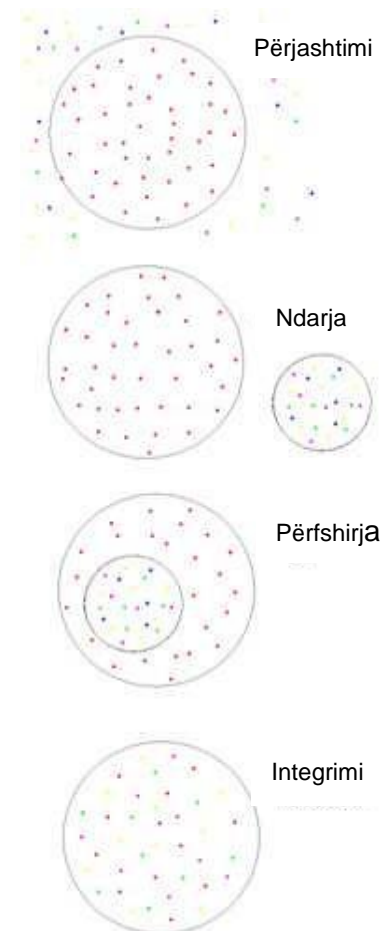
Qëllimi është që të menduarit dhe veprimi gjithëpërfshirës të bëhet një praktikë e zakonshme për të gjithë. Ndoshta ideja e përfshirjes do të mbetet një vizion për një kohë të gjatë, por duhet të paktën të shkohet drejt saj sa më shumë që të jetë e mundur:

- kjo do të thotë të vëzhgosh qeniet njerëzore në hapësirën e tyre të jetesës, të vlerësosh atë që mund të shohim dhe të bësh deduktime duke filluar nga të gjitha subjektet e pranishme;
- konsideroni të keni një njeri, në një mjedis real, që synon të luftojë për një pedagogji gjithëpërfshirëse, në të cilën të gjithë mund të zbulojnë talentin e tyre: "Cili është talenti im" (njëjës!) dhe "Cilat janë dhuratat e mia dhe për rrjedhojë talentet e mia?" (shumës!) dhe në fund "Cila është thirrja ime në jetë?"
- Është normale të jesh ndryshe (F. v Weizsäcker). Ne aspirojmë një komunitet të ri: në aspektin didaktik mund të themi se jemi në fillimin e mijëvjeçarit të tretë në një shoqëri të mirëorganizuar, në të cilën të menduarit ekskluziv dalëngadalë do të përmirësohet dhe shoqëria do të përpiqet për një formë më të mirë të komunitetit mbështetës për shembull një shkollë për të gjithë. Në pedagogji kjo duket të jetë një mundësi reale. Në letrën e tij drejtuar Korintasve, Shën Pali përshkruan një shoqëri gjithëpërfshirëse si më poshtë: një gjymtyrë me shumë nyje, ku edhe nyjet më të dobëta janë të rëndësishme. Dhe të gjithë e sjellin dhuratën e tyre përmes hirit të komunitetit.

Shpresojmë që Deklarata e Salamankës, një moment historik në përfshirjen arsimore për të kundërshtuar ndarjen dhe segregacionin, të bëhet një normë e përgjithshme dhe një qëllim arsimor në pedagogjinë e përgjithshme. Bürli (1997) tregon procedurën si më poshtë:

- Kur mbretëronte përjashtimi, nxënësit e shkollave ishin të gjithë me të njëjtën ngjyrë; Ata që dukeshin ndryshe ishin jashtë rrethit dhe për këtë arsye përjashtoheshin nga stërvitja;
- Kapaciteti arsimor është shtrirë tek nxënësit me aftësi të kufizuara, ata janë klasifikuar sipas paaftësive të tyre dhe janë krijuar lloje të ndryshme të shkollës;
- Në vitin 1993, në shumë vende evropiane u fut një ligj për të përfshirë fëmijët me aftësi të kufizuara (integrimin); Deklarata e Salamankës i hapi rrugën heterogjeneitetit, që nuk shihet më si pengesë, por si një shans për të hapur sytë. Sipas parimeve të UNESCO-s, këto mundësi duhet t'u jepen edhe personave të marginalizuar (përfshirja);
- Qëllimi përfundimtar është që veprimet përfshirëse dhe mendimi të bëhen kaq të natyrshëm, saqë nuk nevojitet asnjë term për t'i përshkruar ato.

Raporti me zhvillimin moral

Në një shkollë gjithëpërfshirëse, dallimet ndërmjet nxënësve janë normale dhe diversiteti normalisht perceptohet. Koncepti i gjithëpërfshirjes krijon kështu një mënyrë krejtësisht të re për të përcaktuar cilësinë në pedagogji, infrastrukturën kulturore dhe sektorë të tjerë të jetës civile: shkolla duhet ta bëjë arsimin të aksesueshëm për të gjithë njerëzit, sipas prirjeve të tyre individuale. Në këndvështrimin e krishterë, Jezusi mund të konsiderohet një model i mirë për pranimin pa kushte të njeriut, pasi ai ndihmoi të sëmurët dhe të shëndetshmit, fëmijët dhe të rriturit, gratë dhe burrat, miqtë e romakëve dhe hebrenjtë e devotshëm, të pasur dhe të varfër. Ky mund të jetë qëllimi i edukimit etik, duke bërë të mundshme zbulime të reja.

Përfshirja mund të shihet si fillimi për zhvillimin e rrugëve të reja të arsimit. Është vizioni i një shoqërie të re, në të cilën të gjithë njerëzit, me dallimet e tyre, janë pranuar dhe përfshirë. Kështu që ju mund të imagjinoni ëndrrën e një bote të re. Ajo që vjen në mendje është Dom Helder Camara, ish-kryepeshkop i Recife: "Kur dikush ëndërron vetëm, është vetëm një ëndërr, kur shumë ëndërrojnë së bashku, është fillimi i një realiteti të ri."

Temat që duhen trajtuar

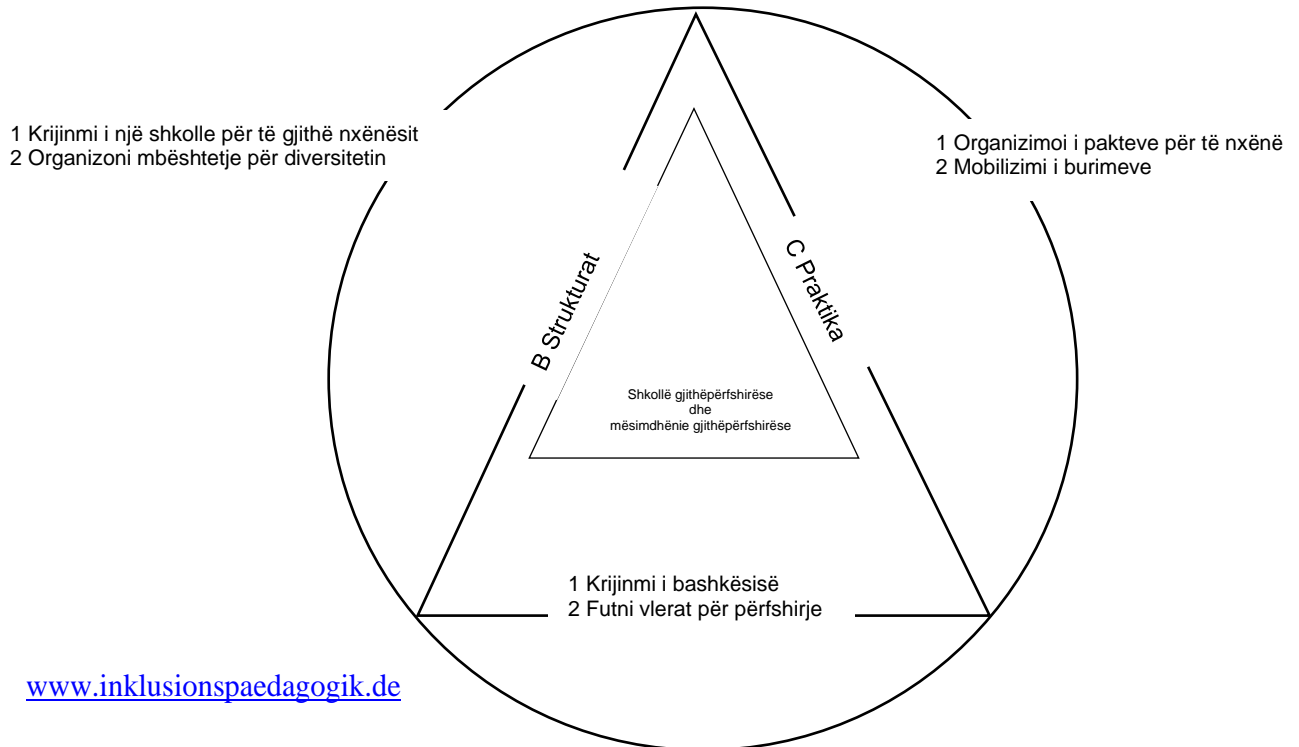
Një shembull i rëndësishëm së përfshirjes është slogani i projektit austriak "Ne jemi një thesar, pasi sjellim talentet dhe talentet tona të ndryshme në komunitet!". Me këtë metodologji mund të trajtojmë shumë tema dhe tema: kulturat dhe rëndësia e identiteteve të ndryshme kulturore; identitete dhe këndvështrime të ndryshme fetare, pranimi i të tjerëve, vetë-imazhi dhe vetëvlerësimi, dialogu ndërkulturor.

Shembull përdorimi

Indeksi i përfshirjes është i dobishëm për ngritjen e cilësisë në institucionet arsimore. Indeksi për përfshirjen është një mjet diagnostikues për të thyer barrierat dhe për të jetuar e studiuar në diversitet. Indeksi i përfshirjes përbëhet nga tre elementë:

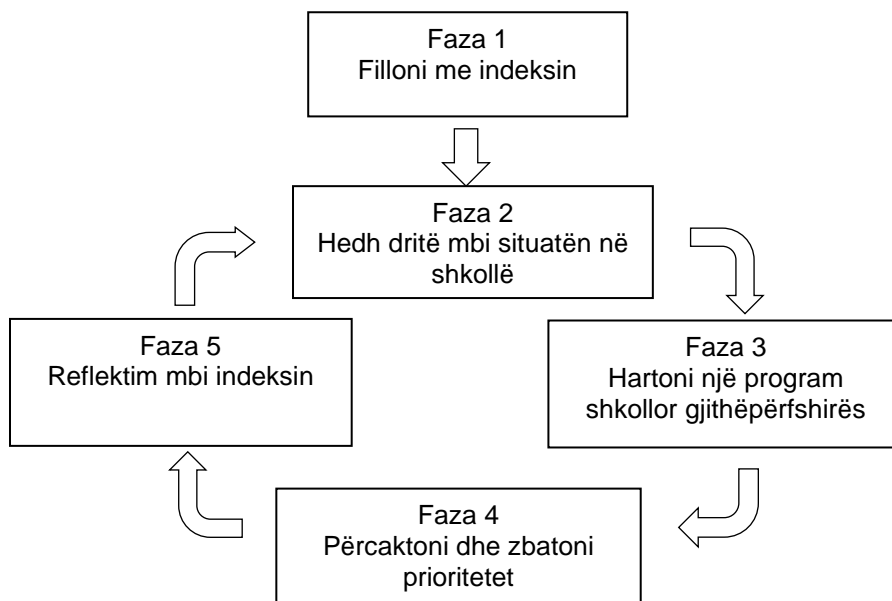
- Baza jepet nga "kulturat gjithëpërfshirëse" (A), duke përfshirë fushat "krijimi i një komuniteti" (A1) dhe "futja e vlerave për përfshirje" (A2). Në thelb ka të bëjë me atë se ku jemi në rrugën për të kuptuar veten;
- Dimensioi B fokusohet në zhvillimin e strukturave gjithëpërfshirëse në fushat "krijimi i një shkolle për të gjithë nxënësit" (B1) dhe "organizimi i mbështetjes për diversitetin" (B2). Shërben për të kuptuar se sa larg ka arritur një shkollë në rrugën e organizatës. të një instituti të hapur për të gjithë;
- Dimensioi C merret me krijimin e praktikave më të mira në fushën e "organizimit të pakteve për të mësuar" (C1) dhe "mobilizimit të burimeve" (C2). Indeksi ndihmon për të zbuluar se sa mirë janë zhvilluar talentet e nxënësve dhe në çfarë mase ato forcohen në një situatë të hapur të të nxënësve. Prindërit dhe mësuesit e jashtëm mund të përdoren gjithashtu si burime.

www.inklusionspaedagogik.de

- Zhvillimi i një shkolle për t'u bërë një "shkollë për të gjithë" zhvillohet në pesë faza:
- para së gjithash varet nga vendimi dhe shpejtësia e institucionit arsimor.
- Procesi i krijimit të indeksit: a jemi gati të pranojmë me vete se pengesat për të mësuarit dhe jetën e përbashkët janë të pranishme në shkollën tonë?
- Hapi i dytë është vëzhgimi i situatës në shkollë. E dobishme është se indeksi përmban pyetje konkrete për të gjithë treguesit;
- Më pas përcaktojmë vizionin tonë dhe programin shkollor gjithëpërfshirës. Ne mund t'i përcaktojmë ato në afat të gjatë ose të mesëm, por duhet të fusim edhe qëllime afatshkurtra;
- në fazën e katërt përcaktohen prioritetet. Ne kalojmë nga të thënit tek bërja dhe përcaktimi i asaj që mund dhe çfarë nuk mund të bëhet në këtë moment;
- në fund reflektojmë dhe vlerësojmë procesin e indeksimit, duke përshkruar atë që ka bërë zbatimin e këtij plani për të gjitha figurat e përfshira.

Bibliografi dhe mejete të dobishme

- Boban, I. & Hinz, A. 2003. Index für Inklusion. Lernen und Teilhabe in der Schule der Vielfalt entwickeln. Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
- Booth, T. & Ainscow, M. Index for inclusion. Developing learning and participation in schools: <http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf> (verificato: 5 giugno 2013).
- Bürli, A. Internationale Tendenzen in der Sonderpädagogik. Vergleichende Betrachtung mit Schwerpunkt auf den europäischen Raum. Fernuniversität Hagen, 1997:
- <http://www.inklusionspaedagogik.de/> (verificato: 5 giugno 2015).
- Inklusionsprojekt. Was ist eigentlich Inklusion? <http://www.wiener-neudorf.gv.at/system/web/zustaendigkeit.aspx?menuonr=223350725&detailonr=222976353> (verificato: 5 giugno 2015).
- Knauder, H., Feiner, F. & Schaupp, H. (Hg) 2008. Jede/r ist willkommen. Die inklusive Schule – Theoretische Perspektiven und praktische Beispiele, Graz: Leykam.
- Konrad, M. & Reiterer, M. (2007): Projekt “Wir sind ein Schatz, weil wir unsere verschiedenen Talente und Charismen in die Gemeinschaft einbringen!” In: Unser Weg 62 (H. 3/2007), 97-99.
- Sekret, I. & Feiner, F. 2. Aufl. 2014. The Vision of the Inclusive Society – Is it Possible to Realise? In: Feiner, F., Pickl, G., Schwetz, H., Straßegger-Einfalt, R., Straßegger, U. & Swoboda, B. (Hrsg.), Jugend in ihrer Vielfalt – ihre Werte, ihre Perspektiven. Graz: Leykam, 177-183.
- UNESCO, The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality, Salamanca, Spain, 7.–10. of June 1994: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF (verificato: 5 giugno 2015).

13. Aktivitete që lidhen me një projekt

“I dashur mik, po të shkruaj dhe ... do të të takoj”

Ky përshkrim nuk është i strukturuar sipas modelit të përdorur në kapitujt e mëparshëm pasi është vetëm një shembull i aktiviteteve të projektit specifik.

Ju nuk shkruani sepse doni të thoni diçka,
shkruani sepse keni diçka për të thënë.

Francis Scott Fitzgerald

Ky citat u zgjodh për të prezantuar projektin edukativ "I dashur mik, po të shkruaj dhe të takoj". Projekti është rezultat i punës së përbashkët të një mësuesi feje dhe një mësuesi të letërsisë. Ndërsa i pari kishte trajtuar adoleshentët dhe konfliktet e tyre të përditshme - presioni i bashkëmoshatarëve, gjykimet e tyre jo fleksibël, të tërhequr - i dyti kishte luftuar me trishtimin dhe apatinë e të burgosurve të rinj. Qëllimi i projektit ishte të përdorte shkrimin e letrave dhe organizimin e takimeve në burg për të lidhur botën e adoleshentëve që janë “jashtë” me botën e adoleshentëve që janë të mbyllur “brenda” burgut. Fillimisht projekti ishte një ide stimuluese për t'i bërë të burgosurit e rinj të fillonin të shkruanin, por më pas ai evoluoi në diçka të papritur. Projekti është bërë pjesë integrale e ofertës së trajnimit (POF) të ITC "Salvemini" të Casalecchio di Reno dhe IIEVP-së për të mitur të Bolonjës. Pjesëmarrja ishte falas.

Letrat mes institucionit korrektues dhe grupit të nxënësve të shkollës krijuan një urë hap pas hapi. Adoleshentët prezantohen dhe i bëjnë vetes pyetje. Në shkrimin e përgjigjes, të burgosurit e rinj duhet të reflektojnë se çfarë i çoi në burg. Më pas dialogu vazhdon ballë për ballë me vizitat javore në burgje, të cilat vazhduan për disa muaj. Për të dyja palët ishte një mundësi e rrallë për të parë nga afër jetën brenda dhe jashtë mureve të burgut, për të rishikuar pikëpamjet e tyre dhe për të kapërcyer frikën.

Qëllimi edukativ është jashtëzakonisht i fortë. Barrierat gjuhësore dhe kulturore thyhen dhe ndjeshmëria promovohet, pavarësisht nga shumëllojshmëria e përvojave jetësore. Në fund të fundit, ngjashmëritë janë shumë më të mëdha se dallimet. Ajo që mbizotëron janë karakteristikat dalluese të të gjithë adoleshentëve: pyetjet në lidhje me afektin dhe dashurinë, dëshirën, planet e jetës dhe vështirësitë e rritjes.

Takimet e rregullta në burg kanë nxjerrë në pah brishtësinë, pasigurinë dhe braktisjen e të burgosurve të rinj, një humanizëm të thellë që ata normalisht nuk e ndajnë me askënd për shkak të mosbesimit dhe turpmit.

Studentët që vijnë nga një prejardhje e mbrojtur familjare preken thellë kur lexojnë dhe mësojnë për vështirësitë, pakujdesinë dhe varfërinë e dokumentuar në letrat që marrin nga bashkëmoshatarët e tyre ose që dëgjojnë kur flasin me ta në burg. Të vizitosh një burg mund të jetë një përvojë dërmuese - tregon se sa e lehtë është të humbasësh lirinë për shkak të zgjedhjeve të këqija.

Dhembshuria e shprehur nga studentët në letrat e tyre drejtuar të burgosurve prek thellë ("... fjalët në letrat tuaja janë të mrekullueshme dhe të rëndësishme. Askush nga afër meje nuk mund të thotë fjalë si tuajat." ata kujdesen për ne, komunikojnë me ne, takohemi me ne Në përgjithësi njerëzit nuk duan të flasin me ne, sepse për ta ne jemi thjesht kriminelë, njerëz të këqij për të cilët nuk duan të mendojnë.").

Projekti “I dashur mik, të shkruaj” është një shembull i mrekullueshëm dhe befasues i të mësuarit mes njerëzve të ngjashëm për të ditur pasojat e thyerjes së rregullave dhe gabimet e tyre, drejtësinë, ndëshkimin, përgjegjësinë, mirëkuptimin, pranimin, solidaritetin dhe faljen.

Kjo i bën adoleshentët të kuptojnë se brenda dhe jashtë janë njësoj: të rinjtë që përpiqen të kuptojnë jetën.

Origami përgatitën për mësuesin e tyre nga të burgosurit e rinj që janë emigrantë të paligjshëm, të ashtuquajtur boat-people

Bibliografi

- Caro Amico ti scrivo e..t'incontro. Adolescenti del Salvemini e dell'Istituto Penale Minorile a confronto. A cura di Anna Basilisco e Loreta Paris, Provincia di Bologna, 2009.

Si të zhvilloni materialet dhe mjetet tuaja mësimore për EVE

Shtatë hapat e përshkruar në tabelën e mëposhtme janë shumë të dobishme për krijimin e materialeve edukative dhe mjeteve për etikën. Gjithashtu paraqesim një shembull në lidhje me çdo hap që ka të bëjë me temën e miqësisë, përgatitur nga "Petit Philosophy".

Hapi	Shembull: Miqësia
Përcaktoni objektivin kryesor të materialeve tuaja mësimore.	Reflektoni mbi vlerën e miqësisë
Mësoni më shumë rreth informacionit bazë për grupmoshën e nxënësve që dëshironi të trajtoni. Zbuloni se çfarë u pëlqen, cila është mënyra më e mirë për t'u harmonizuar dhe cilat janë karakteristikat e zhvillimit moral në atë moshë.	Bisedoni me mësues dhe edukatorë të tjerë, me fëmijë të asaj moshe, referojuni asaj që tha Erikson për shpjegime për atë grupmoshë.
Jini krijues dhe kërkoni mënyrën më të mirë për të stimuluar studentët të mendojnë rreth temës. Materialet duhet të jenë tërheqëse për t'i tërhequr studentët t'i përdorin ato. Mund të përdorni mjete të ndryshme (kompjuterë, tregime, lojëra, aktivitete në klasë).	Mund të përdorim një PowerPoint Prezantimi, ku fëmijët i takojnë personazhe të trilluar.
Mos mbani anë dhe mos iu referoni një mendimi specifik në përmbajtjen që përgatitni. Ju duhet t'i organizoni ato në një mënyrë që studentët të jenë të motivuar për të menduar dhe diskutuar mbi temat dhe idetë e tyre. Kini kujdes që të mos i shtyni studentët të marrin vendime të këqija.	Një personazh është një krijesë nga Jupiteri, që nuk e di se çfarë është miqësia, sepse ajo nuk ekziston në Jupiter. Ai u drejton fëmijëve pyetje, të cilat shpjegojnë se çfarë është miqësia, karakteristikat dhe vlerat e saj. Ne përdorim metodën e dialogut Sokratik dhe të arsytimit kritik.
Ngrini dilema etike dhe lëroni studentët të gjejnë një zgjidhje për veten e tyre.	Në rastin e krijesës nga Jupiteri: "Është mirë që miqësia të mos jetë dakord ose debaton me një mik?"
Materialet duhet të jenë argëtuese për fëmijët.	Nëse përdorni personazhe, jepini një zë të këndshëm ose lëroni të këndojnë një këngë gazmore.
Materialet duhet të përmbajnë disa aktivitete që mund të përfshijnë dhe të interesojnë studentët.	Ne mund t'u kërkojmë fëmijëve të emërtojnë krijesën e Jupiterit, sepse ata nuk kanë emra, vetëm numra.

Materialet dhe mjetet edukative për etikën dhe vlerat duhet të përshtaten për grupmosha të ndryshme, sepse ka shumë dallime në nivelet e zhvillimit moral dhe emocional, në nevojat e fëmijëve, në fjalor, në nivelin e njohurive dhe zhvillimit psikologjik.

Fëmijët e moshës 3-4 vjeç kanë emocione të forta të cilat megjithatë janë të zhdukura. Ata kanë një imagjinatë të gjallë (e cila shfaqet edhe në miqtë imagjinarë, "bisedat private" etj.). Emocionet më të rëndësishme të kësaj epoke janë egoizmi, frika (nga kafshët, objektet, fytyrat e shëmtuara, maskat, objektet e errëta, policët, hajdutët), përkushtimi, zemërimi, xhelozia dhe humori (shfaqet sensi i humorit, fëmija qesh me grimasat, ngathtësia e qëllimshme, shaka për të rritur, shkëmbim objektësh).

Fëmijët e moshës 4-5 vjeç përjetojnë emocione bazë: loja dhe imagjinata janë mjete të fuqishme për të ndërtuar një botë të tyre. Ata janë të vetëdijshëm për aftësitë e tyre dhe kjo sjell frikë të reja, si errësira dhe vetmia, qeniet imagjinare (shtrigat, dragonjtë, etj.), makthet

dhe frika nga rreziqet e mundshme (frika nga gjarpërinjtë, merimangat, etj). Ata shprehin zemërimin kur hasin pengesa në rrugën e tyre, kur hasin vështirësi në lojëra ose kur ndëshkohen. Ata zhvillojnë më tej një sens humori dhe shumica qeshin me ngathtësitë ose gabimet e të tjerëve. Në moshën 5-vjeçare, fëmijët shfaqin emocionet e turpfit, ankthit, zhgënjimit dhe xhelozisë dhe mësojnë të kontrollojnë veten. Fillojnë miqësi sipërfaqësore dhe ndihen të tërhequr nga aktivitetet në grup.

Fëmijët e moshës 5-7 vjeç luajnë pranë njëri-tjetrit, sesa me njëri-tjetrin (ky fakt quhet "loja paralele"). Gjatë kësaj kohe, fëmijët mësojnë bazat e leximit, shkrimit dhe matematikës. Ata duan të mësojnë dhe kanë një dëshirë për të kënaqur të rriturit. Ata e kuptojnë konceptin e së djeshmes, të sotmes dhe të nesërmes. Fëmijët e kësaj moshe mund të bëjnë kërkesa me dy hapa (për shembull, "shkoni në kopsht dhe gjeni gurin"), dhe ata gjithashtu mund t'i përgjigjen pyetjeve: Kush? Çfarë? Kur? Ku është? Pse?

Fëmijët fillojnë të zhvillojnë vetëbesim dhe identifikohen me një person të të njëjtit seks. Ata e kuptojnë se nuk janë vetëm dhe zhvillojnë aftësi sociale që mund t'i ndihmojnë të gjejnë miq. Fëmijët janë në gjendje të komunikojnë në mënyrë të pavarur me njerëzit. Ata janë të interesuar për ndryshimin midis së vërtetës dhe gënjeshtërisë. Në këtë moshë, loja është gjithashtu një pikë qendrore, me të cilën fëmijët zbulojnë veten.

Fëmijët e moshës 7-9 vjeç filluan të shkojnë në shkollë, të dinë të lexojnë dhe të shkruajnë. Është shumë e rëndësishme që ata të jenë pjesë e një grupi. Ata janë shumë kurioz për gjithçka. Ata kanë disa pyetje filozofike - si funksionon trupi i njeriut, ku është fundi i universit, etj.

Fëmijët e moshës 9-11 vjeç fillojnë të kuptojnë konceptet abstrakte. Ata pëlqejnë historitë e trilluara, u pëlqen të debatojnë dhe të jenë fitues. Ata mësojnë për marrëdhëniet në një komunitet dhe janë shumë të interesuar për vetë komunitetin. Ata bëjnë shumë pyetje për shoqërinë, të drejtën dhe të gabuarën, etj.

Fëmijët e moshës 11-14 vjeç po bëhen adoleshentë dhe po bëhen rebelë. Ata mund të përdorin argumente logjike në diskutime. Atyre u pëlqen të mendojnë se janë të veçantë dhe duan të rimendojnë konceptet bazë.

Konkluzione

Sociologu francez Emile Durkheim vuri në dukje se shoqëritë moderne të diferencuara kanë nevojë për një jetë të rregulluar në një mënyrë më të diferencuar. Sot në shoqëri nuk ka ndëshkim fizik të fëmijëve, siç ishte në mesjetën e vonë dhe veçanërisht në shoqëritë e hershme moderne. (Durkheim 2012, 158ff)². I

Problemi i shoqërive moderne është ai i përballjes me një kompleksitet më të madh të jetës shoqërore. Mosnjohja e këtij kompleksiteti është shkaku i shumë problemeve në marrëdhëniet edukative. Shoqëritë e hershme moderne prireshin t'i zgjidhnin problemet e situatave të pasigurta edukative me ndëshkimin fizik të fëmijëve. Mjediset komplekse edukative, nga ana tjetër, kanë nevojë për qasje shumë të ndryshme edukative. Prandaj, roli i edukatorëve bëhet vendimtar dhe rëndësia e edukimit moral rritet. Prandaj është e nevojshme të shihet edukatori si shembull i një personi moral. Kjo duhet të merret parasysh nga prindërit dhe mësuesit në shoqëritë moderne. Durkheim i jep rëndësi arsimit në tërësi dhe edukimit moral në veçanti, pasi ai është themeli i mënyrës sesi praktikisht duhet të jetohet i gjithë edukimi. Kjo do të thotë që profesionistët e arsimit duhet të diferencojnë përvojën etike shumë më tepër. Ky është një motiv i rëndësishëm për të gjithë pedagogët që të interesohen për vlerat etike në arsim. Në këtë drejtim, Durkheim (2012, 33FF) flet për një "frymë disipline".

Aristoteli në Etikën e tij Nicomachean (1097a) theksoi se qëllimi i trajnimit etik është lumturia. E njëjta gjë vlen edhe në kohët moderne, të cilat janë gjithashtu shumë komplekse nga pikëpamja etike. Nëse shoqëritë tradicionale i mbanin në konsideratë marrëdhëniet shoqërore midis qenieve njerëzore, ato moderne i japin shumë më tepër rëndësi individit dhe këndvështrimit individualist.

Durkheim dhe teoricienët e tjerë socialë kanë arritur kështu në përfundimin se kemi të bëjmë me problemin se si ta edukojmë individin që të jetë i gatshëm të ndajë individualitetin e tij me njerëzit e tjerë. Nuk mjafton që individi të vihet në kushtet e dhura shoqërore, por duhet edukuar për të kapërcyer individualizmin dhe për të marrë parasysh përfitimet afatgjata. Ky është rasti me përvojat e përditshme etike të cilat mund të trajtohen si një shkëmbim i ndërsjellë midis njerëzve.

Procesi etik është një përvojë e vazhdueshme. Duke qenë se mësuesit sot përfshihen gjithnjë e më shumë në edukimin e përgjithshëm të fëmijës, ata luajnë një rol shumë të rëndësishëm edhe në formimin etik të tij. Në fakt, nuk ekziston mundësia e edukimit etik të një fëmije pa përvojën etike të mësuesve.

Aspekti më i rëndësishëm është të jesh i vetëdijshëm për nevojën për të kapërcyer egoizmin dhe për të qenë më i hapur ndaj të mirës së përbashkët. Fëmijët duhet të përballen me realitetin e jetës së përditshme në komunitet dhe të shkëmbimit ndërpersonal, dhe fokusi i këtij shkëmbimi është mësuesi. Për rrjedhojë, edhe mësuesi është shembull i autonomisë së fëmijëve. Kjo autonomi në fakt duhet të marrë parasysh respektin e ndërsjellë të nxënësve, prindërve dhe mësuesve në marrëdhëniet e tyre të ndërsjella.

Së pari, nxënësit duhet t'i shohin mësuesit si një person të pavarur etik. Kjo do të thotë, duke i parë ata si njerëz që e dinë rëndësinë e mendimit dhe veprimit etik, dhe kampionë në luftën për të kapërcyer egoizmin.

Në mësimdhënien praktike kjo do të thotë të dish se mësuesit mendojnë për të mirën e përbashkët, në mënyrë që nxënësit të mësojnë se kjo është një pjesë e rëndësishme e jetës shoqërore. Sot ekziston besimi i rrezikshëm se egoizmi është sjellja më efektive për një individ: si të bindësh shumicën për të kundërtën? Çfarë mund të bëjnë prindërit dhe mësuesit? Si mund t'u mundësojnë të rinjve t'i adresojnë këto probleme? Një shoqëri e

shëndoshë duhet t'i ndihmojë fëmijët të zhvillojnë të menduarit kritik duke investuar burimet e duhura njerëzore në këtë. Prandaj jo vetëm prindërit, por mbi të gjitha mësuesit dhe edukatorët duhet të përfshihen më shumë për të pasur një dialog kritik dhe autonom me nxënësit për këto tema etike.

.

ethiko

Ethics and values education in schools
and kindergartens

Erasmus+

Projekti merr financim nga Bashkimi Evropian dhe Agjencia Kombëtare Sllovene për programin Erasmus +. Informacioni i përmbajtur në këto faqe paraqet opinionin e autorëve, dhe Bashkimi Evropian dhe Agjencia Kombëtare Sllovene për programin Erasmus + nuk janë përgjegjëse për përdorimin e asaj që përmbahet në të.

